

Voruta

... O Mindaugas susiruošė ir sumanė sau nesikauti su jais atvirai,
bet pasitraukė į pilį, vardu Voruta...

Iš Hipatijaus metraščio 1251 m. įrašo

Nr. 5 (671)

2009 m. kovo 7 d.

Lietuvos istorijos laikraštis

ISSN 1392-0677

Kaina 1 Lt

Šiame numeryje

7

Dr. Juozas ČAPLIKAS

**Lietuva neišsigando
Maskvos grasinimų**

„Vorutos“ skaitytojų dėmesiui

Lietuvos paštuose priimama laikraščio „Voruta“ prenumerata 2009 metams.

Galima „Vorutą“ užsiprenumeruoti ir internetu, adresu: www.post.lt

Prenumeratos kaina:

1 mėn.	3,00 Lt
3 mėn.	9,00 Lt
6 mėn.	18,00 Lt
9 mėn.	27,00 Lt

Taip pat galima užsiprenumeruoti ir elektroninį laikraščio „Voruta“ variantą. Reikia atsiųsti prašymą į „Vorutos“ redakciją el. paštu, adresu: vorutosfondas@voruta.lt.

Laikraštis bus išsiųstas el. paštu nurodytu adresu. Kaina kaip ir prenumeratos pašte.

„Vorutos“ administracija

Kovo 11-oji – Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo diena

Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos salė priimant Lietuvos nepriklausomybės atstatymo Aktą ir keliant Lietuvos valstybės vėliavą. 1990 03 11.

R. Urbakavičiaus nuotr.

Prezidentas apdovanojo prel. dr. Praną Gaidą-Gaidamavičių

„Tėviškės žiburių“ Kanadoje redaktorės Ramunės Sakalaitės-Jonaitienės nuotr. LR ambasadorė Kanadoje Gintė Damušytė ir prel. Pranas Gaida po apdovanojimo įteikimo

Nukelta į 12 p.

Antrasis Karinių jūrų pajėgų patrulinis laivas pakrikštytas „Dzūko“ vardu

Krašto apsaugos ministrė Rasa Juknevičienė iškilmingoje naujojo patrulinio laivo P12 inauguracijoje

Vasario 23 d. Lietuvos karinių jūrų pajėgų (KJP) karo laivų flotilėje Klaipėdoje vyko iškilminga naujojo patrulinio laivo P12 inauguracijos ir vardo suteikimo ceremonija. Renginyje dalyvavo krašto apsaugos ministrė Rasa Juknevičienė, Krašto apsaugos ministerijos Gynybos štabo viršininkas, flotilės admirolas Kęstutis Macijauskas, Karinių jūrų pajėgų vadas,

jūrų kapitonas Olegas Mariničius, kitų kariuomenės pajėgų ir padalinių vadai, Danijos Karalystės ambasados Lietuvoje atstovai, užsienio šalių gynybos atašė, Alytaus miesto savivaldybės delegacija.

Ceremonijos metu prieš iškilmingą KJP karių rikiuotę buvo perskaitytas KJP vado įsakymas dėl naujojo patrulinio laivo

Nukelta į 16 p.

Mažoji Lietuva

Agluonos krantų vedami

Agluonėnai - Ievos Simonaitytės, senųjų lietuvininkų kapinaičių ir pirčių kraštas. Vietiniai tikina, jog žuvingos Agluonos krantuose vietą randa ir „naujalietuvis“, ir drožtus paukštelius medin sodinantis senolis, ant kurio stalo vis dar garuoja tik ką iškeptas „kuchen“. Ir vis dėlto - koks šios žemės veidas pirmajam atvykėlio žvilgsniui?

Viktorija VAŠKYTĖ, Klaipėda

Seniūnė Laima Tučienė sako, jog Agluonėnai puiki vieta kurti gyvenimą – čia klesti verslas ir bujoja gamta. O bedarbių net ir viešiesiems darbams sunku surasti

Skirtingi, bet tvarkingi

Agluonos krantų kūdikis – Agluonėnai – pirmą kartą minimi XVI a. 1864 m. čia veikė pradinė mokykla, apie 1864 m. įsteigiama pašto agentūra, 1882 m. atsiranda telegrafas, 1902 m. – telefonas. Nuo 1907 m. pro Agluonėnus pradėjo kursuoti siaurasis traukinukas.

Pirmaisiais pokario metais Agluonėnai buvo eilinis karo nuniokotas, daugumos vietinių gyventojų paliktas kaimas. Nepaisant to, nuo 1947 m., kai buvo sudaryta Agluonėnų apylinkė, išliko vietos valdžios centru.

Apie 1975 metus kolūkio pirmininko iniciatyva pradėtas statyti namų kolūkiečiams kompleksas, imta kviestis darbuotojus, kuriems buvo suteikiami nemokami butai. Štai tuomet į Agluonėnus priklydo žmonės iš įvairiausių šalies kraštų – visokio plauko, kaip pasakytų seniūnė Laima Tučienė. Vieni gražiai tvarkėsi, kiti ne taip stengėsi, tretį pagyvenę butus parduodavo, į jų vietą dažniausiai kraustėsi klaipėdiečiai. Taip yra iki šiol.

- Tai ne ta gyvenvietė, į kurią atsikelia miesto nustekenti žmonės. Atvirkščiai, šiandien čia nemažai vadinamųjų „naujalietuvių“ – butukus perka ir namus po truputį „augina“. Gražiai tvarkosi, nėra kuo skųstis, - sako seniūnė.

Ponios Laimos žodžiais, dar kolūkio laikais įdiegtas ir iššaknijęs visuotinis tvarkingumas iki šių laikų verčia kaimynui į kaimyną pasižiūrėjus toliau gražintis. Tarybiniais laikais už

aplinkos tvarkymą skinti laurai, šiandien sugrįžta prizinėmis vietomis rajoniniuose geriausių sodybų konkursuose.

- Puikiai tvarkosi net didžiuliuose vienkiamuose vienišaujančios moterėlės. O jei ko nematau, dažnas net pirštu pabado, sakydamas „tam reiktų apsiuopti“, - pasakojo seniūnė. - kažkas netgi juokavo, jog paprašius parodyti prastesnės sodybas, nieko nepamatysi. Kad ir skurdesnės šeimos, kad ir mažiau turi pinigėlių, tačiau taip pat tvarkosi.

Apdovanoti gamtos ir žmonių

Agluonos upė - ilgiausio Lietuvoje žuvų tako savininkė. O Agluonėnai – pirčių kraštas. Aplink jų apie tuzinas priskaičiuojama. Verslininkais, gyvenančiais pašonėje, miestelis džiaugiasi, nes jie geranoriškai remia šventes, nepalieka bėdoje.

1988 m. ant Agluonos kranto, pastačius užtvanką, pradėtas kurti Agluonėnų parkas, kuriame 1990 m., minint kaimo 450 m. jubiliejų, ant supilto kalno atidengtas skulptoriaus Justino Mickevičiaus paminklas-aukuras. Šioje vietoje vyksta miestelio šventės, tad ji prisigėrusi šiluma ir linksnumu.

Gyvenvietėje nuo seno žaliuoja didžiulis obelių sodas, kuriame trankiai švenčiamos Joninės – viena pagrindinių Agluonėnų švenčių. Sodą pamėgę vietiniai jame seniausiais regi poilsio zonas su suolais ir jaukais skvereliais, kurie, pasak seniūnės, per keletą artimiausių metų turėtų atsirasti.

Palei Agluonos krantą driekiasi ir Lietuvininkų ažuolynas, tikrųjų šio krašto gyventojų, šišioniškių, ir jų tradicijas gerbiančių žmonių rankomis pradėtas sodinti dar 1989 m. Lietuvininkų bendrijos nariai, Agluonėnų gyventojai kasmet ažuolyną papildo naujais sodinukais. O vasaromis miestelį aktyviai lanko sugrįžtantys išeiviai, kuriems šis kraštas - lyg kelias į save.

Seniūnijoje iš viso keturiolika kapinaičių, beveik visos jos nebeveikiančios, įtrauktos į Kultūros paveldą, seniūnijos prižiūrimos. Kai kurios - visai sunykusios. Lietuvininkų kraštas garsus dar ir krikštais - metalinėmis, medinėmis saulutėmis, kurių dar galima aptikti kapinėse.

- Mūsų rajone ištis didelis dėmesys skiriamas kultūros paveldui ir neveikiančioms

kapinaitėms. Jų priežiūrai negailima lėšų ir laiko, - pasakojo seniūnė. - Rajono tarybai patvirtinus kapinaičių statusą, Vanagų kapinės pripažintos veikiančiomis, Agluonėnų - riboto laidojimo.

Apie gražiąją Vanagų evangelikų liuteronų bažnyčią rašė dar I. Simonaitytė „Aukštųjų Šimonių likime“. Pernai bažnyčia buvo įtraukta į Europos kultūros paveldo dienų programą. Pasak L. Tučienės, bažnyčios kleb. kun. Remigijaus Šemeklio mintyse šiandien kirba viltys atstatyti kleboniją, todėl tikimasi gražaus bedradarbiavimo iš evangelikų liuteronų pusės.

Dar vienas iniciatyvių agluonėniškių veiklos rezultatas - keturi informaciniai stendai, visai neseniai atsiradę ties Vanagų bažnyčia, Agluonėnų kapinėmis, parku ir etnografinė sodyba, padėsiantys labiau atverti šį turtingą kraštą.

Visų švenčių gūžta

Viena svarbiausių miestelio „stotelių“ - Agluonėnų krašto etnografinė sodyba - Mažosios Lietuvos medinės architektūros pavyzdys. Joje pernai pažymėtas sodybos ir garsiojo Agluonėnų klijimo teatro įkūrimo 25-metis.

Žinoma, jog 1921 m. sodybą įsigijo šišioniškiai Jurgis Brechtas (1881-1954) ir Marija Jokumaitienė-Brechtienė (1883-1934). Paskutinė sodybos šeimininkė buvo jų dukra Marija (Marė) Vytienė. Po jos mirties 1981 m. sodybą su apyvokos bei ūkio inventoriu nupirko kolūkis. Nuo tada vietinių rankomis rinkti ir sodybon nešti įvairūs lietuvininkų buities ir ūkio reikmenys, ir 1983 m. atidarytas muziejus bei klijimo teatras.

- Visos pagrindinės šventės „užsisuka“ būtent ten, čia ir klijimas, ir ūkinis pastatas, kuriame įrengta galerija, vyksta aplinkinių tautodailininkų, dailininkų, rišėjų, mezgėjų, vaikų, net darželinukų darbų parodos, - kalbėjo seniūnė.

Miestelyje linksminasi ir kitus linksminanti etnografinis ansamblis „Agluona“, šiemet taip pat švęsiantis 25-metį. O štai nepailstanti Agluonėnų kultūros namų direktorė Ramutė Kutkienė kelerius metus iš eilės organizuoja Amatų dienas. Būtent jose pristatytos knygutės, kuriose surinkti ir surašyti Agluonėnų karšto senovinių valgių receptai.

- Kai pavartai, paskaitai, supranti, kad iš tikrųjų daug ko dar nežinome - mūsų vietinės moterys labai skanius vokiškus pyragus kepa. Tačiau jų amžius jau gražus ir garbus. Šia knygele siekėme išsaugoti palikimą, - pasakojo ponė Laima.

Gaila, tačiau senovinių lietuvininkų patiekalų šiandien neparagausi nei vienoje iš miestelyje veikiančių Čepų, Račkauskų ar Tikuišių kaimo turizmo sodybų. Ypatingųjų pyragų, vietinių „kuchen“ vadinamų, tik per šventes svečiams kepama.

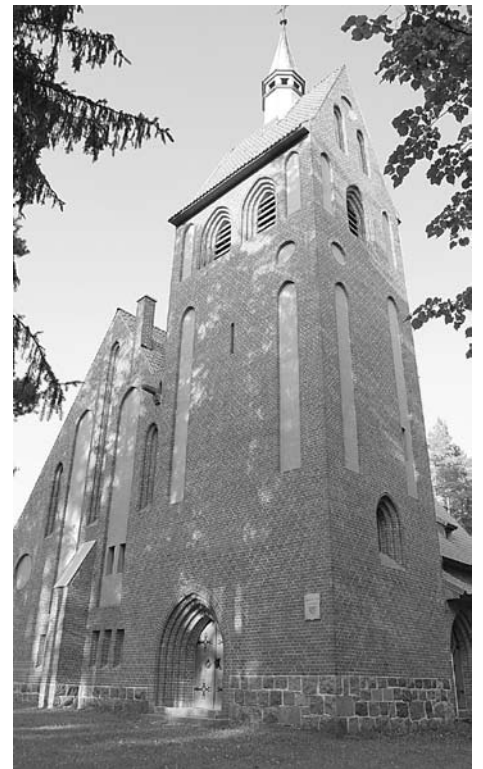
O kokios šventės be seniūnijos legendos, žmogaus orkestro - Antano Baltišio, šiemet švęsiančio aštuoniasdešimties metų jubiliejų. Muzikantas, pakankamai lengvai „iškabines“ aštuntą dešimtį, vis dar puikiai groja beveik visais žinomais instrumentais, turi jėgos ir energijos, ir labai supyksta, jei į kurią šventę nebūna kviečiamas.

Lietuvininkų žemė

Numetus švenčių rūbą ir nepastebint naujai kylančių sodybų, Agluonėnai visų

Kiekvienais metais minimas žemietės rašytojos Ievos Simonaitytės gimtadienis. 1986 m. Vanaguose, I. Simonaitytės gimimo vietoje, atidengta liaudies meistro Vytauto Majoro sukurta paminklinė skulptūra

Kertinis Vanagų evangelikų liuteronų bažnyčios akmuo buvo padėtas 1907 m. Apie bažnyčią „Aukštųjų Šimonių likime“ rašė I. Simonaitytė. „Parapija nors ir nedidelė, bet puoselėjanti savas tradicijas, švenčianti šventes“, - pasakojo seniūnė L. Tučienė

pirma - Lietuvininkų kraštas, kitiems, svetimiems, visada išliksias paslaptimi, ne iki galo suprantamu.

- Mūsų kraštuose santykiai šiltesni, paprastesni, o šišioniškiai kažkokį savitumą turi išlaikę. Simonaitytės kraštas - ne be reikalo taip sakoma, - įsitikinusi L. Tučienė. - Kartą vieno vietinio gyventojų paklausiau, kas jis - lietuvis, vokiečių? O jis tris kartus atsakė taip pat - mes šišioniškiai, lietuvininkai. Ir gal tik iš ketvirtą kartą patvirtino, kad pase Lietuvos pilietybė įrašyta. Jie didžiuojasi savo šaknimis. Ir kai skaitai I. Simonaitytę, suvedi galus, jauti, kad tai - kitokie, saviti žmonės.

L. Tučienę, „gryną“ žemaitę iš Kretingos rajono ir aukštaitį jos vyrą prieš 26 metus į Agluonėnus atvedė įprastas tuo metu paskyrimas dirbti. Seniūnė sako

Etnografinėje lietuvininko sodyboje-muziejuje, įkurtoje 1983 m., šiandien prasideda visos miestelio šventės. Sodyboje savo sparnus išskleidė pirmasis pokario Lietuvoje klijimo teatras

Mažoji Lietuva

Žingsniai Mažosios Lietuvos link

Dr. Martynas PURVINAS, Kaunas

Danos Buinckaitės nuotr.

Marija ir Martynas Purvinai

Mažosios Lietuvos kraštotyrininkas Norbertas Stankevičius išleido savo naują knygą apie sovietinės okupacijos dešimtmečius suniokotą kraštą (N. Stankevičius. **Trys miestai. Stalupėnai, Gumbinė, Įsrutis**. 2009 m. išleido Edukacinis-kultūrinis centras „Metidė“). Tai gausiai iliustruotas veiklas apie labai skirtingus miestus senovinėje Nadruvos žemėje ir jos prieigose: viduramžiais susiklosčiusi Įsrutį, Naujaisiais amžiais įsteigtą Gumbinę bei nuošalesnius Stalupėnus. 1860 m. tuos tris miestus sujungė platusis geležinkelis, iš Berlyno ir Karaliaučiaus ejęs iki pat ilgaamžio pasienio - Eitkūnų greta Kybartų. Carinei Rusijai prisijungus prie tos linijos trasa nuo Kauno ir Sankt Peterburgo, ten susiklostė iki pat Antrojo pasaulinio karo pabaigos gyvavęs reikšmingasis kelias į Vakarų Europą. Tuo geležinkeliu pro Stalupėnus, Gumbinę bei Įsrutį vykdavo į Vakarus prieškarinės Lietuvos Respublikos žmonės - nuo diplomatų iki

studentų bei poilsiautojų. Nuo 1835-1837 m. ta kryptimi ėjo ir vienas svarbiausių krašto plentų, šiandien nukonkuravęs ir praeityje taip svarbų geležinkelį. Tais keliais nelaimingą 1944 m. vasarą į Vakarus traukėsi tūkstančiai žmonių iš Didžiosios Lietuvos. Tik pokariu okupuotoji Mažoji Lietuva buvo paversta uždara karine zona, ilgai nepasiekiamą smalsuoliams iš gretimų kraštų.

Nuo gorbačiovinės pertvarkos laikų plačiau atsiveriantį Karaliaučiaus kraštą dabar vėl riboja ekonominiai (neregėtai pabrangusios vizos) bei kitokie barjerai. Todėl džiugu, kad ankstesnius to krašto naršytojus keičia nauji entuziastai, kaip kad pedagogas iš Klaipėdos N. Stankevičius, sugebantis ne tik apsilankyti Mažosios Lietuvos žemėje, bet ir vaizdingai apie tai papasakoti kitiems.

Naująjį savo veikalą autorius buvo pasišovęs išleisti net trimis kalbomis (lietuvių, vokiečių bei rusų), skirdamas jį labiausiai tuo kraštu besidominčių šalių žmonėms. To gražaus užmojo nepavyko pilnai ištesėti - įdomūs Gumbinės bei Įsruties miestų aprašymai knygoje pateikti vien lietuvių kalba.

Ši knyga ypač vertinga dėl gana išplėtotų ir vaizdingų komentarų prie gausių iliustracijų, kur pateikiama labai įdomių žinių bei svarstymų (pavyzdžiui, 71 puslapyje pateikta Įsruties herbo istorija ar 43 puslapyje apibūdinti Gumbinės valdžios rūmų simboliniai perdėbimai).

Greta gausių autoriaus fotonuotraukų knygoje pateikiama daug senų vaizdų, parodančių Antrojo pasaulinio karo pabaigoje ir pokariu negrįžtamai sunaikintas krašto vertybes bei įdomybes. Panaudotos ir itin retos pokarinės fotonuotraukos - gaudūs nuskurdinto krašto reginiai. Parodomi ir ne patys maloniausi vaizdai: nustekenti didieji pastatai ir kitkas. Daug kam gal sunku ir įsivaizduoti, kad puošniuose senų laikų daugiabučiuose šiandien dešimtys žmonių apsieina be kanalizacijos ir kitų

patogumų - mat nepriekaištingai veikusi senoji inžinerinė įranga ten buvo sugadinta ar išgrobstyta po 1945 metų.

Tokiomis išvalgomis bei kvalifikuotai parengtais tektais N. Stankevičiaus naujoji knyga gražiai išsiskiria nuo gan gausių rašinių apie įvairius pasivažinėjimus su proginėmis iliustracijomis ir saldžiais vaizdeliais.

Tokios knygos Lietuvai padeda lygiuotis į vadinamąją tikrąją Europą. An-tai, Vokietijoje buvo išleista dešimtys puošnių fotoalbumų apie nelaiminguosius Rytprūsius (mūsų Mažąją Lietuvą), daugybė kelionių išpūdžių su aštriais ir šmaikščiais komentarais. Nei iš tolo neprilygstame ir Lenkijai, kur buvo išleista (ir tebeleidžiama) labai daug veikalų apie tą kraštą - nuo mokslinių studijų iki poezijos rinkinių.

Deja, tokie reikšmingi veikalai pas mus nesulaukia žymesnės paramos - sunaikintoji Mažoji Lietuva daug kam tebėra tik kažkoks svetimas, Dievo ir žmonių prakeiktas ir užmirštas kraštas. Taip pačiam autoriui tenka kartoti Heraklio ar Sizifo žygdarbius, skinant savo darbams kelią į viešumą. Mažosios Lietuvos mylėtojai, nelengvai suradę naująją N. Stankevičiaus knygą, patirs daug malonių akimirkų skaitydami įdomius tekstus, dairydami po gausias ir vertingas iliustracijas. Šią knygą rekomenduoju ir susigundžiusiems keliauti į Karaliaučių-Kaliningradą plentą pro Kybartus. Vaizdinga knyga pajvairintų šiandien nuobodžią kelionę, kai abipus kelio daugelį kilometrų driekiasi vien ištuštintos plynės, kai apie ten klestėjusį gyvenimą ir permainingą lietuviybės likimą begalima sužinoti vien iš knygų ar senų atvaizdų.

Ši knyga keliaujančius gal paakintų stabtelėti primirštuose Kristijono Donelaičio Stalupėnuose, didelės apygardos sostinėje Gumbinėje, viename iš Mažosios Lietuvos kultūros centrų Įsrutyje, patirti savitų išpūdžių ne vien iš tolimiausių pasaulio kraštų.

Mažoji Lietuva

Agluonos krantų vedami

Agluonėnai - Ievos Simonaitytės, senųjų lietuvininkų kapinaičių ir pirčių kraštas. Vietiniai tikina, jog žuvingos Agluonos krantuose vietą randa ir „naujalietuvis“, ir drožtus paukštelių medin sodinantis senolis, ant kurio stalo vis dar garuoja tik ką iškeptas „kuchen“. Ir vis dėlto - koks šios žemės veidas pirmajam atvykėlio žvilgsniui?

Viktorija VAŠKYTĖ, Klaipėda

Atkelta iš 2 p.

puikiai prisimenanti pirmąsias dienas miestelyje:

- Kai atsikėliau, čia tebuvo siauras upelis ir šabakštinai. Apgyvendino mus senajame mokyklos pastate – tamsiai mėlynai dažytos sienos, maži langiukai, medžiai po jais. Iš karto pasakiau – ne, manęs čia nebus. Nebent tik, kol vaikai iki mokyklos paaugs.

Vaikai mokyklas baigė, išėjo, o Tučai čia tebegyvena ir atvirai prisipažįsta nebenorintys niekur kitur.

Šiandien Agluonėnai skaičiuoja apie 800 gyventojų ir jų po truputį daugėja. O štai tikrą šišioniškį, nors jų dar liks, miestelyje sutikti sunku. Išsaugoti galima tik tradicijas, sako seniūnė, ir tai Agluonėnuose sėkmingai daroma.

Vos prieš keletą dienų pritarta kelesius metus brandintai paminklo lietuvininkams idėja.

- Lietuvos tūkstantmečio proga žadame pastatyti kompoziciją šio krašto gyventojams lietuvininkams atminti – išėjusiems ir

1988 m. ant Agluonos kranto pastačius užtvanką pradėtas kurti Agluonėnų parkas, kuriame 1990 m., minint kaimo 450 m. jubiliejų, ant supilto kalno atidengtas skulptoriaus Justino Mickevičiaus paminklas-aukuras. Rugsėjo 22-ąją agluoniškiai čia drauge su visa Lietuva degina Baltų vienybei skirtą ugnį

išeinantiesiems. Tai bus arka, kurios gilumoje matysis krikštas, būdingas Mažosios Lietuvos kraštui, - pasakojo ponja Laima.

Planuojama, jog iki mūsų valstybės šventės šis projektas bus įgyvendintas ir drauge su visa Lietuva švęs tūkstantmetį.

Šviesų Agluonėnų dangų temdo tik viena. Kompozicija šišioniškiams turėtų atsirasti lietuvininkų ažuolyne, tiksliau toje jo dalyje, kuri dar liko. Ironiška - tiek metų sodintas ir puoselėtas ažuolynas, kone tomis pačiomis rankomis vieną dieną buvo perrėžtas pusiau.

- „Išlindo“, kad pusė lietuvininkų parko patenka į privačią žemę. Iš pradžių ėmėme sodinti parką, o tik po to buvo atmatuota žemė. Pasijutome žemės reformos įkaitais, - nusivylimo neslėpė L. Tučienė.

Seniūnės žodžiais, trims broliams Kaurams, tarp kurių ir istorikas, Agluonėnų Garbės pilietis Domas Kaunas, privatizavus pusę ažuolyno žemės, nebepagelbėjo nei raštai, nei bandymai tartis dėl skypo performavimo. Į naujųjų šeimininkų valdas pateko ir šimto dešimties suaugusių pušaičių giraitė, sodinta I. Simonaitytės gimimo šimtmečiui paminėti.

Mažosios ir Didžiosios Lietuvos evangelikų liuteronų lietuvių raštijos veikėjų ir kiti jubiliejai 2009 metais

2009 m. kovas

1579 III 6 Jonas Bretkūnas pradėjo **versti Bibliją į lietuvių kalbą**, baigė 1590 XI 27. Gaila, kad ji nebuvo išspausdinta (*MLE, 1, 205).

1919 III 8 Klaipėdoje mirė Jonas Karolis **Zembrickis**, Prūsijos istorikas, daugelio istorinių darbų reformacijos tema autorius.

Gimė **1856 I 10** Alėckoje (Olecke, Suvalkų gub.).

1994 III 8 mokykloje įvyko pirmosios **Virbalio** ev. liut. parapijos atkūrimo pamaldos. Parapija buvo įsteigta 1833 m., 1878 m. pašventinta mūrinė bažnyčia.

1989 III 9 Romos katalikų kurijos patalpose vysk. Jonas Kalvanas laikė pirmąsias **Vilniaus** atsikūrusios ev. liut. bažnyčios pamaldas.

1629 III 13 ar **18** Karaliaučiuje gimė Ernestas **Dycelijus** (Dietzelius), kunigas, raštijos darbuotojas, giesmių kūrėjas ir vertėjas, giesmės „Tau, Jėzau, aš dėkoju“ autorius.

Mirė **1692 V 17** Valtarkiemyje (*MLE, 1, 293-294).

1789 III 14 Paveikiuose gimė Johannas Christlybas **Krauzė**. Baigęs Karaliaučiaus universitetą, mokytojavo, kunigavo. Rinko lietuvių liaudies dainas, teikė kalbinę medžiagą A. Schleicheriui.

Mirė **1859 I 24** Pilkalnyje (MLE, 2, 313-314).

1909 III 16 Balandžiuose (Ragainės aps.) mirė Fridrichas **Bajoraitis** (slp. **Paukštelis**), poetas, publicistas. Mokytojavo. Parašė eilėraščių rink. „Gyvumo žodžiai“ (1932 m. išleido Vydūnas), periodikoje paskelbė lietuvininkų teises ginančių straipsnius.

Gimė **1883 XII 9** Medukalniuose (Įsruties aps.) (*MLE, 1, 113-114).

1994 III 19 Kintuose (Šilutės r.), buvusioje pradžios mokykloje, atidarytas **Vydūno** memorialinis muziejus.

1879 III 20 gimė **Jurgis Lėbartas**, Mažosios Lietuvos kultūros ir visuomenės veikėjas, spaustuvinkas, Tilžės akto signataras.

Mirė **1944 m.** Palangoje (MLE, 2, 526-527).

1819 III 22 gimė Endrikis **Ventas**, mokytojas, šviečiamosios ir religinės literatūros rengėjas („Gromatų skarbnyčia“, 1890; „Trumpos mišios“, 1893-1895).

Mirė **1896 VII 5** Traksėdžiuose (Šilutės aps.).

1994 III 26 Elniškės kapinėse netoli Priekulės perlaidoti Klaipėdos krašto visuomenės ir kultūros veikėjo prof. dr. kunigo Viliaus **Gaigalaičio** ir jo žmonos Marijos palaikai.

1939 III 23 val. 55 min. be jokio pasipriešinimo priėmus Vokietijos ultimatumą Berlyne Lietuvos užsienio reikalų ministras Juozas Urbšys ir Lietuvos pasiuntinys K. Škirpa **pasirašė sutartį, kuria Lietuva perdavė Vokietijai Klaipėdos kraštą**. Iš vokiečių pusės pasirašė J. Ribentropas.

1939 III 23 hitlerininkai Klaipėdos kraštą atplėšė nuo Lietuvos Respublikos ir aneksavo - buvo pradėtas vykdyti Rytprusių gauleiterio Ericho Kocho nurodymas „Rotten aus was litauisch ist“ („Išraukite, kas lietuviška“).

1549 III 28 Martynas **Mažvydas** paskiriamas Ragainės kunigu (*MLE, 2, 824).

Tęsinys kitame numeryje

*Mažosios Lietuvos enciklopedija (MLE, 2000, 1 t.; MLE, 2003, 2 t.; MLE, 2006, 3 t.)

Parengė Birutė ŽEMAITAITYTĖ ir Algirdas ŽEMAITAITIS

Mažoji Lietuva

Laimė - būti savame krašte su savais žmonėmis...

Klaipėdos krašto „identiteto“ problema, regis, vis dar nepraranda aktualumo. Štai ketinant įteisinti Lietuvos suskirstymą etnografiniais regionais, šis sudėtingos istorijos, turtingus „kultūrinius sluoksnius“ slepiąs kraštas taptų Žemaitijos dalimi... Šį kontekstą turėdami galvoje, nutarėme pasidomėti, kokiais rūpesčiais ir viltimis gyvena, kokias gudas goda vienas iš klaipėdiškių - tegu ir Vilniuje ne vieną dešimtmetį gyvenęs, bet stipriomis aktyvios veiklos gijomis „prisirišęs“ prie gimtinės... Kalbamės su Vytautu GO-CENTU, Lietuvininkų bendrijos „Mažoji Lietuva“ seimelio nariu, „Mažosios Lietuvos enciklopedijos“ atsakinguoju sekretorium, Nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos Komplektavimo skyriaus vedėju.

Esate gimęs Klaipėdoje. Įdomu, ar dabar į šį miestą ir visą kraštą žvelgiate tik per asmeninę prizmę (vaikystės sentimentai...), ar kartu ir per istorinę - kaip į Mažosios Lietuvos palikimą?

V.G.: Klausimas ištis ir apie tėvų namus, ir apie krašto istorinę raidą. Žinoma, ryšys su gimtąja vieta visada išlieka. Ir Kristijonas Donelaitis palinkėjo būti ten, kur paperėjo... Nors dabar gyvenu Vilniuje, bet būtent toks mano santykis ir su Klaipėda, ir su visu kraštu, kitais jo miesteliais, kuriuose daugel kartų pabuvota, norėta sugrįžti ir sugrįžti...

Tėvas - advokatas Jonas Gocentas nuo 1955-ųjų ketverius metus dirbo Šilutėje, todėl į *Šilokarčiamą* keliaudavom su Mama jo aplankyti, ilgesį mažinti: plentą Klaipėda-Šilutė išmokau atmintinai, o labiausiai žvilgsnį traukė buvę pakelės užkeigos namai ir karčemos, jau tape pieno surinkimo punktais. Ir pamario lygumų, raudončerpių namužių vaizdai - visa tai mirgėjo tarp pakelės medžių lyg nepakartojamo ir labai išsilgto kino filmo kadrai...

Tikrai šis kraštas rūpi ne tik kaip gimtieji namai, iš kurių 1971 m. išvažiavau į Vilnių mokytis (čia ligi šiol ir esu „ištigręs“) - viduje kažkas vis atsišaukia, vos užgirdus: Klaipėdos kraštas, Mažoji (arba Prūsų) Lietuva... Tėvas vis Šventojo rašto palyginimus primindavo, o vyriausias brolis Jonas iš knygos pasakodavo apie Pirmojo pasaulinio karo išgyvenimus... Taigi Biblija ir Jaroslavo Hašeko „Šauniojo kareivio Šveiko nuotykių“ man paliudijo istoriją - ir labai tolimą, ir netolimą. Ją žinoti yra ne tik naudinga, bet ir įdomu.

Mano Tėvas visuose mūsų žmonių suėjimuose (budyne, kapinių šventėse, surinkimuose ir kitur) eidavo pasikalbėti su senimu - jis rinko medžiagą savo būsimai apybraižai apie surinkimų tradiciją. Gerai žinojo literatūrinius šaltinius (kun. V. Gaigalaičio ir kt.), bet jį domino liudijimai ir „iš gyvenimo“...

Susitikome (kaip kone kiekvieną sekmadienį) Vilniaus evangelikų liuteronų bažnyčioje, kaip suprantu, liuteroniškoji tradicija sava taip pat nuo mažų dienų?

V.G.: Iš vaikystės gerai pamenu pamaldas Klaipėdos evangelikų parapijoje (kad esu iš evangelikų liuteronų - tik vėliau „prašvito“). Tuomet jas laikė buvusios Šv. Jono (miestiečių) parapijos kapinių koplyčioje (o galima sakyti, bažnyčioje). Pokariu ji buvo atiduota stačiatikiams rusams. Po jų pamaldų galėjome šia bažnytele naudotis ir mes, liuteronai; taigi galima džiaugtis, kad ji nebuvo paversta sandėliu ar nors kokia šarvojimo sale. Tada išmokau ir „Tėve mūsų“ rusų kalba, širdin krito ten buvęs ikonostasas... Išėjus su Tėvu iš bažnytelės, manęs, vaiko, dažnai laukdavo įdomus patyrimas: koks nors klaipėdiškis (ir lietuviška pavarde) priėjęs Tėvo paklausia kažko vokiškai, o šis nesutrikęs iškart atsako lietuviškai... Tai lyg „gyvos“ istorijos ir kalbos pamokos. Lankydavom su Tėvu ir greta buvusias kapines. Jis vis sustodavo prie paminklų - tai garbingos Lokių giminės, tai buvusio miesto burmistro ar krašto sukilėlių... Paskui tos kapinės buvo uždarytos ir baigėsi čia gautos vertingos istorijos pamokos.

Mane Tėvas buvo nusivedęs prie Jokūbo (laukininkų) bažnyčios, kurios stogas tuomet jau buvo nuplėštas, suolai dingę... Čia iš tėvo išgirdau: „Gerai išžiūrėk“ - greit buvo panaudota galingiausia tuometinė technika - traktoriai „Stalinec“... Mama, kuri 1937 m. mokėsi Klaipėdoje, pasakodavo, kaip į Jokūbo bažnyčią prieš karą rinkdavosi laukininkės-būrės; dar ir po karo kurį laiką Ansas Baltris sugebėjo čia laikyti pamaldas.

Tėvas mane vedėsi pažiūrėti ir Romos katalikų statomos Marijos Taikos karalienės bažnyčios - tai buvo tuomet, kai statyba

Vytautas Gocentas su žmona Aušra prie Nemuno Vilkijoje. 2005 m.

Vytautas Gocentas, Aušra Gocentienė (trečia), Rūta Močiūnienė (ketvirta) Smalininkuose. 2005 m.

jau ėjo link pabaigos, o jos iniciatoriai kunigai kerštingai patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Nekreipdamas dėmesio į tai, kad buvo statoma katalikų bažnyčia, Tėvas iš šeimos pinigines ją parėmė - žinojo, kad Klaipėdai reikia aukštąbokštės bažnyčios. Įėjus vidun, Tėvas ir vėl sakė: „Tu gerai čia viską išžiūrėk“, tuomet dar nesupratau, kodėl, bet greitai visas paašikėjo... Ir ši bažnyčia neteko savojo bokšto, filharmonija turėjo „tarnauti“...

Neįsivaizduoju savo gyvenimo be Tikėjimo. Viešpats visą laiką mane „stumdo“ - taip globoja, kad ir fiziškai jaučiu šį Jo vedimą, net manau - per daug manimi rūpinasi... Buvo mano gyvenime tarsi kokia „pertrauka“ - atvykus studijuoti į Vilnių iki 1989-ųjų, kada ir čia atsikūrė parapija. Bet ir tuomet, grįžęs į Klaipėdą, eidavau į bažnyčią, lankydavausi kapinių šventėse. 1974-ais mirė Tėvas, jį išlydėjo Naumiesčio kunigas Jonas Armonaitis. Tada neišėjau nė ašarėlės - Tėvas dešimt metų kovojo su įvairiomis ligomis, bet vis šypsojosi ir linksmas istorijas pasakojo, o paskutiniaisiais metais sakė: „Dar gyvenu ir gaunu pensiją tam, kad tu galėtum mokytis...“. O kai kitais metais pusbrolis Jonas Kestutis Gocentas nusivėžė į Skirsnemunės (Žvyrių) kapines, ir kunigas Jurgis Gavėnia prakalbo apie Mamas ir Tėvus - galiausiai, pasislėpęs už krūmo, išsiverkiau. O šiaip mūsų šeimoje niekad nebuvo nei skundžiamasi, nei verkama - Tikėjimas leidžia gyventi šypsantis ir džiaugiantis. Esu supratęs, kad Tikėjimui išsilaikyti reikalingi „trys banginiai“: Tėvai, Mokytojai ir Kunigai. Ir tai viskas kas turi būti.

Savo dukrai, kai jai iškilo Tikėjimo klausimas, nieko kito negalėjau pasiūlyti - tik mūsų Bažnyčią. Žmona yra Romos katalikė, bet ir ji pripažįsta, jog reformuota Bažnyčia - tarsi šviesesnė, šiltesnė, čia žmonės arčiau vienas kito.

O kiek siekia Jūsų atmintis - asmeninė, „gentinė“?

V.G.: Įdomu, kad atmintin yra įstrigusios Senolės laidotuvės - ji mirė 1955-aisiais, man tuomet buvo dveji. Buvo žiemos metas, šaltis, vyresnieji broliai Jonas ir Jurgis ėjo į kapines, aš buvau paliktas namuose besiruošiančių šermėnims globai - tai buvo Naumiestyje, dabar vadinamu dar ir Žemaičiu.

O domėjimasis giminės istorija susijęs su išitraukimu į kraštotyrą. Tėvas šioje veikloje visad dalyvavo, paimdavo ir mane, dar vaiką. Štai 1963 m. Klaipėdos kraštotyrininkai, vadovaujami Kraštotyros muziejaus direktorės Bronislavos Elertienės, važiojo į Tolminkiemį; Tėvas, man rodos, buvo Kraštotyros draugijos Tarybos narys, bet Vytautas Kaltenis savo naujoje knygoje „Ak, gražus dangaul! klaipėdietiški pasakojimai“ rašo, jog - to muziejaus Mokslinės tarybos narys. Tėvas tada pergyveno, kad man autobuse neliko vietos - ir taip buvo papildomai pristatyta kėdžių. Taigi tuomet nepatekau, bet vėliau, žinoma, Tolminkiemis nekart lankytas: dvejus metus tarnavau Karaliaučiaus krašte kariuomenėje, po to nekart esu vykęs į ten laikytas ir senojo, ir jaunojo vyskupo J. Kalvano pamaldas, prisijungęs prie Viktoro Petraičio, sumaniusio aplankyti per stebuklą išlikusius vietos žmones ar pokario tremtinius-naujakurius...

Tėvas, kur būdamas, viską užsirašinėjo, kaupė gautas nuotraukas, laiškus. Jo pavyzdys ir mane patraukė į kraštotyrą. 1973 m. su Vilniaus universiteto „Ramuva“ nuvažiavau į kraštotyrinę ekspediciją Luokėn. Apsidžiaugiau, kai vadovas Venantas Mačiekus, pasidomėjęs, iš kur esu kilęs, pasiūlė rinkti medžiagą žvejybos tema. O 1991-aisiais buvo jau ekspedicija į Klaipėdos kraštą - įsikurta Šilutėje. Ir vėl dalyvavo, ir vadovavo jau pats profesorius Norbertas Vėlius. Aš gi apsistojuoju tėvų namuose Klaipėdoje, iš ten, tęsdamas savąją žvejų temą, keliavau į pamari - aplankiau dar likusius senuosius žvejus nuo Rusnės iki Drevernos, apvaikščioju senąsias kapines, užsukau į mokyklas, o svarbiausia - pasikalbėjau su mielais, bet išgąsdintais krašto žmonėmis. Nežinau, bet žvejinkas Žemaitaitis į Rusnę iš Vokietijos atvyko tą pačią dieną kaip ir aš - dar vienas „stumtelėjimas“... Kokie jie švelnūs. Tikro Tėvo...

O kur giminės šaknys, iš kur kilę Tėvai?

V.G.: Gerokai pastudijavęs šeimos istoriją, išsiaiškinau: ir Mamos, ir Tėvo šaknys - Skallvoje, kairiojoje Nemuno pusėje, kuri priklausė Prūsijai. Ir dokumentais paliudyta, jog iš ten kilę ir Gocentai (iš: *Gott* + *sandt*), ir Srūgiai.

Tėvas buvo gimęs 1897 m. Naumiesčio parapijoje, Gardame (6 km link Švėkšnos). O

Mama (Srūgikė) gimė 1916 m. Orenburgo gubernijoje, Pietų Urale - tame druskingame be medžių krašte. Jos tėvai Srūgiai prieš Pirmąjį pasaulinį karą jau buvo išsikūrę „Paprūsė“, Naumiestyje, karo metu šeimą carinės kariuomenės administracija išvežė (kaip ir daugelį Paprūsės ir Prūsijos gyventojų) į Rusijos gilumą. Šeima buvo išskaidyta po įvairias nemažos gubernijos vietas - tik paskui visi susirinko viename kaime. Ir Orenburgo gubernijoje carienės vokiečių Jekaterinos iniciatyva kadaise buvo įkurdintos vokiečių kolonistų šeimos; Srūgiai apgyvendinti kalvio Peterio šeimoje. Ten Mama, vis sėdėdama kalvėje pas Peterį, išmoko vokiškai, o jos vyresnė sesuo Marta, lankiusi vokišką mokyklą, kalbėjo abiem kalbom - lietuvių ir vokiečių. Mergaičių tėvai turėjo uždirbti duoną - vienas sėmė druską atvirose ežerų kasyklose, kita siuvo ir adė prairstančius maišus. Mano senolis Ansas Srūgis buvo stalius, padarė ir vietiniams „kalvaratus“ arba „vindus“ (verpimo ratelius). 1920-aisiais šeima grįžo į Naumiestį, į tėvo surestą trobesį Sodų gatvėje - net prasigyvenę, „pilnom kišenėm“ červoncu, kurie vienok greit nuvertėjo, o vokiečių tvarkomas Raudonasis kryžius jau nebegebėjo... naujų Lietuvos Respublikos piliečių... Mama, vos keturmetis vaikas, grįžusi iš lauko sakė savo mamai: „Mutter, ich habe grosse Probleme mit der Sprache“... Žinoma, ilgaiui ta kalba pasimiršo, bet ir vėliau išliko gausybė germanizmų - „štrumpai“ (kojinės), „šliusai“ (mėsos ar dešros galas) ir kiti... Bet Mama buvo su visais santarvė, neturėjo niekam pykčio. Beje, ji ir iš Klaipėdos labai mėgo nuvažiuoti į pamaldas Priekulėn, paklausti kunigo Jono Armonaičio pamokslų, sakydavo: „Ermonatis“ kilęs nuo Jurbarko, moka tikrąją lietuvių kalbą... Ir Srūgiai kalbėjo, kaip patys sakydavo, „teisinga“ kalba, būdinga lietuvininkams anapus Nemuno - nei žemaičiuodami, anei rusiškumui pasiduodami...

Taigi man Viešpats davė tokius Tėvus, kurie ir mylėjo, ir mokė, ir begaliniai švelnioje drausmėje laikė.

Ar neatrodo, kad Klaipėdos kraštas ir visa Mažoji Lietuva, jos palikimas vis labiau ištirina iš mūsų istorinės sąmonės? O numatomas Lietuvos suskirstymas į keturis etnografinius regionus, Klaipėdos kraštą įjungiant į Žemaitiją - ar tai ne „meškos paslauga“ mums visiems?

V.G.: Aktualus klausimas. Vis matau šiandienos Lietuvos mokinio pasą, kuriame pateiktas ir mūsų valstybės žemėlapis - jame nėra išskirtas regionas prie jūros ir marių (nors punktyru, nors „vandens“ ženklų, jaučiamu nuo 1422 m. Melno taikos sutarties), tik Žemaitija... Žinoma, svarbu akcentuoti ir istorinius laikotarpius. Antai vienas *prielaidas* jaudinosi, kad po Žemaitiją „palandinami“ kuršiai... Kadaise žemaičiai išstūmė kuršius į vakarus, dabar taip norima išstumti paskutinius klaipėdiškius. Bet tai tik švietimo stygius. Jei mokyklos vadovėliuose bus parodyti kelių istorinių laikotarpių žemėlapių, manau, eis susikalbėti su visais - taip pat ir žemaičiais. O būtų sveika pagerbti ir kuršius, ir lietuvininkus, kurie XIII-XVI amžiais susiformavo iš kuršių, vakarinių žemaičių, Sūduvos pakraščio žmonių. Tuomet ir vėliau atsirado vokiektakaliai kryžiuočiai, zalcburgiškieji kolonistai. Taip ir susiformavo šis gražus kraštas, davęs Lietuvai visa, kas jos kultūroje yra „pirma(s)“ - pradedant knyga, gramatikomis, dainynais, baigiant - spektakliu: ilgą laiką gyvavusi teiginį apie pirmąją lietuvišką vaidinimą - 1899 m. carinei Latvijai tuomet priklausiusioje Palangoje parodytą Vilkutaičio-Keturakio „Amerika pirtyje“, dabar jau taisoma - pirmas viešas vaidinimas įvyko Tilžėje, čia 1895 m. suvaidintas Aleksandro Fromo-Gužučio „Kauno pilies išgriovimas 1362“. Su tuo sutiko ir vienatinis žilagalvis lietuviškojo teatro istorijos rašytojas - tik prašė mums patiems „Mažosios Lietuvos enciklopedijos“ puslapiuose pagrįstai nurodyti...

Tad kokios mūsų, visos Lietuvos, priedermės to krašto atžvilgiu? Vis pabrėžiama: vietinių gyventojų nebėra... Jeigu čia gyvenusieji yra žuvę, išvežti, pasitraukę - ar mes nebeturime jiems, jų atminimui jokių priedermių?

V.G.: Taip, prieš visas pervartas, nelaimės Klaipėdos krašte buvo 157 tūkstančiai gyventojų, dabar likę 7-10 tūkstančių. Tikro jų surašymo kaip ir nebuvo, dar ruošiamasi jį padaryti. Paprasčiausia būtų surašyti

Nukelta į 6 p.

Mažoji Lietuva

Krikščioniškos giesmės

*Naujas Lietuvos evangelikų liuteronų giesmynas*Dr. Albertas JUŠKA, Klaipėda*Tęsinys. Pradžia Nr. 4**Dr. Albertas Juška*

varguose pribūti, Mums niekad duok pražūti“ /ir kt. būtų beprasmybė.

Jaunajai kartai geriausiu atveju tokie tekstai kelia šypsena. Kai kada imama kriezenti... Vis tik negalima pro ausis praleisti ir senesnių žmonių argumentų, ginančių jiems taip įprastą, senoviškai skambančią religinių tekstų kalbą. Kaip ne kaip giesmynas ir jiems, ne tik jaunesniesiems skirtas. Esu mėginęs iškvesti, kodėl kratomasi „tų naujenybių“. Supratau – girdėti buitinės, laikraštinės kalbos dažnyčioje pagyvenę žmonės paprasčiausiai nenori, ja bodisi. Religinės vertybės, moralės normos nusakytos tokia kalba sumenkėja, tampa mažiau įtaigios. Literatūrologas V. Kubilius, vertinęs liuteronų bažnytinių raštų leksiką, klausęs giedamus choralus, yra rašęs: „Prieš kelis šimtus metų sukurtosios giesmės savo senoviškomis kalbos formomis skamba rūščiai ir didingai. Jas giedantieji pajaučia savo žmogiškąją vertę, savo tikėjimo svarbą.“ Nuo savęs pridėsimė – tokiose pamaldose žmogus pasijunta tebesą savo tėvų ir protėvių būties tęsėju, kilsterėtas virš kasdienybės, pajunta norą tapti geresniu, doresniu. Pravartu žvilgtelėti ir savo kaimynų stačiatikių bažnyčią. Jose tebeskamba pati seniausia slavų kalba. Nuo dabartinės rusų kalbos ji tiek nutolusi, jog kai kurie žodžiai parapijiečiui apskritai nebesuprantami. Ir vis tik jos neatsisakoma. Vargu ar tik todėl, kad stačiatikių cerkvėse pati bendruomenė beveik negieda, jose nėra vargonų. Bet gieda šventikas, gieda (ir labai gražiai) bažnytinis choras. Ne kas kita, kaip siekis išsaugoti tradiciją, kalbos būdą skatina ir kai kurias mūsų liuteronų bendruomenes įtariai žiūrėti į naująją giesmyną. Tai atsakymas į nekurią polemiką, kilusią vienoje kitoje parapijoje. Grįžkime prie leidinio kalbos taisymsų. Dr. D. Kiseliūnaitė ant savo pečių prisiėmė sunkią našta. Drįstame tvirtinti, su užduotimi ji susidorojo, ir mes turime giesmyną, parašytą sklandžia bendrine kalba. Tai svarbiausia. Taisytoja buvo ausyla eilėdarai, akyla sprendžiant gramatikos bei sintaksės klausimus, jautri žodžiui. Tačiau absoliutaus gėrio, kaip ir absoliučios tiesos, nėra. Laimėdami neretai kažką svarbaus prarandame. Jau

kalbėjome apie žmonių prierašumą senosioms vertybės. Tačiau tai ne vienintelis, gal ir ne pats svarbiausias faktorius: senuosiuose liutvininkų leidiniuose užfiksuota archaiškoji leksika, senosios morfologinės formos, savita sintaksė, aibė tarmybių, frazeologizmų, idiomų. Tai neįkainojamas mūsų tautos turtas. Dvikalbiuose (kai kada ir trikalbiuose) žodynuose sudėta leksika ir šiandien tebedomina pačius garsiausius pasaulio lingvistus. Etnologams ši medžiaga teikia duomenų, leidžiančių spręsti apie to laikotarpio žmonių pasaulėjautą, dvasinį pasaulį. Kaip pasielgta su šiuo lingvistiniu turtu dabar aptariame giesmyne? Jausmas dvilypis: daug kas išsaugota, bet daug kas ir prarasta. Mano galva, praradimų daug. Šią problemą aptariant, tebus leista kiek viršyti giesmyno recenzijos rėmus. Dar puikiai mane, kad maždaug prieš dvi dešimtis metų, kai vyko arši kova dėl Lietuvos valstybės atstatymo, dėl jos santvarkos pobūdžio, ne kartą tikinta, jog etninių mažumų – karaimų, žydų, ukrainiečių, baltarusių, lenkų, rusų bendrųjų prigimtinė kultūra išsilaisvinusioje valstybėje bus gerbiama ir saugojama. Tai nebuvo tušti pažadai, taip ir pasielgta. Geri darbai visada atsiperka – išvardintųjų tautinių mažumų kultūros iš tikrųjų praturtina, taurina nūdienos nacionalinė Lietuvos kultūra, ugdo jos gyventojų savitarpio supratimą. Jau nuo XIX a. mes didžiuojamės savo gausių tarmių bei patarmių lingvistiniu palikimu, leidžiamie tarmių žodynus. Vakarinių žemaičių, anksčiau įvardintų „donininkų“ pavadinimu, tarmė – taip pat didelis turtas. Ar ji labai saugota? Kaip neprisiminti kalbininko J. Balčikonio. Tasai studentui, laikiusiam egzaminą, niekada neraišė aukščiausio įvertinimo, jeigu tas jau buvo praradęs savo tarmę, kalbėjo, viską aiškino tik bendrine kalba. Kai Lietuva dėjo pastangas tapti Europos Sąjungos nare, vėlgi samprotauta: Europai mes tiek įdomūs, kiek esame saviti savo kalba, tautosaka, tradicijomis, buitines kultūra. Kitaip manančių, o tuo labiau prieštaraujančių išvardytiems teiginiams, regis, nebuvo. Pleveno nuostata – visa, kas byloja mūsų savastį, privalu išsaugoti, nacionalistinę egoizmą atmesti. Deja, iš tų saugojamųjų sąrašo kažkaip vis iškrinta mažlietuviai, jų identiteto nesaugojo ne tik svetimieji, bet ir savieji. Kalbėdamas apie savuosius, pirmiausia turiu galvoje 1923–1939 m. laikotarpį. Prisiminkime: vos Klaipėdos kraštui tapus Lietuvos Respublikos dalimi, paskelbtas siekis kuo greičiau suvienodinti abi Lietuvos dalis. Homogeninė valstybė, žinoma, stipresnė, lengviau valdoma. Jau 1923 m. klaipėdiškių šeimų vaikams mokyti parengta „Skaitymų knyga“ ignoravo krašto savitumą. O ir paskesniuose mokykliniuose vadovėliuose neskubėta įtraukti vietos rašytojų kūrinių (pagrindiniame lietuvių kalbos vadovėlyje „Darželis“ niekad nedėta net I. Simonaitytės, 1936 metų respublikos premijos laureatės, kūrinio „Aukštųjų

Šimonių likimas“ ištraukų). Tokie tekstai galėjo trukdyti vieningos Lietuvos valstybės kūrimą. Vietos žmonėmis nepasitikėta, dirbti į čia veikiančias valstybines įstaigas, paklūstančias Lietuvos Respublikos Vyriausybei, siųsti savi asmenys iš Kauno. Iki pat 1939 m. krašte galiojo karo laiko įstatymas. Atrodo, jog tradicija nenutrūko ir dabartiniu metu (žr. A. Petraitytės str. iškalbiu pavadinimu „Didlietuviškoji Mažosios Lietuvos lietuviybė?“ Voruta, 2008 nr. 24).

Pradėkime nuo pavadinimo. Giesmyno įžangoje pasakyta: „Knyga pavadinama pirmojo lietuviško giesmyno vardu – „Krikščioniškos giesmės“. Tai netiesa, pirmojo mūsų giesmyno, išleisto Karaliaučiuje 1566 m., pavadinimas buvo „Giesmės krikščioniškos“. Kodėl reikėjo pritaikyti pavadinimą šių dienų kalbai, tuo labiau, kad jis cituojamas? Padarius pradžią, eita toliau – atsisakyta aibės būdingų, visai nepeiktinų, nuo seno visuotinai vartotų šiame krašte žodžių. Keletas pavyzdžių. Mažlietuviai ne tik ką gimusiuosius, bet ir praaugusius vaikus vadino kūdikiais. Visatėlaitį savo egzistencijos laiką. Netgi po Pirmojo pasaulinio karo Klaipėdos krašto valdžios leidinys „Klaipėdos krašto žinios“ savo įsakuose vis nurodinėjo, kad 7–14 metų kūdikiai privalo lankyti mokyklą. Žodis nesvetimas ir Didžiojoje Lietuvoje. Antai Maironis rašė: „Tas ne lietuvis, kurs tėvynę bailiai kaip kūdikis apleis.“ A. Baranauskas pateikė auklėjimo tiesą: „Kitas kūdikis žodžio bijo, o kitas nė mūšio“. Giesmyno leidėjai populiarią giesmę „Jūs kūdikiai eikit, ak eikit visi“ ištaisė į „Ateikit, vaikeliai, ateikit visi“ <...> (21 giesmė). Senuosiuose giesmynuose daugel choralių tekstų prasideda jaustuku „Ak“. Tasai dviraidis žodelis subtiliai įtakoja giedančiojo emocinę būseną, išreiškia gailestį, paruošia jį toliau einančiam tekstui. 1912 m. Karaliaučiuje išleistose „Pagerintose giesmių knygos“ susikačiavome net 64 giesmes, kurių pavadinimai prasideda šiuo jaustuku. Štai kelios: „Ak Gelbėtojau, tu mane išgebėk iš bėdos“ (237 giesmė), „Ak Dieve Tėve danguje“ (261), „Ak gražus dangau, Tėviške gerųjų“ (394). Jaustuką, kaip stilistinę figūrą, vartoja ir K. Donelaitis: „Ak! Kur dingo Prūsuoje barzdota gadynė“; „Ak! Tu neprietelau, ką dirbi, ben[t] susipraskie“; „Ak! Kieksyk aš rūpesčių visų neminėdams, išstis ar užklotis kranksiu pas kakalį šiltą.“ Mažlietuvių kalbai būdingas jaustukas nepažeidžia jokių bendrinės kalbos normų, jis būtų papildomai bent kiek atspindėjęs mažlietuvių tarmės koloritą. Vis tik jis pakeistas jaustuku „o“. Reikšminga, kad vienos giesmės „Ak, neganda – ši valanda“ (Nr. 91) pavadinime išsaugotas. Tačiau ne iš geros valios, greičiausiai todėl, kad pakeitimas būtų iškraipęs frazės prasmę („O, neganda“ galima suprasti ir kaip džiugėsio, pasitenkinimo išraišką).

Veiksmažodis „išmanyti“ taip pat būtų tikęs priminti mažlietuvių tarmę. Dar po

Antrojo pasaulinio karo vaikinai ir merginos (iš to skaičiaus ir šių eilučių autorius), rengdamiesi konfirmacijai, kaip įprasta, aiškinosi Dekalogo tiesas. Po kiekvieno Prisakymo buvo parašytas klausimas „Kaip tai išmanai?“ Vėlesniuose katekizmuose (kaip ir prie dabartinio giesmyno pridėtame) teiraujamasi kitaip: „Ką tai reiškia?“ Žodis „išmanyti“ Mažojoje Lietuvoje visuotinai vartotas – ir šnekamojoje, ir rašto kalboje. Jis pateiktas J. Bretkūno 1591 m. Karaliaučiuje išspausdintoje Postilėje, įdėtas į apie 1660 m. Vilniuje išspausdintą K. Sirvydo „Dictionarium trium lingvarum“, duotas 1747 m. publikuotame Pil. Ruigio „Littauisch-deutsches Lexicon“. Sąrašas ne baigtinis, žodis vartojamas 1719 H. Lysijaus rengtame rašytiniame bei 1723 m. publikuotame, 62 Mažosios Lietuvos dvasininkų aprobuotame Mažajame katekizme, galiausiai įrašytas į dabarties mūsų svarbiausią norminį kalbos dokumentą „Dabartinės kalbos žodyną“. Kokių dar reikėtų argumentų apginant tą „išmanyimą“? Jeigu visiems tinka daiktavardžiai „vaizdas“, „apvaizda“, turi tikti ir pamario liutvininkų, visų žemaičių plačiausiai vartojami veiksmažodžiai „veizėti, veizdėti“ (kaip ir tos pačios šaknies žodžiai „veizėtuvai, veizolai, veizus“). S.Daukantas yra užrašęs gražios lyriškos žemaičių dainos žodžius: „Veizu – vieškelėliu juodbėriu žirgeliu parjoja brolelis“. Veiksmažodis „veizėti“ pateiktas F. Kuršaičio dvikalbiame žodyne „Littauisch-deutsches Wörterbuch“ (1870, 1874), J. Ryterio parengtame „Lietuviškame-latviškame žodyne“ (1929), A. Kuršaičio spaudoje „Lietuviškas-vokiškas žodynas“ (1954–2004). Suprantama, jis duotas ir visuose 1954–2004 m. dabartinės lietuvių kalbos leidimuose. Lygiai tokius pat argumentus galėtume pateikti dar apie daugelį kitų išgintų mažlietuviškų žodžių.

Nenorėčiau samprotavimų apie giesmyno kalbą baigti minorine gaida. Matau ir sieki išsaugoti mažlietuvių savastį. Tekstuose liko skambii, vietos žmonių buitines kalbos žodžių. Štai keli jų: „*vislab, apščiai, veik, veikiai, čion, atilsis, liaupsė, liaupsinti, širdingai, liūdnybė, linksmybė, grožybė, niekingas, prapuolingas, drūtas*“. Išsaugotas ir vienas kitas tematinis veiksmažodis, dviskaita („žinova“), senasis vietininkas („tavėsp“). Kartais pagalvoji: o gal D. Kiseliūnaitė nebuvo leista savo nuostatas visa apimtimi realizuoti?

Kiekvienas straipsnis, pretenduojantis į recenzijos statusą, privalomas baigti vienu kitomis išvadomis. Jos tokios: Lietuvos evangelikų liuteronų bendruomenė gavo kvalifikuotai parengtą giesmyną, atspindintį Mažosios ir Didžiosios Lietuvos liuteronų dvasinę savimone, mąstyseną, šio kraštų žmonių dvasinę brandą. Giesmynas yra ir bendrosios liutvininkų socialinės kultūros išraiška, išliekamiosios vertės rašytinis dokumentas. Jame sukaupotos skambiausios, labiausiai žmonių mėgtos giesmės, giedotos dar prieš keturis ar net penkis šimtmečius, taip pat ir vėlesnės, jau mūsų dienomis sukurtos. Didelė vertybė – greta jų pateiktos giesmių melodijos (tarp jų 145 pačių liutvininkų sukurtosios). Tikime, jog neseniai išleistos „Krikščioniškos giesmės“ tarnaus ne vieni, o kelioms žmonių kartoms. To ir linkime.

Pabaiga

Kas turėtų valdyti Kauno pilį atlikus restauraciją ir dalinę rekonstrukciją

Doc. dr. Valdas RAKUTIS, Kaunas**Kodėl apie tai reikia kalbėti?**

Paveldinio objekto restauracija ir dalinė rekonstrukcija yra susijusi ne tik su turima istorine architektūrine medžiaga, pasirinkta teorine atstatymo koncepcija, bet ir su objekto panaudojimo šios dienos poreikiams vizija. Šiuo metu Kauno pilis neturi aiškaus šeimnininko, nors buvo daug kalbėta apie tokios padėties keliamas problemas. Kauno savivaldybės turizmo informacijos centras, šiuo metu vykdamas veiklą pilyje, nėra visiškai padėties šeimnininkas, nes nėra susijęs su pilies restauravimu ir daline rekonstrukcija bei jai niekaip nedaro įtakos, centre nėra žmonių, kurie turėtų reikalingą kvalifikaciją ir sugebėjimus sudėtingam bei Lietuvai svarbiam objektui administruoti, ir net nesistengiama tinkamo žmogaus ieškoti. Tokiu būdu pilies tvarkymo darbai vyksta savo vaga, panaudojimas sava, o ateitis yra labai miglota ir neaiški, ir gali būti, kad atlikus brangiai kainuojančius darbus teks vėl iš naujo objektą perstatinėti, tęsiant darbus iki begalybės ar net

darant žalą esamam statiniui, kaip kad aprašė Vincas Kudirka apie Lietuvos tilto remontus Rusijos imperijos okupacijos metais.

Kokie galimi variantai?

Galimus variantus reikėtų suskirstyti į tradicinius ir netradicinius.

Tradicioniams reikėtų priskirti:

Pilies atidavimas esamiems muziejams, pvz. Nacionaliniam M. K. Čiurlionio dailės muziejui, naujai sukuriam Valdovų rūmų nacionaliniam muziejui ar grąžinant Vytauto Didžiojo karo muziejui;

Paliekant Kauno savivaldybės Turizmo informacijos centrui;

Sukuriant naują VŠĮ „Kauno pilis“.

Netradicioniams sprendimams reikėtų priskirti:

Pilies ir visos santakos teritoriją priskiriant naujam istoriniam kultūriniam parkui, istoriniam rezervatui ar kitam dariniui, kuriame pilis būtų tik dalis, vietovės akcentas (Skanseno variantas).

Pilies ir prie jos priskirtos teritorijos priskyrimas Panemunių regioniniam parkui, suformuojant atskirą padalinį.

Pilies administravimą patikėti privačiam valdytojų, griežtai nustatant pilies eksploatavimo sąlygas.

Gali būti visiškai netikėtų pasiūlymų.

Visi šie, o gal ir kiti variantai turėtų būti išanalizuoti, nurodant privalumus ir trūkumus, remiantis šiais kriterijais:

Poveikis objekto išliekamumui;

Galima ekonominė nauda (išlaikymo kaštų mažinimas);

Įtaka Kauno miestui ir senamiesčiui kaip turistų traukos centrui;

Įtaka miesto infrastruktūrai, aplinkui esančioms erdvėms ir urbanistikai.

Padarius reikalingą analizę, suradus argumentus ir demokratinio būdu (įtraukiant visuomenę) išrinkus geriausią šeimnininką, padaryti galimybių studiją, o vėliau techninį projektą ir jo pagrindu organizuoti tolimesnius darbus. Jeigu kai kurie iš šių

etapų būtų jau padaryti, o naudotojas - turizmo informacijos centras būtų ilgalaikis šeimnininkas, būtina kurti padalinį, kuris jau pradėtų ruošti pilies apgyvenimui kuriant vizijas, vėliau projektus ir derinant juos su architektu bei statybininkais. Tinkamu pavyzdžiu galėtų būti Vilniaus valdovų rūmų atstatymo organizavimas, nedarant jų padarytų klaidų.

Baigiamosios pastabos

Visi Kauno pilies reikalai turėtų būti patikėti vienam atsakingam šeimnininkui, kuris sukurtų strategiją, sektų visą restauracijos, dalinės rekonstrukcijos ir ateities vizijų bei planų kūrimo darbus. Tam tikras funkcijas jis savo atsakomybe patikėtų reikalingoms organizacijoms ar jų padaliniams, kontroliuotų jų darbus ir atsiskaitytų prieš visuomenę, žiniasklaidą bei Kauno miesto valdžią, nebent Kauno miestas mero ar vicemero asmenyje pats imtųsi šios funkcijos (kaip tai padaryta Klaipėdos pilies atveju).

Mažoji Lietuva**Laimė - būti savame krašte su savais žmonėmis...**

Atkelta iš 4 p.

krašto evangelikus liuteronus, nors jų dalis ir iš Paprūsės, bet vis tiek ir anų dalis iš tos pačios „šaknies“.

O į klausimą galiu taip atsakyti: tai mūsų lietuviybės garbė, ją neigdamas, neigi pats save. Jei mūsų kultūra, lietuviybė buvo palaikoma kažkur Voroneže, Karaliaučiuje, Tilžėje, Petrapilyje ar Varšuvoje, šie nuopelnai turi būti pripažįstami ir čia, Vilniuje, Kaune... Šviesūs žmonės - ypač profesūra, daktarai, rašytojai, mokytojai - visa tai supranta, su jais nesunku susikalbėti. O jei kam tų žinių trūksta - dabar jau yra daug gerų knygų, kurias leidžia ne tik Mažosios Lietuvos Fondas, veikiantis šiaurės Amerikoje, ir, manau, problema ilgainiui išsispres. Be to, esu pasiūlęs idėją - jau kuris laikas vaisingai veikia Mažosios Lietuvos akademija, bet ji dar gali turėti ir savas kolegijas: Bitėnuose - Martyno Jankaus, Šilutėje - Hugo Scheu'aus, Vilniuje - Abraomo Kulviečio, Klaipėdoje, tarkim, Adomo Brako kolegija ir kitas. Tos kolegijos žiemą mus sukviestų prie studijų stalų, į koncertų, teatrų sales, o vasarą veiktų stovyklos suaugusiems ir vaikams. Galime tik dėkavoti, pasidžiaugti, kad mūsų Bažnyčia atlaikė visas negandas; o dabar jai patalkina ir įvairūs kraštiečių sambūriai - ir „Vilko vaikų“, ir vokiečių, ir lietuvininkų; veikia net ir prūsų draugija.

Taigi, ketu ir popieriuje išdėstyti ši kolegijų įkūrimo, veiklos sumanymą, projektą, jį būtinai pateiksiu šiemetiniam - jau dvidešimtajam - lietuvininkų bendrijos susiejimui. Taigi ir vėlekos galės susieiti tiek krašto žmonės, tiek ir mylėtojai iš tėvonijų ir viso pasaulio š. m. gegužės 23 d. Jubiliejų prieteliškai ir broliškai švęsime su vokiečių bendrija; mūsų dabartinis pirmininkas Jonas

Jurgis Gocentas, Vytauto brolis (antras iš dešinės), su žmona Birute (antra iš kairės) Bitėnuose per Martyno Jankaus minėjimą

Jogutis su jų vadove Magdute Piklaps jau yra sutaręs. P. Magdutė man vis antrino: „Mes tik kartu, tik apsikabinę ką nors padarysime“. Iš pradžių lietuvininkai ir vokiečiai buvo lyg ir atsiriboję vieni nuo kitų, dabar vėl ir vėl artimai sueiname.

Ties lietuvininkų bendrijos „Mažoji Lietuva“ veikla norėčiau kiek ir stabtelėti. Ar nemanote, kad ši bendrija laikosi pernelyg pasyviai, neišsako savo pozicijos opiais šiandienos klausimais - tarkim, kai Klaipėdoje besikurianti Žemaičių partija pasiremia šios bendrijos vardu?

V.G.: Taip, ir man tokie pamąstymai kyla. Kažkada pirmasis mūsų Seimelio pirmininkas Viktoras Petraitis yra skeptiškai pasisakęs,

kad greitai bendrija taps kraštiečių ir krašto mylėtojų „kafijos klubu“... Kodėl gi ne, galim ir tokiu klubu būti, svarbu, kad gyvuotume. Dabar bendrijai vadovauja jau ketvirtas pirmininkas - Jonas Jogutis, kaip ir pirmasis - inžinerinio išsilavinimo, bet pedagoginio patyrimo, dalykiškai mąstantis žmogus, be to, gerokai išgilinęs ir paveldosaugos klausimus. Šiaip ar taip, jeigu mums opūs klausimai dar kurį laiką ir „guli stalčiuose“, bet aušta laikas ir juos teikti. Nesame apsnūdę, turim savo požiūrį ir į šiandienos aktualijas. O prieš dvidešimt metų kartu su Sąjūdžiu kilo ir visų tautinių mažumų, etnokultūrinių kraštų sąjūdis. Kadangi nebuvo kokia tautinė grupė, esam ir lietuviai, ir už lietuviybę, tai

visi tautinėms mažumoms skirti įstatymai mus lyg ir „aplenkia“. Bet iš prigimties aš esmi optimistas: didžiojo „šaktarpio“ - to meto, kai nieko negali buvo imtis - pabaigos jau esam sulaukę.

Matyt, ne tik asmeniniai išgyvenimai, bet ir istorinė-kultūrinė atmintis išsakoma įvairiomis kūrybos formomis (žinau, kad ką tik Mažvydo bibliotekoje baigėsi Jūsų tapybos darbų paroda)?

V.G.: Jau rašau atsiminimus, kurie turėtų „gulti“ į knygą „Konvalijos iš Klaipėdos“ (taip Mama vadino pakalnutės). Ir eilėraščius rašau - kraštiečiai Ieva Jankutė, pargrįžusi į Klaipėdą iš pasaulio, teiraujasi kodėl jie gražaus liūdesio kupini... Aliejinė tapyba, akvarelės, grafika (raizau metalą, linoleumą) - viskas yra tarsi atsiminimai vaizdais. Dar nė vieno darbo nesu pardavęs - tik padovanojęs ar paskolinęs; nemažai jų dabar giminių, draugų namuose, taip pat - Tėvo tėviškės Gardamo mokykloje... Galiu pasidžiaugti, kad net darbas bibliotekoje yra tai, ko nuo mažų dienų norėjau - vos gimes buvau „tarp knygų“. Norėčiau tarp knygų - taip pat ir tarp žmonių - gyvenimą ir pabaigti. Niekur kitur nenoriu išvažiuoti gyventi, nors pasidairyti po pasaulį traukia ir apščiai keliauju - daug kur buvau, net lietuvių Čikagoje. Norėtusi aplankyti ir Martyno Jankaus vaikaitį Endrių Kristupą Jankų Tasmanijos saloje ar pusbrolių Dieterį Manfredą Gocentą (abu Australijoje).

Vienok, laimingiausias esu sugrįžęs į namus - čia, kur mano ir brolio Jurgio šeima, kur savas tėvonijų kraštas.

Kalbėjosi Paulius PETRAITIS ir Astrida PETRAITYTĖ
Vytauto Buinicko nuotr.

Muziejus laikraštyje Nr. 10 (62)**Kaziuko mugės tradicijos**

Jau ne vieną šimtmetį Vilnius pavasarį pasitinka tradicine, kovo pradžioje vykstančia, Kaziuko muge. Mugės istorija tiesiogiai susijusi su Lietuvos globėjo - Šv. Kazimiero asmeniu ir jo garbinimu.

Karalaitis Kazimieras, antrasis Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kazimiero Jogailaičio ir Albrechto II dukters Elžbietos Habsburgaitės sūnus, gimė 1458 metais Krokuvoje. Jis gavo tuo laikmečiu gerą išsilavinimą, mokėjo lotynų ir vokiečių kalbas. Kazimiero auklėtoju buvo Janas Dluogošas. Kazimieras iš kitų brolių išsiskyrė ne tik savo gabumais moksle ir valstybės reikaluose, bet ir pamaldumu. Kasdieniniame gyvenime jis buvo visiškai abejingas prabangai, nešiojo paprastus drabužius, pasnikavo, miegojo ant plikų grindų, laikėsi skastybės, gausiai šelpė vargstančius. Kai būdavo Vilniuje, miestiečiai dažnai jį matydavo besimeldžiantį anksti ryte dar uždarytų katedros durų. Nepasizymėjęs stipria sveikata, apie 1480 metus Kazimieras susirgo tuo metu nepagydoma tuberkulioze ir 1484 metų kovo 4 dieną mirė Gardine. Tėvo įsakymu jo palaikai buvo pervežti į Vilnių ir iškilmingai palaidoti Katedroje. Tarp vilniečių Kazimieras tuoj po mirties imtas laikyti šventuoju. Su juo sietas ne vienas stebuklas, žymiausias - 1518 metais, kai apsiareiškęs LDK kariuomenei ties Polocku, parodė nežinomą brastą per patvinusią Dauguvą, tuo padėdamas nugaleti gerokai didesnę Maskvos kariuomenę.

1602 metų lapkričio 7 dieną popiežius Klemensas VIII savo breve oficialiai paskelbė Kazimierą šventuoju, kol kas tik lokaliniu, Lenkijos ir Lietuvos. Tuo tarpu jo įpėdinis Povilas V jau paskelbė šv.Kazimierą visos Katalikų bažnyčios šventuoju, o Urbonas VIII 1636 metais paskelbė šv.Kazimierą Lietuvos globėju. Tais

pačiais metais šventojo palaikai buvo iškilmingai perkelti iš jėzuitų šv.Kazimiero bažnyčios, kur jie buvo saugomi nuo 1604 metų, į Zigmanto Vazos (tuomet jau mirusio) įsakymu specialiai pastatytą puošnią koplyčią Katedroje, kur jie yra ir dabar.

Spėjama, kad kaip tik nuo Šventojo palaikų perkėlimo 1636 metais ir prasideda Kaziuko mugės istorija. Tada Katedroje imti rengti šv.Kazimiero atleidai, o neatskiriama atleidų dalimi visada buvo taip vadinamas „kermošius“ (nuo vokiško kirchmesse), po bažnytnių iškilmių vykstanti prekyba ir pasilinksminimai. Tie

Fotonuotraukos. Kaziuko mugė. Vilnius, 1936 ir 1939 metai.

„kermošiai“ vyko beveik du šimtus metų, tai per karus ar kitas nelaimes prigesdami, tai vėl atsinaujindami, kol 1827 metais Vilniaus pirkliai neišsūpino privilegijos rengti didesnį, kelias dienas vykstantį, prekymetį, taip vadinamą „jomarką“ (nuo vokiško jahrmarkt ir rusiško ярмарка). Tai jau buvo tikrosios Kaziuko mugės pradžia. Joje jau dalyvaudavo ne tik vilniečiai, bet suvažiuodavo pirkliai iš toliau, Katedros aikštėje būdavo sustatomos vadinamosios „būdos“, laikinos stoginės ar palapinės. Tuo laikotarpiu atsiranda ir vienas iš Kaziuko mugės atributų - saldus meduolis „Kaziuko širdis“. XX a. pradžioje pasikeitė jomarko vieta. Mat 1901 metais rusų valdžia Katedros aikštėje pastatė paminklą Jekaterinai II, taigi prekymetis, labiau susijęs su katalikų šventojo garbinimu, caro valdininkų požiūriu pasidarė nepakankamai „respektabilus“ tokiai rimtai „kaimynystei“. Mugė buvo iškelta į Lukiškių aikštę. Tuo laikotarpiu mugėje ėmė gausiai dalyvauti ne tik pirkliai, bet ir iš kaimų suvažiavę valstiečiai, prekyvę savo namudiniais dirbiniais. Į mugę suvažiuodavo iki 2400 vežimų, Lukiškių aikštės neužtekdavo ir „būdom“ būdavo užstatoma visa Neries pakrantė nuo Žvėryno iki Žaliojo tilto. Ši klestėjimą nutraukė I Pasaulinis karas ir po jo sekę įvykiai, bet XXa. 3 deš. Vilniaus „Kaziukas“

vėl atsigavo, o ypač suklestėjo nuo 1935 metų, kai prie mugės rengimo gausiai prisidėjo Vilniaus studentai, rengę triukšmingas kostiumines eisenas. Lenkijos turizmo skatinimo sąjunga net organizuodavo specialius traukinius į Vilnių iš kitų Lenkijos miestų. Ypač dideliu mastu Kaziukas buvo švenčiamas 1938 ir 1939 metais. Iš to laikotarpio Trakų istorijos muziejuje saugomos kelios nuotraukos, kuriose matyti ir dalyvių eisenos, ir „barankų“ pynės, ir garsiosios „palmos“ - iš džiovintų gelių ristos Vilniaus verbos.

II Pasaulinis karas vėl nutraukė Kaziuko mugės klestėjimą. Pokarį Kaziuką „iškraustė“ ir iš Lukiškių aikštės - ten išdygo Lenino paminklas. Sovietmečiu mugė buvo perkelta į tuometinį kolūkinį (liaudyje vadinamą Dzeržinskio) turgų Kalvarijų (tada Dzeržinskio) gatvėje. Šioje vietoje vykstanti mugė nebuvo įspūdinga ir šventiška, kadangi buvo apribota erdvėje ir prekeivių skaičiumi. Tačiau Kaziuko mugės dvasia ir tradicijos buvo puoselėjamos žmonių širdyse. Senosios tradicijos atgijo atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, Kaziuko mugė grįžo į senąją vietą, į Katedros aikštę, į Senamiesčio gatves ir net prasiplėtė į Tymo kvartalą. Tačiau pajusti tikrąją Kaziuko dvasią, galima tik dalyvaujant mugėje, kur išmoningų amatininkų, liaudies menininkų sukurti dirbiniai, kepečių skanėstai, spalvingos verbos vilioja pirkėjus. Ir tikriausiai kiekvienas, apsilankęs mugėje, įsigysia nors mažmožį, primenantį Kaziuko mugės tradicijas.

Muziejininkas Vytautas Tenėšis

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10.00-18.00. Išeiginė-pirmadienis ir antradienis.

Muziejus laikraštyje Nr. 9 (61)**Pėstininkų pulkų asmens ženklai**

Trakų istorijos muziejaus rinkiniuose saugomi du Lietuvos kariuomenės pulkų kareivių asmens ženklai. Tai - „1 Pėstininkų D.L.K. Gedimino pulko“ ir „4 Pėstininkų D.L.K. Mindaugo pulko“ ženklai. Šie eksponatai paskatino plačiau pasidomėti karinių ženklų atsiradimo istorija Lietuvoje.

Atkuriant Lietuvos nepriklausomą valstybę, buvo rūpinamasi ir jos ginkluotomis pajėgomis. 1918 metų spalio 16 d. į Vilnių atvyko pirmieji 11 savanorių. Lapkričio 1 dieną, pasinaudodami suirutę dėl Vokietijoje kilusios revoliucijos, lietuviai prie Valstybės Tarybos būstinės durų pastatė pirmąją savo karinę sargybą. Suformuotas pirmasis ministrų kabinetas, kurio ministru pirmininku, o taip pat ir krašto apsaugos ministru tapo A.Voldemaras. Jo rūpesčiu buvo sudarytas Apsaugos štabas, kuris pradėjo pirmuosius kariuomenės kūrimo darbus. Greitai šiuos įgaliojimus perėmė Krašto apsaugos ministerija, pradėjusi organizuoti kariuomenės valdymo aparatą ir kovinius vienetus. Pirmojo pėstininkų pulko istorijos pradžia reikėtų laikyti 1918 metų lapkričio 1d. Tačiau tik lapkričio 23 d. pasirodė pirmasis įsakymas kurti Pirmąjį kariuomenės pulką, pagrindžiantis Lietuvos ginkluotųjų pajėgų egzistavimą. Tų pačių metų gruodžio 2 dieną pradėtas formuoti antrasis pėstininkų pulkas. 1918-1940 metais Lietuvos kariuomenėje buvo devyni pėstininkų pulkai: 1 Pėstininkų D.L.K. Gedimino pulkas, 2 Pėstininkų D.L.K. Algirdo

pulkas, 3 Pėstininkų Vytauto Didžiojo pulkas, 4 Pėstininkų Karaliaus Mindaugo pulkas, 5 Pėstininkų D.L.K. Kęstučio pulkas, 6 Pėstininkų Pilėnų kunigaikščio Margirio pulkas, 7 Pėstininkų Žemaičių kunigaikščio Butigeidžio pulkas, 8 Pėstininkų Kauno kunigaikščio Vaidoto pulkas, 9 Pėstininkų Lietuvos kunigaikščio Vytenio pulkas.

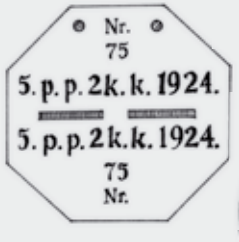
Pirmieji kareivių asmens ženklai žinomi iš Kauno tvirtovės, kuri pastatyta XIX a. 8-9 dešimtmetyje ir buvo viena didžiausių Rusijos imperijoje. Jos galybė baigėsi 1915 metais. Remiantis kitų valstybių pavyzdžiu Lietuvos kariuomenė įvedė kareivių asmens ženklus. Pirmą kartą asmens ženklai aprašyti 1924 metų laidos „Vidaus tarnybos statuto“ 13 priede (str. 280). Čia pateiktas aštuonkampio asmens ženklų pavyzdys ir jo aprašas: „ženklas metalinis, dviem plyšiais perskirtas į dvi puses. Abiejose pusėse parašai vienodai: asmens Nr., pulko ir kuopos Nr. ir šaukimo metai. Ženklas tinka taikos ir karo metui. Karo metu žuvusio kareivio ženklas laužomas perpus: viršutinė dalis pasilieka ant velionies, apatinė imama registracijai mirties dokumentaliu įrodymu“ (kalba netaisyta).

Naujas asmens ženklas patvirtintas Vyriausiojo štabo viršininko įsakymu 1929 metų gruodžio 23 d. ir paskelbtas 1931 metų laidos „Vidaus tarnybos statute“. Ženklų pavyzdys apvalus.

Taigi galima teigti, kad Trakų istorijos muziejaus saugomi kareivių asmens ženklai yra abiejų laidų. Pirmosios laidos asmens ženklas yra aštuonkampis

Pėstininkų pulkų asmens ženklai. Lietuva, XXa. 2-3 deš.

Pėstininkų pulkų kareivių asmens ženklų pavyzdžiai. XXa. 2-3 deš. Foto V.Neliubinas

su skylute pakabinimui bei tekstu „4 to P. D.L.K. MINDAUGO P. KUOPA“. Papildomai įmuštas numeris „17“ ir kuopos numeris „7“.

Žetonas vienpusis, žalvarinis, 33x33 mm dydžio. Antrasis asmens ženklas yra apvalus, su skylute pakabinimui bei tekstu: „I PĖST. D.L.K. GEDIMINO PULKAS N.º kp“. Papildomai įmuštas numeris „52“ ir kuopos numeris „9“. Žetonas žalvarinis, abiejose pusėse aplinkui taškelių ornamentas, Ø - 35 mm. Panašų asmens ženklą teko matyti privačioje kolekcijoje. Sugretinus abu šiuos ženklus, galima manyti, kad toks ženklas buvo bent dviejų laidų.

Trakų istorijos muziejuje saugomi kareivių asmens ženklai tiksliai neatitinka „Vidaus tarnybos statuto“ aprašymo. Be muziejaus ženklų, privačioje kolekcijoje saugomi kareivių asmens ženklai, atitinka II laidos pavyzdžius. Tai - „3 p.V.D.P. 1 k.k.“ ir „7 p. Ž.K.B.P. 1 k.“. Abu ženklai apvalūs. Vienas iš šių ženklų buvo rastas Varėnos poligone.

Taigi galima daryti išvadą, kad šie eksponatai yra reti, o kai kurie ženklų neatitikimai pagal esamus aprašymus tik paskatins muziejininkus plačiau domėtis atskuriantčios Lietuvos kariuomenės istorija.

Trakų istorijos muziejaus direktorius Virgilijus Poviliūnas

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10.00-18.00. Išeiginė-pirmadienis ir antradienis.

Baltijos kelio 20-metį sutinkant

Lietuva neišsigando Maskvos grasinimų

Dr. Juozas ČAPLIKAS, Vilnius

Baltijos Asamblėja kviečia Lietuvos, Estijos ir Latvijos Parlamentus ir Vyriausybės bei Baltijos Ministrų Tarybą paskelbti 2009-uosius Baltijos kelio 20-mečio metais. Tai siūloma vienoje iš rezoliucijų, priimtų 2008 m. gruodžio 4-6 dienomis Estijoje vykusioje Baltijos Asamblėjos sesijoje.

Atsižvelgdamas į pastovius TSKP CK sąjunginės spaudos išpuolius 1989 metais prieš Pabaltijo respublikose vykstančius jiems nepageidaujamus procesus, tuometinis LKP CK, norėdamas bent kiek sušvelninti Maskvos įtūžį prieš Lietuvą, tą pačių metų liepos 27 d. savo biuro posėdyje priėmė nutarimą „Dėl politinės padėties Respublikoje“, siekdamas bent kiek amortizuoti Kremliaus puolimus. Biuras apsvarstė kai kuriuos politinės padėties Respublikoje klausimus dėl artėjančių Vokietijos ir TSRS Nepuolimo sutarties 50-ųjų metinių. Juo labiau, kad buvo laukiama, jog ši sukaktis Respublikoje bus pažymėta masiniais renginiais, bus renkami parašai reikalaujant išvesti iš Lietuvos tarybinės armijos karinius dalinius. Išvakarėse ir rugpjūčio 23 d. gali būti iškelti patys radikalieji reikalavimai, tarp jų ir Lietuvos išstojimas iš Tarybų Sąjungos.

LKP CK siūlė Kremliaus paskelbti dar iki rugpjūčio 23 d. Komisijos Vokietijos - TSRS Nepuolimo sutarčiai įvertinti išvadas. Dėl šios datos pageidautinas TSKP CK politinio biuro, TSKP CK sekretoriaus, Komisijos pirmininko A. Jakovlevo pasisakymas per Lietuvos televiziją, taip pat ir vieno iš Lietuvos vadovų pasisakymas per centrinę televiziją.

LKP CK biuras tikėjosi realios ir analitinės centrinių spaudos, radijo ir televizijos organų pažiūros ir įvykių bei politinių procesų raidą Lietuvoje.

Kodėl net iki didelio įniršio Maskvą suerzino Pabaltijo respublikų surengta akcija Baltijos kelias? Tikslinga paminėti daugybę įvykių dar iki šios akcijos pradžios. 1989 m. liepos 30 – rugpjūčio 6 dienomis Švedijoje, Gotlando saloje, vyko 36-oji Europos lietuvių studijų savaitė, kurioje dalyvavo ir LKP CK ideologinio skyriaus vedėjas J. V. Paleckis. Kartu su VLIK'o pirmininku K. Bobeliu, valdybos vicepirmininke I. Lukoševičiene, Lietuvos laisvės lygos, Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio atstovais J. V. Paleckis ir Č. Kudaba pasirašė tokio turinio komunikatą: **Visų pasaulio lietuvių gyvybinis tikslas – nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimas.**

J. V. Paleckio parašas „Gotlando komunikate“ sukėlė didelį plačiosios visuomenės suvilnijimą Lietuvoje, o išeivijoje buvo įvertintas kaip istoriškai reikšmingas precedentas. Jo poelgis „internacionalistų“ dogmatikų buvo pikta komentuojamas Maskvoje ir Lietuvoje.

Antrą karčią piliulę Maskvai teko nuryti, sužinojus 1989 m. rugpjūčio 22 d. paskelbtas Lietuvos TSR AT komisijos 1939 m. Vokietijos - TSRS sutartims ir jų pasekmėms tirti išvadas. O jose tiesiai šviesiai buvo pasakyta, jog 1939-1941 metų Vokietijos - TSRS neteisėtų susitarimų realizavimas yra tarptautinis nusikaltimas, kurio pasekmių likvidavimas nėra vien tik TSRS vidaus, bet ir Europos bei viso pasaulio valstybių bendrijos reikalas. Jis turi būti išspręstas pirmiausiai atsakingų už jį valstybių ar jų teisių perėmėjų iniciatyva visuotinai pripažintų tarptautinės teisės principų ir normų pagrindu.

Dar labiau Kremlius įsiutino pasiekusi žinia, kad 1989 m. rugpjūčio 22 d. Lie-

Kaišiadorių ir Trakų r. Baltijos kelio dalyvių mitingas ties Viesomis (Širvintų r.) 1989 m. rugpjūčio 23 d. Kalba Kaišiadorių vyskupas Juozas Matulaitis. Šalia – kancleris Jonas Jonys. Kairėje – „Galvės“ žurnalistė Sigita Nemeikaitė. Semeliškio Leono Stosiūno nuotr.

Trakiškiai Baltijos kelyje. Iš dešinės: A. Šaduikis, A. Pulauskienė, J. Jakubauskas, R. Rudzys

tuvos TSR Užsienio reikalų ministerijoje įvyko spaudos konferencija užsienio žurnalistams. Į Anglijos, JAV, Olandijos, Švedijos, Vengrijos, VFR masinių informacijos priemonių darbuotojų klausimus atsakinėjo Lietuvos TSR AT komisijos 1939 m. Vokietijos - TSR sutartims ir jų pasekmėms tirti pirmininkas, Lietuvos Mokslų Akademijos prezidentas J. Požela, LKP CK skyrių vedėjai J. V. Paleckis ir K. Glaveckas, Lietuvos užsienio reikalų ministro pavaduotojas R. Mališauskas. Užsienio žurnalistams buvo pasakyta, jog paskelbtos komisijos išvados dėl 1939 m. sutarčių nėra grįžimas į 1940-uosius metus, o nepriklausomą Lietuvą reikia kurti atsižvelgiant į 1990 metus.

Jau kitą dieną - 1989 m. rugpjūčio 23 d. - vyko akcija Baltijos kelias, kurioje dalyvavę daugiau nei milijonas Latvijos, Lietuvos ir Estijos piliečių sudarė gyvą grandinę, kuri sujungė tris Baltijos respublikas nuo Vilniaus iki Talino. Nušviesti akcijos buvo atvykusi didelė grupė centrinės spaudos ir užsienio žurnalistų, su kuriais rugpjūčio 24 d. susitiko Lietuvos Persitvarkymo Seimo Tarybos nariai V. Landsbergis, A. Čekuolis, A. Juozaitis, M. Laurinkus, R. Ozolas. Atsakant į žurnalistų klausimus buvo pažymėta, kad pagrindinis ir vienintelis tikslas yra Lietuvos nepriklausomybė, o priemonė jai pasiekti - parlamentinis kelias.

1989 m. rugpjūčio 26 d. TSKP CK paskelbė grasinantį pareiškimą „Dėl padėties tarybinio Pabaltijo respublikose“.

1989 m. rugpjūčio 28 d. vykęs LKP CK plenumas apsvarstė šį pareiškimą ir priėmė savo atsakomąjį pareiškimą, kuriame buvo sakoma: „Istorinė Lietuvos perspektyva, ir apie tai jau esame sakę, - savarankiška, demokratinė, socialinė valstybė. Bendra socializmo raidos tendencija šiandien - link demokratijos, humanizmo, teisinių institutų kūrimo. Šiuo keliu eisime ir mes. Tokia LKP politika šiuo sudėtingu laikotarpiu iki šiol apsaugojo Lietuvą nuo gilių ekonominių ir nacionalinių sukrėtimų, padėjo išsaugoti santarvę tarp Lietuvoje gyvenančių tautų ir socialinių sluoksnių. Mūsų įsitikinimu, nepaisant įvairių reiškiamų nuomonių, Lietuvos komunistų partija ir ją palaikantys pažangūs visuomeniniai judėjimai šiandien yra ta reali vienintelė politinė jėga, kuri gali toliau vesti Lietuvą pertvarkos keliu“.

Tai buvo oficialus, diplomatiškas atsakymas Maskvai. Tuo tarpu partijos miestų ir rajonų komitetai į TSKP pareiškimą atsakė gana aštriai ir be jokios diplomatijos. Ir tai natūralu. Pas juos kasdien nesėdėjo Kremliaus „svečiai“. Dar kietesnius akcentus matome Lietuvos žmonių peticijose išsiųstose M. Gorbačioviui, „Pravdos“ laikraščiui, centrinei televizijai. Protesto laiškuose Lietuvos žmonės smerkė TSKP CK politiką, lietuvių, latvių ir estų tautų nepagrįstus užgauliojimus.

Į Kremliaus paskelbtą pareiškimą pasipylė partinių organų, Lietuvos

visuomeninių organizacijų, mokslo ir kultūros įstaigų, gamybinių kolektyvų peticijos, laiškai adresuoti Maskvos funkcionieriams, Lietuvos vadovybei, laikraščių redakcijoms. Antai LKP Kauno miesto 1989 m. priimtame nutarime sakoma: „Mes kritiškai vertiname ir smerkiame paskelbtą pareiškimą dėl padėties Pabaltijo respublikose, kaip kiršinantį tautas ir destabilizuojantį politinę padėtį respublikoje ir šalyje. Remiame Pabaltijo valstybių - Lietuvos, Latvijos ir Estijos nepriklausomybės siekį. Pritariame Lietuvos AT komisijos išvadoms dėl 1939-1940 metų TSRS - Vokietijos slaptųjų protokolų teisinių pasekmių“.

Kauno politechnikos instituto Automatikos fakulteto ir studentų vardu išsiųstas protestas TSKP CK, „Pravdos“ laikraščio redakcijai, LKP CK ir „Tiesos“ laikraščio redakcijai, kurį pasirašė R. Masteika, V. Kubilius, N. Jackeivičiūtė ir kt. Šiame proteste sakoma: „Laikome, kad pareiškimas dėl padėties tarybinio Pabaltijo - juridškai neteisėtas <...> Jis parašytas 1939 metų Molotovo-Ribentropo pakto autorių stiliumi. Juk jie tada, neatsiklausdami Estijos, Latvijos, Lietuvos, Lenkijos, Suomijos liaudies sprendė šių tautų likimą. To sprendimo pasekmės - netekusios valstybingumo Pabaltijo tautos, apkarpytos valstybių teritorijos, milijonai nužudytų žmonių <...> gi bauginimas, tiesioginė apgaulė ir dezinformacija, o kartais ir tiesiog teroras, diskreditavimas nesutinkančiųjų - įprastiniai stalinistų veikimo principai labai dažnai pasireiškia „Pravdos“ puslapiuose ar vienašališkose centrinės televizijos laidose „Laikas“, kada kalbama apie sąjunginių respublikų įvykius“.

Buvo pagrasinta, kad gali iškilti klausimas dėl paties Pabaltijo tautų gyvybingumo. O taip, dar Stalinas parodė, kaip sprendžiami Krymo totorių, Pavolgio vokiečių, Gruzijos tiurkų tautų gyvybingumo klausimai. Taip pat ir 1940-1953 metais sunaikintų, deportuotų Lietuvos gyventojų pavyzdžiu. Atrodo, kad stalinistai dar labai gyvybingi.

Pareiškime kalbama apie vandalizmo aktus karių - išvaduotojų kapinėse. Lietuvoje nėra šventesnės vietos kaip kapai, kieno jie bebūtų. Jie saugojami ir prižiūrimi. Tik toks „Didžiojo tėvynės karo paminklas“ kaip tankas „Josif Stalin“ buvo nukeltas nuo postamento vienoje iš Kauno aikščių. Vandalizmas buvo būdingas stalinistams - šimtai sunaikintų paminklų ir išniekintų kapų, dešimtys uždarytų bažnyčių ir vienuolynų, tūkstančiai nužudytų žmonių.

Marijampoliečiai pabrėžė, jog Maskvą labai suerzino neseniai įvykęs LKP CK plenumas, paskelbęs partinę diskusiją dėl LKP veiklos, jos vietos visuomeniniame politiniame gyvenime ir tai, kad dar 1989 metais numatyta sušaukti suvažiavimą. Maskvą papiktino masiškas Lietuvos organizacijų atsiribojimas nuo Maskvos priklausomybės: komjaunimo organizacija savo suvažiavime priėmė savo įstatus ir programą bei pasiskelbė savarankiška politine organizacija.

Toliau kūrybinės organizacijos respublikoje pradėjo viena po kitos savo plenumuose priimti nutarimus išstoti iš sąjunginių atitinkamų organizacijų sudėties. Ir tokių organizacijų buvo jau net 18. Maskva jau buvo pakankamai įbauginta, kad iš jos priklausomybės gali ištrūkti ir LKP.

Tęsinys kitame numeryje

Pabaiga

Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčiai – 600 metų

KLEMENSAS MALIUKEVIČIUS –

Trakų dekanas, kunigas, kanauninkas ir visuomenininkas

Vytautas ČESNULIS, Vilnius

Danos Buinickaitės nuotr.

Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčia iš paukščio skrydžio. 2005 m.

Tęsinys. Pradžia Nr. 21 2008

Dekanato kunigų susirinkimas 1928 m. sausio 11 d. vyko Senuosiuose Trakuose. Aptarti klausimai: pajamos iš žemės ir parapijos pajamos iura stolae, misijų ratelių organizavimas, nustatytas Gavėnios rekolekcijų parapijose tvarkaraštis (Trakuose – kovo 18, 19 ir 20 d.).

1928 m. gruodžio 18 d. susirinkę dekanato kunigai aptarė mokesčių suvestinės, skaitomumo propagavimo, religinių organizacijų parapijose bei kunigų misijų ratelio veiklos ir velykinių išpažinčių klausimus. Dekanas priminė, kad pajamų už 1927 metus sąrašai pagal kurijos 1928 01 05 reikalavimą sutvarkyti ir jai išsiųsti sausio 17 d. Tačiau išsiųsti pavėluota, todėl apskrities Finansų skyrius papriekaištavo, kad su žiniomis vėlavo pats dekanas, Valkininkų, Rūdiškių, Senujų Trakų ir Rykantų klebonai. Nors sąrašus Finansų skyrius priėmė, tačiau 1928 03 30 raštu pareikalavo, kad dokumentuose būtų nurodomi klebonų vardai ir pavardės, klebonų ir jų asmeninių patarnautojų užimamų kambarių skaičius.

Skaitomumui plėsti reikėtų steigti parapišines bibliotekas, skatinti šeimas prenumeruoti katalikiškus laikraščius, o prie bažnyčių steigti spaudos kioskus. Pageidautina, kad Misijų draugija atsiųstų brošiūrų apie misionierių gyvenimą ir darbą bei tikėjimo gynėjus mūsų krašte. Reikia tartis su parapijiečiais ir steigti Katalikų lygos kuopas, nors inteligentų pajėgų tokiam darbui ir trūksta. Velykų išpažinčių rekolekcijų dienas dekanate nutarta rengti 1929 m. kovo mėnesį (Trakuose – kovo 18, 19 ir 20 d.), o 1929 m. rugsėjo 1-8 d. Trakuose surengti parapišines misijas.

Dekanato kunigai savo susirinkime 1929 m. liepos 17 d. apsparsė arkivyskupo metropolito vasario 5 d. dekretą dėl ruošimosi Vilniaus arkivyskupijos sinodui (pagal „Wiadomości Archidiecezjalne“ Nr. 3 informaciją), kunigų rekolekcijų ir Dvasininkų misijų sąjungos (Związek Misyjny Kleru) klausimus.

Konstatuota, kad katekumenus – kandidatus į katalikų tikėjimą – sunku rengti iš judaistų ir mahometonų tarpo, o tokių asmenų slapstymasis arti jų šeimų yra pavojingas. Pageidautina, jog sinodas nurodytų būdus, kaip katekumenus apgyvendinti saugiose vietose toliau nuo jų šeimų, kad kandidatai į katalikus galėtų rengtis šv. Krikšto sakramentui. Būtų gerai, kad arkivyskupijos spaudos organas paskelbtų į „indeksą“ (t. y. į katalikams draudžiamų skaityti leidinių sąrašą) įtrauktų naujų laikraščių ir knygų pavadinimus. Eucharistijos kulto prestižui kelti susirinkusieji nutarė prašyti sugrąžinti senąjį „O salutaris“ giedojimą, celebransui atsikus į žmones ir laikant prieš save monstranciją; tas senas paprotys žmonėms labiau patiko, o jo panaikinimas tikinčiuosius nuteikė neigiamai. Pageidauta, kad Lenkijos karinė kurija leistų klebonams rengti pokalbius religinėmis temomis jų parapijose esančiuose kariniuose daliniuose, nes karo kapelionai dėl gausybės darbų to neįstengia. Kenksmingas yra katalikiškų organizacijų parapijose susiskaldymas, nes klebonas dažnai yra vienintelis joms vadovaujantis darbuotojas; tų organizacijų veikla

dažnai yra labai paviršutiniška ir formali, todėl reikėtų leisti klebonams patiems pasirinkti organizacijas ir susitelkti jų darbui. Žinant, kad griežtas nusistatymas neleisti tuoktis dėl tikėjimo skirtumų (mixstae religionis) veda prie žmonių gyvenimo be santuokos (konkubinato) ir skatina ištvirkavimą, susirinkimas laikė būtina kreiptis į vyskupiją su prašymu palengvinti gauti dispensas (leidimus) sutuokti skirtingų tikėjimų žmones. Dekanato dvasininkijos rekolekcijos numatytos liepos 30, 31 ir rugpjūčio 1 d.; kunigai į Lentvarį turėjo suvažiuoti liepos 29-osios vakarą. Pasak K. Maliukevičiaus 1929 08 22 rašto kurijai, rekolekcijose nedalyvavo tik Valkininkų vikaras Vladas Šikšnelis ir Baltosios Vokės (Vaidotų) klebonas Severinas Janovskis: pastarieji aiškinęsi, kad rekolekcijas atlikę Vilniuje.

Trakų dekanato dvasininkų 1930 m. vasario 24 d. susirinkimo protokolą kurijai K. Maliukevičius pateikė su vasario 27 d. raštu. Buvo susirinkę 12 dvasininkų. Po bendros maldos dekanas supažindino su Vilniaus arkivyskupo metropolito kalbos dekanų suvažiavime 1929 m. lapkričio 20 d. svarbiausiais punktais. Nustatytas rekolekcijų 9-ose parapijose tvarkaraštis (Trakuose – kovo 17, 18 ir 19 d.). Pranešta apie vasarą numatomas arkivyskupo vizitacijas visose dekanato parapijose. Kunigai „giliai į širdį priėmė poreikį organizuoti draugijas kovai su valkatavimu ir elgetavimu“, steigiant, pvz., šv. Vincento Pauliečio ar kitas draugijas. Dekanas priminė, kad organizacijai „Unitas“ priklausančioms kunigams reikia sumokėti nario mokestį, rengti susirinkimus prieš tikinčiųjų persekiojimą bolševikinėje Rusijoje. Iki kovo 1 d. kunigai privalėjo pateikti žinias apie pajamas iura stolae: jas reikės perduoti apskrities Finansų skyriui. Žinias apie pajamas iš žemės Finansų skyriui pateiks patys kunigai. Lentvario klebonas įpareigotas kitam tokiam susirinkimui parengti pranešimą apie senojo ir naujojo bažnytinio ritualo skirtumus (*LVI A 694-3-488*).

Kapitulos garbės kanauninkas

Artėjo Klemenso Maliukevičiaus kunigystės 25 metų sukaktis. Ta proga vasario 24 d. dekanato dvasininkai nutarė kreiptis į Vilniaus arkivyskupą, kad šis kanauninkui Maliukevičiui suteiktų teisę nešioti kanauninko insignijas. Motyvuota tuo, „kad Kunigas Kanauninkas savo uoliu dvasininko darbu, broliškais santykiais su bičiuliais igijo visų mūsų širdžių simpatijas ir pagarbą“. Su artėjančia gražia sukaktimi arkivyskupas R. Jalbžikovskis Maliukevičių pasveikino balandžio 17 d., o balandžio 28 d. pakėlė į Vilniaus kapitulos garbės kanauninkus. Kaip rašoma garbės vardo suteikimo akte, arkivyskupas atsižvelgęs į dvasininko išsimokslinimą, gyvenimo būdą, pagirtinomis dorybėmis pasireiškiantį padorumą bei šaunius nuopelnus; už visa tai, tarsi atiduodamas skolą, bažnyčios hierarchas atsilygino... Vyskupas sufraganas K. Michalkevičius savo telegramoje balandžio 30 d. rašė: „Sveikinu kunigystės 25-mečio proga, linkiu sulaukti tarnybos bažnyčiai 50-mečio“. Sukaktuvininkas gavo dešimtį kitų telegramų. Zdzislavas Tiškevičius sveikino iš Chožuvo, generolas Antonovičius – iš Vilniaus. Dalis sveikinimo telegramų rašytos lietuviškai. Tokias telegramas atsiuntė Laikinasis Vilniaus lietuvių komitetas, laikraščio „Vilniaus rytojus“ redakcija, Konstantinas ir Zuzana Stašiai ir D. Alseika iš Vilniaus, Maliukevičius ir Smaliukas iš Rygos; pastarieji du kilę nuo Latežio – buvo kunigo giminės ar kaimynai (*LVI A 694-3-1103; MAB 29-220*).

Klemenso vardines kunigas švęsavo lapkričio 23 d. Tokiomis progomis K. Maliukevičius taip pat gaudavo daug sveikinimų su gražiais palinkėjimais. Pavyzdžiui, 1933

metais į Valkininkus atskriejo kelios dešimtys tokių telegramų. Varduvininką sveikino vyskupas sufraganas K. Michalkevičius, grafiėnė Jadvyga Tiškevičienė, daugelis kunigų ir kitų veikėjų (*MAB 29 – 220*).

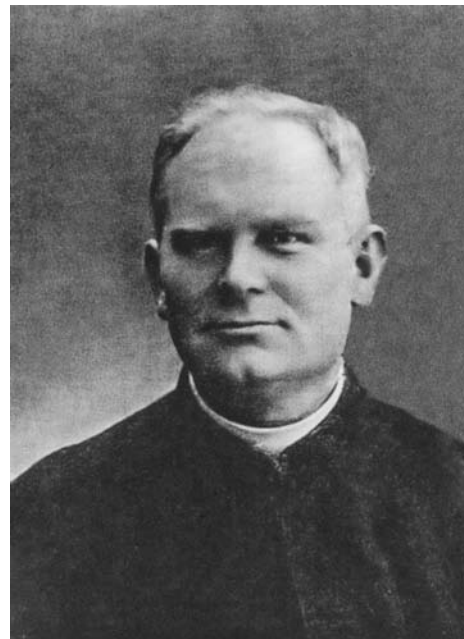
Lentvario klebonijoje Trakų dekanato dvasininkai buvo susirinkę 1932 m. balandžio 27 d. Susirinkimui, kaip paprastai, vadovavo dekanas K. Maliukevičius, sekretoriavo Lentvario klebonas Stanislovas Tracevskis. Tarp svarstytų klausimų buvo arkivyskupo kreipimasis į dvasininkus dėl Vilniaus katedros gelbėjimo po pražūtingo Neries potvynio 1931 m. pavasarį. Arkivyskupas siūlė, kad kiekvienas kunigas katedros gelbėjimo fondui per tris mėnesius skirtų 50% iš valstybės gaunamos dotacijos. Esant visuotinei ekonominei krizei ir atsižvelgus į sunkią padėtį sutarta, kad didesnių parapijų klebonai mokės po 25 zlotus per 6 mėnesius (tokios parapijos: Trakai, Valkininkai, Lentvaris, Senieji Trakai, Varėna), o mažesniųjų parapijų – po 20 zl (pastarosios parapijos: Rykantai, Paluknys, Rūdninkai, Jašiūnai, Baltoji Vokė, Rūdiškės). Vikarai mokėjo taip pat įvairiai: pvz., Trakų – po 15 zl, o Valkininkų – po 25 zlotus per pusę metų. Susirinkime dar svarstytas parapijų laidojimo kasų reikalas (apie jį referavo dekanas) bei kažkokių liturgijos dienų klausimas, nustačius jų vyksmo grafiką (pranešėjas – Baltosios Vokės klebonas S. Janovskis, *MAB 318-34443*).

1929 m. gruodžio 11 d. kurija iš dekanato pareikalavo kuo greičiau pristatyti 1928 metų metrikų nuorašus. K. Maliukevičius gruodžio 21 d. atsakė, kad laiku jų pateikti negalėjo dėl Rūdninkų klebono nerangumo. Už tai kun. Staškevičius nubaustas. Dėl tos pačios priežasties dekanas negalėjęs išsiųsti ne tik 1928 m., bet ir 1927 m. metrikų nuorašų. Tuo metu metrikų knygos Rūdninkuose buvo baigiamos tvarkyti ir tikėtasi 1930 m. sausio mėnesį nuorašus pateikti kurijai. Tačiau metrikų nuorašai buvo išsiųsti tik 1930 m. liepos 21 d. Kartu išsiųsti ir 1926 m. nuorašai, pašalinus kurijos 1930 01 09 įsakyme nurodytus trūkumus. Pastarajame dokumente kurijos kancleris padarė priekaištų Maliukevičiui: „Metrikai ir nuorašai turi būti rašomi stropiai, švariai, iskaitomai, tačiau tuo požiūriu ypač šlubuoja Trakų parapijos nuorašai“. Be to, Valkininkų parapijos metrikuose ir jų nuorašuose turi būti pataisytos iškraipytos (!) pavardės ir vardai: pavyzdžiui, užuot rašius Kozłowski, parašyta Kazlauskas, vietoj Wierzbicki – Verbieckas, vietoj Witold – Vytautas ir t. t. (*LVI A 694-5-4434*).

Atsiųsti dekanato 1931 metų metrikų nuorašus kurija paprašė 1932 m. lapkričio 30 d.

Senujų Trakų klebonas Liudvikas Stefanovičius, jau kaip Trakų dekanas atsiliepdamas į kurijos 1935 m. balandžio 29 d. raštą pristatyti metrikų nuorašus, gegužės 20 d. parašė kurijai, jog gegužės 17 d. buvo Valkininkuose paimti metrikų nuorašų, norėdamas juos išsiųsti Vilniui. Tačiau nežino ką daryti, nes dauguma nuorašų mirusio kunigo Maliukevičiaus nėra patvirtinti. Ką daryti? Kurija gegužės 28 d. paaiškino, kad Stefanovičius privalo vykdyti visas dekanato pareigas, surinkti nuorašus ir atsiųsti kurijai. Valkininkų parapijos metrikų nuorašus turi patikrinti ir patvirtinti dabartinis Valkininkų klebonas (*LVI A 694-5-4434*).

Popiežius Pijus XI ėmėsi iniciatyvos katalikų tikėjimui skleisti ir stiprinti. Vyskupijų ir parapijų dvasininkai buvo įpareigoti skirti tam reikalui kuo didesnę dėmesį. Pasak Trakų klebono atsakymo – 1930 m. vasario 1 d. vyskupijos kurijoje gautos užpildytos anketos, Trakuose 1929 m. rugsėjo 1-8 d. vyko misijų akcija, parapijose veikė Vidaus misijų sąjunga (Związek Misji Wewnętrznych), kurios susirinkimai vyko kas mėnesį. Kurijai 1929 m. sausio 6 d. išsiųsti 36 zlotai 25 grašiai, surinkti užsienio

Klemenso Maliukevičiaus nuotrauka iš užsienio paso, išduoto Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos 1920 m.

misijoms, ir 56 zl 12 gr vidaus misijoms remti. K. Maliukevičius pastebėjo, kad buvo per daug įvairių smulkių religinių organizacijų, kas apsunkino žmonėms teisingai jas pasirinkti. Visuomeniniam darbui trūko inteligentų (*MAB 318-12486*).

Kurija iš dekanų reikalavė statistinių žinių apie dekanatų teritorijoje esančias mokyklas ir tikybos dėstymą jose. Tokias žinias apie mokyklas 1930-1931 mokslo metais K. Maliukevičius kurijai pasiuntė 1931 m. vasario 23 d. Pasak pranešimo, Trakų parapijoje buvo 11 pradinųjų mokyklų: Trakuose – 7 skyrių mokykla, o kaimuose – 10 mokyklų su 4 skyriais. Trakuose tikybą dėstė prefektas kun. Petras Velička, Kariotiškių pradinėje mokykloje – Rykantų klebonas Michailas Samusioneikas, o kitose mokyklose – mokytojai. 5-kių kursų Trakų moterų mokytojų seminarijoje tikybą dėstė prefektai – kun. P. Velička ir Viktoras Počebskis. Tarp 183 seminarijos moksleivių 16 buvo stačiatikių, 20 karaimų, 2 žydai ir 2 mahometonai. Nors mokymo įstaiga vadinosi moterų seminarija, tačiau joje mokėsi ir 18 vaikų (*LVI A 694-3-516*).

Klemensas Maliukevičius perkeltas į Valkininkus

1933 metais Klemensas Maliukevičius perkeltas darbu į Valkininkus. Apie numatomą Maliukevičiaus perkėlimą Vilniaus arkivyskupas balandžio 24 d. pranešė į Varšuvą Lenkijos tikybų ir valstybinio švietimo ministrui, o jau balandžio 26 d. įsakė Maliukevičiui laikinai perimti Valkininkų parapiją iš tenykščio klebono Vytauto Šikšnelio, dalyvaujant Rodūnios dekanui, Eišiškių klebonui Boleslovui Močiulskiui. Trakų parapiją iš Maliukevičiaus gegužės 17 d. perėmė Samuelis Stanislovas Tracevskis. Perėmė dalyvavo Vilniaus Kalvarijų dekanas Stanislovas Milkovskis bei kunigai Mečislovas Grabovskis ir Samuelis Bohdanovičius. K. Maliukevičius tebeliko Trakų dekanu (*LVI A 694-5-4419 ir 694-5-4420*). Po metų, 1934 m. birželio 14 d., kitą Trakų bažnyčios perėmimo aktą patvirtino jau patsai Maliukevičius: parapiją iš S. Tracevskio perėmė Mečislovas Malyničius-Malickis.

Užtrakio koplyčios savininkė Jadvyga Tiškevičienė rūpinosi, kad koplyčioje būtų galima laikyti mišias. Tačiau leidimą laikyti mišias privačiose koplyčiose galėdavo suteikti tikrai popiežius ir leidimą kas 5 metai reikėdavo atnaujinti.

Lietuvos kariuomenės atkūrimo 90-mečiui

Lietuvos kariuomenės kūrėjas savanoris Liudvikas Stanišauskas (1890-1920)

Gintaras LUČINSKAS, Alytus

Tėsinys. Pradžia Nr. 4

Alytų puolė RA Pskovo divizijos II brigados 3-iasis ir 4-asis šaulių pulkai, kuriuose buvo maždaug po 1000 karių. 3-iasis šaulių pulkas puolė pagal plentą Varėna-Alytus. Į šiaurę nuo RA 3-iojo šaulių pulko puolė 4-asis šaulių pulkas. Puolančiųjų jėgų daugumą raudonarmiečiai nukreipė prieš lietuvių karius. 1-ojo pulko kuopos buvo paskubomis perginkluojamos. Atvežti iš Kauno vokiški šautuvai buvo 1888 m. modelio, kitaip užtaisomi negu rusiški. Jais naudotis kareiviai visai nebuvę įpratę, ir kautynių metu vadams teko ne vienam kareiviui užtaisyti šautuvą ir mokyti šaudyti. Tai labai silpnino kareivių kovingumą, gadino jų nuotaiką. Perginkluotos ir naujai apginkluotos kuopos tuoj išvyko į paskyrimo vietas. 1-asis pulkas telefono ryšio su fronto linijos daliniais neturėjo, turėjo tik vokiečiai, tad ir žinių buvo galima gauti tik iš vokiečių štabo. Apie užpuolimą sužinota iš vokiečių husarų pulko štabo. Gauta žinių, kad lietuvių karių užtvaros iš Ulyškių kaimo pasitraukė, vokiečiai skundėsi, kad jų kairiajam sparnui gresia apėjimas. Vasario 13 d. 1 val. 55 min. iš vokiečių brigados viršininko buvo gauta žinių, kad jų kariai iš Poteronių kaimo atsitraukė į Kaniūkų kaimą, lietuvių kariai gynėsi Švobiškėse kiek galėjo, bet turėjo pasitraukti prieš puolančių raudonarmiečių didesnę jėgą. 2 val. 7 min. iš raitelio gauta žinia, kad 1-ojo pulko 1-oji ir 6-oji kuopos užima frontą prieš Venciūnus ant plento, vyksta susirėmimai su rusais, yra sužeistų kareivių, kad Kaniūkų kaimą vokiečiai apleido ir šį kaimą užima rusai. Ryšys su vokiečiais nutrūko. Kiek vėliau kareivinių rajone pasirodė lauko postų sargybiniai, kurie papasakojo, kad raudonarmiečiai puolė didelėmis grupėmis, o vokiečiai yra apleidę savo pozicijas ir pasitraukę. Paėjus grėsė iš dešinės pusės. Pulko vadas krn. A. Juozapavičius pasiuntė 5-ąją ir 6-ąją kuopas plentu į rytus, kad pridengtų Alytų nuo raudonarmiečių puolimo, o pats išskubėjo į barą. Išvykdamas į barą, operacijos vadovavimą pavedė 1-ojo pulko štabo viršininkui krn. Julijui Čaplikui, o su savimi pasiėmė tik keletą mokomosios komandos kareivių ir vieną kulkosvaidį be stovo. Drauge su pulko vadu vyko karininkai Ignas Musteikis, Aleksandras Svilas ir Antanas Povilaitis. Ryšiams palaikyti su pulko štabu paėmė dar kelis karius raitelius. Krn. A. Juozapavičius ryžosi pats vietoje išsiaiškinti susidariusią padėtį, jei galima apeiti puolančių priešininkų sparną, suduoti jiems smūgį ir užkirsti plentu puolantiems raudonarmiečiams kelią. Rogėmis jis nuvyko į Venciūnų kaimą, kur susitiko su 1-osios kuopos vadu krn. P. Geniu. Iš Švobiškių kaimo lietuvių užtvara jau buvo pasitraukusi. Netrukus užtvara pasitraukė ir iš Domantonių kaimo. Naktis buvusi labai tamsi, snigo. Sutelkę tik apie 40 karių, jie pradėjo žygi iš Venciūnų kaimo į priešų užnugarį, per laukus išėjo į plentą Alytus-Varėna. RA kariai jau buvo praėję pro tą vietą, tad atsidurta jų užnugaryje. Krn. A. Juozapavičiui įsakius, būrys pradėjo žygiuoti plentu Alytaus link. Nepriejus plento kryžkelės, prie Poteronių kaimo buvo pastebėta ant plento daug rusų kareivių. Suguldę savo kareivius aukštumėlėje ant plento, mūšiskiai apšaudė priešus. Jų pusėje kilo sąmyšis ir triukšmas. Paskui pasigirdo komandos, ir raudonarmiečiai pradėjo pulti. Lietuvių kariai turėjo nedaug šovinių, o be

Lietuvos kariuomenės karių grupė, grįžusi iš lenkų nelaisvės, 1920 m. Nuotrauka iš Vytauto Didžiojo karo muziejaus rinkinių

Lietuvos kariuomenės karių grupė, grįžusi iš lenkų nelaisvės, 1920 m. Nuotrauka iš Vytauto Didžiojo karo muziejaus rinkinių

stovo kulkosvaidis sugedo, mūšiškių ugnies smūgis buvo per silpnas, kad sukeltų paniką tarp priešų kareivių. Teko trauktis atgal į Alytų (žr. schemą Nr. 2). Padalinys grįžo į Alytų auštant vasario 13 d. Mieste jau tratėjo šūviai.

Tuomet, kai 1-ojo pulko vadas su karininkais išvyko, krn. J. Čaplikas pasiuntė žvalgybą į Takniškių kaimą. 6-oji kuopa, krn. Vinco Šaudžio vadovaujama, buvo pasiūsta remti priešakinį dalinį dešiniajame sparne, plento kryptimi. 5-oji kuopa, krn. V. Skorupskio vadovaujama, užėmė kalnagūbrius į rytus nuo kareivinių ir miško. Su 5-ąja kuopa vyko drauge ir II bataliono vadas krn. Pr. Tamašauskas. Pulko adjutantas krn. Vaclovas Žadeika su vienu raiteliu buvo pasiūstas į dešinįjį sparną ištirti, kur yra ir ką veikia vokiečių

daliniai. 5-oji ir 6-oji kuopos buvo atžygiavusios netoli Venciūnų kaimo. Krn. V. Šaudzis buvo išjojęs į Venciūnų kaimą, kur rado pulko vadą krn. A. Juozapavičių. Kai RA kariai pradėjo pulti Venciūnus, krn. A. Juozapavičius įsakė krn. V. Šaudžiui užkirsti kelią plentu puolantiems raudonarmiečiams ir nurodė, kurią vietą užkirsti. Kai krn. V. Šaudzis sugrįžo prie kuopos ir pradėjo vykdyti gautąjį uždavinį, pasirodė, kad raudonarmiečiai jau pirmiau yra pasiekę kalnagūbrį, kurį jis su kareiviais turėjo užimti. 5-oji ir 6-oji kuopos gynėsi vietoje prie miškelio. Betgi raudonarmiečiai apėjo 5-osios ir 6-osios kuopų dešinįjį sparną ir privertė jas trauktis; kuopos traukėsi į Alytų, paskui į Nemuno kairįjį krantą (žr. schemą Nr. 3).

Krn. V. Žadeikai pavyko išsiaiškinti, kad Kaniūkų kaime vokiečių nebėra ir kad vokiečiai Kaniūkų kaimo nesistengė ginti, o tik trumpam čia buvo sustoję, paskui pasitraukė iš Alytaus kareivinių Seirijų link. Traukiantis vokiečiams, tarp jų buvo nukautų ir sužeistų. Dalies sužeistųjų net nesuskubo evakuoti, juos paliko Alytaus ligoninėje. Kodėl vokiečiai pasitraukė, neaišku.

Tuomet krn. J. Čaplikas pasiuntė krn. Zenono Gerulaičio vadovaujamą mokomąją kuopą (apie 30 kareivių) užimti Kaniūkų plento tiltą per Nemuną ir neleisti RA karių į kairįjį Nemuno krantą. Kuopa iki tilto nepriejo, nes tiltą jau buvo užėmę raudonarmiečiai ir, perėję į kairįjį Nemuno krantą, veržėsi į Alytų. Krn. Z. Gerulaičiui sustiprinti buvo pasiūsta 30 kareivių iš 7-osios kuopos ir įsakyta laikytis kiek galima ilgiau prie kapinių kairiajame Nemuno krante. Tačiau greitai ir iš ten reikėjo trauktis.

Padėtis fronte darėsi įtempta. Nuo Takniškių kaimo, kur pirmiau buvo ramu, pradėjo pulti raudonarmiečiai. Kai jau visai prašvito, buvo panaudotas visas 1-ojo pulko rezervas, o raudonarmiečiai be perstojo vis puolė. Buvo susigriebta vežti pulko turta į Likiškių kaimą. Anksčiau pulkas turto neevakavo, nenorint sukelti panikos tarp žmonių, esą jis apleidžia Alytų. Transporto priemonių buvo mažai, ir viską išvežti iš karto nebuvo galima. Kareivinėse liko nemažai šautuvų, tik pulko ligoninė suskubo išgabenti vertingesnį turta ir visus sužeistuosius bei ligonius. Mieste prasidėjo šaudymas.

Tuo metu su karininkais ir kareiviais grįžo 1-ojo pulko vadas krn. A. Juozapavičius. Kareivinės jau buvo raudonarmiečių apšaudomos, taip pat ir tiltas per Nemuną. Matydamas beviltišką padėtį, krn. A. Juozapavičius ryžosi gelbėti ginklus, kurie buvo gauti išvakarėse. Tie ginklai buvo neįkainojamas turtas. Bandant prasiveržti per tiltą su dviem ginklų prikrautais vežimais, krn. A. Juozapavičius buvo priešų nukautas. Tai nutiko vasario 13 d., apie 8 val. ryto. Antanas Juozapavičius buvo pirmoji Lietuvos kariuomenės karininkų auka.

1-asis pėstininkų pulkas pradėjo trauktis. Tie, kurie perėjo tiltą, pasitraukė Simno link, o vėliau į Marijampolę. Vadovaujant krn. J. Čaplikui, į Marijampolę atžygiavo 10 karininkų ir 150 kareivių. Kairiojo sparno daliniai, kurie perėjo per užšalusį Nemuną, pasitraukė pro Balbieriškį Prienų link ir vasario 13 d. Jiezne prisijungė prie krn. Stasio Zaskevičiaus vadovaujamo husarų dalinio. Į Jiezną pasitraukė 12 karininkų ir 245 kareiviai. Jiems vadovavo II bataliono vadas krn. Pr. Tamašauskas. Kautynėse žuvo 1 karininkas ir keletas kareivių, apie 20 kareivių pateko į raudonarmiečių nelaisvę, kai kurie vėliau iš jos pabėgo.

Naktį iš vasario 14 į 15 d. prie Alytaus atvažiavo šarvuotas vokiečių traukinys su pėstininkais ir daugiau naujų vokiečių dalinių. Atvyko čia ir viena 1-ojo pulko kuopa. Drauge su vokiečiais ji puolė ir atsiėmė Alytų, vėl pastatė sargybas Domantonių-Venciūnų-Ulyškių riboje. Bolševikų pastangos užimti Kauną ir nuversti vyriausybę žlugo. RA Pskovo divizijos daliniai užėmė barą Lyda-Varėna-Perloja-Daugai-Stakliškės-Jieznas-Žasliai-Pagėlažiai-Bugonys. 1-ojo pulko sargybiniai šio fronto ruože buvo į rytus nuo Alytaus: Poteronyse, Švobiškėse, Domantonyse, Venciūnuose, Ulyškiuose. Pulko kareiviai ėjo sargybą, gynė miestą nuo įsiveržimų, rengėsi didesnėms kovoms.

1919 m. kovo 4 d. 1-ojo pulko 5-osios kuopos 25 kareiviai, tarp jų ir Liudvikas Stanišauskas, buvo nusiųsti į tarnybą Kalvarijos miesto komendanto žinion.

Tėsinys kitame numeryje

Geležinkelių apsaugos (6-asis batalionas)

Dr. Arūnas BUBNYS, Vilnius

Geležinkelių apsaugos batalionas buvo pirmasis Vilniaus apygardoje suformuotas lietuvių policijos batalionas. Kaip ir kiti šioje apygardoje sukurti lietuvių savisaugos daliniai, jis buvo suformuotas iš Raudonosios armijos (toliau RA) 29-jo teritorinio šaulių korpuso lietuvių karių, patekusių į vokiečių nelaisvę nacių-sovietų karo pradžioje. Varėnos poligone pirmomis karo dienomis susitelkė didelė buvusios 184-osios šaulių divizijos karių grupuotė (57 karininkai, 766 puskarininkiai ir kareiviai). Čia esantiems lietuvių kariams vadovavo plk. inž. Stasys Birutis. Netrukus vokiečiai davė įsakymą iš Varėnos poligone esančių karių suformuoti batalioną geležinkelių apsaugai. Šį batalioną ėmė formuoti plk. lt. Aleksandras Urbonas ir kpt. Vincas Ruseckas.¹ Buvusio Geležinkelių apsaugos bataliono lt. Petro Mikelsko liudijimu, karo pradžioje (birželio 24 d.) į nelaisvę pasidavė daug buvusių RA 184-osios divizijos 294-jo šaulių pulko karių. Belaisviai iš pradžių buvo pasiūti į II Varėnoje įsteigtą karo belaisvių stovyklą. Po trijų dienų dalis belaisvių buvo perkelti į I Varėnoje įsteigtą belaisvių stovyklą. Čia lietuvių tautybės belaisviai buvo laikomi atskirai nuo kitų tautybių karo belaisvių. 1941 m. birželio 28 d. į stovyklą atvyko du lietuvių karininkai, vienas iš jų buvo kpt. V. Ruseckas. Jie sukvietė visus stovykloje buvusius lietuvių karininkus ir užsirašė jų pavardes. Po pietų atvykusieji pranešė karininkams, kad bus formuojamas geležinkelių apsaugos batalionas ir norintys jame tarnauti netrukus bus priimti. Tarnyba esą truksianti 6 mėnesius, o po to visi būsią paleisti namo. Nenorintys stoti į batalioną bus palikti belaisvių stovykloje. Dauguma belaisvių pasirinko tarnybą batalione. Lt. P. Mikelskas taip pat stojo tarnauti į šį batalioną ir buvo paskirtas 4-os kuopos būrio vadu.² Netrukus, 1941 m. birželio 29 d., kpt. V. Rusecko vadovaujamas batalionas (27 karininkai ir 323 puskarininkiai bei eiliniai) gavo įsakymą vykti į paskirties vietas ir pradėti apsaugos tarnybą.³ Viena bataliono kuopa buvo pasiūta į Varėną, antra - į Lydą, trečia - saugoti geležinkelio atkarpą tarp Vilniaus ir Trakų, o ketvirta - nepilnos sudėties kuopa (ją sudarė du būriai) apsisitojo Trakuose.⁴ Iš pradžių Geležinkelių apsaugos batalionas numerio neturėjo ir tik 1941 m. lapkričio 28 d. jam buvo suteiktas 5-asis numeris (1942 m. gegužės 12 d. Geležinkelių apsaugos batalionas jau vadinosi 6-uoju batalionu).⁵ 1941 m. spalio 24 d. žiniomis, Geležinkelių apsaugos batalione tarnavo 22 karininkai ir 288 puskarininkiai bei eiliniai. Batalionas tuomet saugojo šias geležinkelio atkarpas (ruožus): Vilnius-Šumskas (Molodečno kryptis), Vilnius-Švenčionys (Daugpilio kryptis), Vilnius-Varėna (Lydos kryptis), Vilnius-Kaišiadorys (Kauno kryptis).⁶ 1-jo ruožo viršininku 1941 m. rugpjūčio mėnesį buvo jaun. lt. Bronius Jasas, 2-jo - lt. Bronius Jasas, 3-jo - lt. Teofilis Janukėnas, 4-jo - kpt. Povilas Bareišis. Kiekvieną geležinkelio ruožą saugojo trys būriai. 1941 m. rugpjūčio 18 d. žiniomis, Geležinkelių apsaugos batalione tarnavo 330 žmonių.⁷ Po metų, 1942 m. rugpjūčio 26 d. žiniomis, 6-jame batalione tarnavo 20 karininkų, 71 puskarininkis ir 204 kareiviai.⁸ Bataliono štabas buvo įsikūręs Vilniuje, Šopeno g. 1-11.⁹ Bataliono karo lauko pašto numeris 1942 m. rugsėjo mėn. buvo 1763.¹⁰

1942 m. gegužės mėn. Lietuvos generalinėje srityje buvo vykdomas visuotinis gyventojų surašymas. Buvo surašomi ir savisaugos daliniuose tar-

Lietuviai kariai, dirbę karinių objektų apsaugoje. Italijoje, Turine, 1945 m.

Lietuviai kariai Italijoje, 1945 m.

naujantys asmenys. Pagal siunčiamus 6-jo bataliono padalinių pranešimus apie asmeninę sudėtį galima atkurti tuometinės bataliono kuopų ir būrių dislokacijos vietas ir tarnaujančių žmonių skaičių. 1942 m. balandžio 22 d. žiniomis 6-jo bataliono padaliniai buvo įsikūrę šiose vietovėse: Dūkšte (15 žmonių), Švenčionėliuose (10 žm.), Pažeimenėje (8 žm.), Pabradėje (8 žm.), Bezdonių dvare (9 žm.), Naujojoje Vilnioje (16 žm.), Kenoje (9 žm.), Šumске (10 žm.), Lazdėnuose (12 žm.), Kaišiadoryse (21 žm.), Stasylose (14 žm.), Jašiūnuose (14 žm.), Lentvaryje (21 žm.), Rūdiškėse (9 žm.), Valkininkuose (28 žm.), Varėnoje (20 žm.), Vievyje (20 žm.), Žasliuose (9 žm.) ir Vilniuje (67 žm.). Bataliono štabas (2 žm.) taip pat buvo įsikūręs Vilniuje, Geležinkelių g. 13-1 (tuometinis adresas).¹¹

1942 m. liepos 8 d. 6-asis batalionas gavo tikslą perimti iš latvių policijos dalinių saugoti geležinkelio atkarpą Dūkštas-Turmantas ir šiai sargybai skirti 50 karių. Pastarasis karių kontingentas turėjo būti atsiųstas iš 254-jo lietuvių policijos bataliono (iš tikrųjų minėto ruožo apsaugai buvo skirta 30 karių).¹²

1942 m. birželio 14 d. šeši 6-jo bataliono kareiviai kartu saugumo policijos pareigūnais ir vokiečių žandarmerija šukavo miškus Jašiūnų apylinkėse. Akcijos metu Turgeliuose buvo sulaikyti 25 įtartini asmenys, 5 suimtieji komunistai buvo sušaudyti vietoje, kiti suimtieji buvo perduoti vietos policijai.¹³ 1942 m. rugpjūčio 14 d. bataliono 1-os kuopos karių grupė, vadovaujama puskarininkio Jukniaus, apie 2 km į šiaurės vakarus nuo Kaišiadorių miške apsupo keturis sovietų partizanus. Apsuptieji pasidavė į nelaisvę ir buvo gabenami į Kaišiadoris. Pakeliui

lietuvių kariai sutiko du vokiečių viršilas iš Kaišiadorių komendantūros. Vokiečių viršila Mahatas įsakė suimtuosius partizanus sušaudyti šalia esančiame miškelyje.¹⁴ Tą pačią dieną bataliono 1-os kuopos kariai prie geležinkelio tilto apie 1,5 km į vakarus nuo Vievio sulaikė pabėgusių sovietų karo belaisvį. Suimtas buvo perduotas Vievio policijai.¹⁵ Rykantų kaimo apylinkėse (Vievio valsčius) veikė sovietinių partizanų būrys „Za Rodiną“.¹⁶ Greičiausiai su šio būrio partizanais ir buvo susidūrę bataliono kariai. Vokiečių tvarkos policijos vadas Lietuvoje savo 1943 m. gegužės 26 d. įsakyme pareiškė padėką dviems 6-jo bataliono kariams - grandiniui Kaziui Juzumui ir eiliniui Juozui Čepukui. Šie kariai saugojo geležinkelio tiltą per Visinčios upę. 1943 m. gegužės 5 d. naktį juos užpuolė apie 10 partizanų būrys. Lietuvių sargybiniai sugebėjo atmušti puolimą ir partizanai buvo priversti pasitraukti.¹⁷ Beveik visą vokiečių okupacijos laikotarpį bataliono 1-ji kuopa dislokavosi Rūdiškių, Lentvario ir Vievio miesteliuose bei saugojo geležinkelio ruožus Lentvaris-Varėna ir Lentvaris-Kaišiadorys. Kurį laiką šios kuopos vadu buvo lt. Vytautas Juodaitis, būrių vadais - lt. Antanas Skrebys, lt. Justinas Stankevičius ir viršila Jonas Misiūnas.¹⁸

1943 m. rudenį bataliono sargybos postą prie Rykantų kaimo užpuolė partizanai. Susišaudymo metu vienas partizanas buvo kontūzytas ir paimtas į nelaisvę. Belaisvis buvo perduotas vokiečių policijai. Už pasižymėjimą šiame mūšyje kulkosvaidininkas Petras Stankevičius bataliono vado Vilniuje buvo apdovanotas vokišku medaliu.¹⁹

1944 m. vasarą, sovietų kariuomenei įsiveržus į Lietuvą, 6-asis batalionas

ėmė trauktis į Vakarus. Pasitraukimo metu daug bataliono kariškių, norėdami likti Lietuvoje, iš bataliono dezertyravo ir sugrįžo į savo tėviškes.²⁰ Šeštojo bataliono egzistavimo pabaiga nėra žinoma. Nepavyko surasti duomenų apie šio bataliono išformavimo laiką, vietą ir kitas aplinkybes. Tikėtina, kad dalis bataliono karių kartu su kitais lietuvių policijos batalionų kariais 1944 m. vasaros pabaigoje ir rudens pradžioje pasitraukė į Rytprūsius ir vėliau buvo paskirstyti po įvairius vokiečių kariuomenės dalinius.²¹ Vis dėlto, manyčiau, kad didesnis bataliono karių dalis, pasinaudojusi artėjančio fronto sukelta suirutė, iš bataliono pasišalino ir pasiliko Lietuvoje.

Karininkų paskyrimai ir perkėlimai

Bataliono 4-os kuopos vadas kpt. Petras Nazaras 1941 m. rugpjūčio 16 d. buvo paskirtas Vilniaus 1-jo lietuvių policijos bataliono vadu.²² Vietoje P. Nazaro 4-os kuopos vadu nuo 1941 m. rugsėjo 1 d. buvo paskirtas lt. Bronius Jasas (1942 m. gegužės 1 d. jis buvo paskirtas bataliono ūkio viršininku kuopos vado teisėmis). 1941 m. rugsėjo 1 d. į Geležinkelių apsaugos batalioną priimti tarnauti lt. Leonas Bileris (2-os kuopos vado padėjėju), lt. Mikas Gečiauskas (2-os kuopos vadu), lt. Leonas Karbūnas (1-os kuopos vado padėjėju; 1942 m. gegužės 1 d. jis buvo paskirtas laikinai eiti 4-os kuopos vado pareigas).²³ Tą pačią dieną bataliono lt. Stasys Palubinskas buvo paleistas neribotų atostogų.²⁴ 1941 m. rugsėjo 15 d. 6-jo bataliono vado adjutantas jaun. lt. Petras Jaudegis buvo paskirtas to paties bataliono 4-os kuopos vadu, o lt. Romualdas Gintautas priimtas į tarnybą ir paskirtas Geležinkelio apsaugos bataliono vado adjutantu.²⁵ Tą pačią dieną lt. P. Mikelskas buvo perkeltas tarnauti į Vilniaus apygardos 1-ąjį batalioną ūkio karininku.²⁶

¹ K. Leknickas, Nuo tarnybos pulke iki Savisaugos dalinių, *Karys*, 1979, Nr. 8, p. 319.

² P. Mikelsko 1945 05 31 d. tardymo protokolas, (Lietuvos ypatingasis archyvas, toliau LYA), f. K-1, ap. 58, b. 45809/3, l. 18 a. p. -20 a. p.

³ Varėnos stovyklos viršininko plk. inž. S. Biručio 1941 06 30 d. raportas krašto apsaugos ministrui, (Lietuvos centrinis valstybės archyvas, toliau LCVA), f. R-1444, ap. 1, b. 4, l. 28.

⁴ K. Leknickas, *op. cit.*, p. 319.

⁵ Vilniaus apygardos savisaugos dalimis įsakymas Nr. 15 (1941 11 28), LCVA, f. R-660, ap. 2, b. 261, l. 26-27.

⁶ Vokiečių tvarkos policijos vadovybės 1941 10 24 d. raštas apie lietuvių policijos pajėgas Vilniuje, *ibid.*, f. R-658, ap. 1, b. 1, l. 17.

⁷ Vilniaus atstatymo tarnybai įsakymas Nr. 6 (1941 08 18), *ibid.*, f. R-660, ap. 2, b. 3, l. 28 a. p.-31.

⁸ Lietuvių policijos batalionų dislokacijos schema, *ibid.*, f. R-1018, ap. 1, b. 102, l. 28.

⁹ *Ibid.*, f. R-689, ap. 1, b. 49, l. 379.

¹⁰ *Ibid.*, f. R-689, ap. 1, b. 86, l. 379.

¹¹ 6-jo bataliono padalinių 1942 04 22 d. pranešimai apie asmeninę sudėtį, *ibid.*, f. R-643, ap. 3, b. 97, l. 90, 92, 94, 96, 98, 100, 102, 105, 107, 108, 110, 112, 114, 116, 118, 120, 122, 124, 126, 128, 130.

¹² Vokiečių karo lauko komendantūros Nr. 814 Vilniuje 1942 07 08 d. raštas SS ir policijos vadui, *ibid.*, f. R-659, ap. 1, b. 1, l. 84 a. p.; Vilniaus vokiečių policijos vadovybės 1942 09 19 d. raštas karo lauko komendantūrai Nr. 814, *ibid.*, b. 1, l. 27.

¹³ 6-jo bataliono vado 1942 06 22 d. pranešimas karo lauko komendantūrai Vilniuje, *ibid.*, f. R-659, ap. 1, b. 1, l. 100.

¹⁴ 6-jo bataliono vado 1942 08 18 d. pranešimas karo lauko komendantūrai Vilniuje, *ibid.*, f. R-659, ap. 1, b. 1, l. 36.

¹⁵ *Ibid.*, l. 36.

¹⁶ P. Bukino 1951 02 23 d. apklausos protokolas, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 41262/3, t. 2, l. 43, 44.

¹⁷ Vokiečių tvarkos policijos vado Lietuvoje 1943 05 26 d. įsakymas Nr. 5, LCVA, f. R-689, ap. 1, b. 49, l. 180.

¹⁸ A. Radzevičiaus 1946 06 26 d. tardymo protokolas, LYA, f. K-1, ap. 8, b. 37, l. 129-131.

¹⁹ P. Stankevičiaus 1951 01 23 d. tardymo protokolo išrašas, *ibid.*, ap. 8, b. 166, l. 264.

²⁰ V. Kartenio 1945 10 12 d. tardymo protokolas, *ibid.*, ap. 58, b. P-16912, l. 22 a. p.; J. Butrimavičiaus 1945 11 29 d. tardymo protokolas, *ibid.*, b. 47322/3, t. 3, l. 60.

²¹ P. Stankeras, *Lietuvių policija Antrajame pasauliniame kare*, V., 2008, p. 566.

²² Savisaugos tarnybos dalimis įsakymas Nr. 5 (1941 08 19), LCVA, ap. 2, b. 226, l. 115.

²³ Vilniaus savisaugos tarnybos dalimis įsakymas Nr. 11 (1941 09 06), *ibid.*, b. 226, l. 106; Savisaugos dalimis įsakymas Nr. 14 (1941 09 12), *ibid.*, b. 261, l. 98-99; Vilniaus apygardos savisaugos dalimis įsakymas Nr. 72 (1942 05 12), *ibid.*, ap. 2, b. 246, l. 5.

²⁴ *Ibid.*, l. 106.

²⁵ Savisaugos dalimis įsakymas Nr. 16 (1941 09 16), *ibid.*, b. 261, l. 94.

²⁶ Savisaugos dalimis įsakymas Nr. 17 (1941 09 17), *ibid.*, b. 261, l. 93.

*Nuotr. iš „Vorutos“ laikraščio archyvo
Tėsinys kitame numeryje*

Dar kartą apie Vasario 16-ąją...

Alfonsas Svarinskas Kavarske. 1998 m.

Šiemet Vasario 16-oji buvo dviguba šventė: paminėjome Lietuvos Tarybos skelbtą Lietuvos nepriklausomybę 1918 metais Vasario 16 dieną ir Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos 1949 vasario 16 deklaraciją. Reikia ryžtis, permaščius šventės įvykius, toliau tęsti išsivadavimo kovą. Norisi pasidalinti ir šventės nuotaikomis, nes ne visi gyventojai turėjo progos ir galėjo išsklaidyti dalyvauti Vilniuje ar Kaune. Gaila kaimo žmonių, kurie daug ko nemato per šventes Lietuvoje.

Vasario 16-oji mums primena, kaip Lietuvos Taryba po 123 metų nuožmios okupacijos, juk buvo ir du sukilimai, kurie daugeliui baigėsi kartuvėmis ar Sibiro, spaudos draudimas, įvairūs persekiojimai ir suvaržymai, paskelbė Nepriklausomybę ir atkūrė pirmąją Respubliką. Suteikė drąsos ir ryžto vėlyvesniuose išbandymuose.

Šiemet Vilniuje per šventes ant namų sienų kabėjo daugiau trispalvių, bet, matyt, trispalvė dar ne visiems brangi!

Vasario 14 dieną pradėjome šventę Vilniuje Šv. Ignato bažnyčioje šv. Mišiomis. Pamaldoms-koncelebracijai vadovavo kariuomenės ordinaras vysk. Eugenijus Bartulis. Buvo matyti tie patys garbingi kariškių, partizanų, Laisvės kovotojų ir kariuomenės bičiulių veidai. Bet nebuvo, kaip ir visuomet, kareivių ir jaunimo. O labai tiktų atvesti į šią kariuomenės bažnyčią karius. Jie turėtų supratimą, kaip švenčiama ši didinga ir reikšminga mūsų naujosios istorijos šventė. Kadangi bažnyčia nedidelė, tai galima atvesti vieną kartą vienus kareivius, kitą kartą – kitus. Reiktų, kad visi kariai tikintieji galėtų dalyvauti šv. Mišiose sekmadieniais ir šventadieniais. Kapelionams galėtų talkininkauti ir kiti kunigai. Gerai prisimenu, nors tai buvo seniai, kaip Pirmojo Didžiojo kunigaikščio Gedimino pulko kapelionui kun. J. Keblaičiui patarnaudavo per karių pamaldas. Ukmergės miesto gatvėmis iš kareivinių, nutolusių nuo bažnyčios per du kilometrus, darnioje rikiuotėje atžygiuodavo kariai. Karininkai eidavo savo kuopų priekyje, o pulko vadas su šeima ir batalionų vadai atvažiuodavo karietomis. Koks buvo nuostabus vaizdas visiems miesto gyventojams. Kariuomenė savo elgesiu ir eiseną kėlė pavydą ir jaunimui, ir miesto gyventojams. Ir vėliau to meto jaunimas užpildė partizanų gretas.

Kita Vasario 16-osios šventės dalis vyko Karininkų ramovėje. Dalyvavo ir prezidentas Valdas Adamkus. Jis kalbėjo gražiai, prasmingai ir priminė 1949 metų Vasario 16 deklaraciją. Visų nuotaika buvo gera.

Šia proga norėtusi priminti vieną kitą visų mūsų renginių trūkumą. Ar negaila buvo paruošti priekyje salės keletą suolų partizanams, kurie renginyje buvo pagrindiniai herojai? O jie sėdėjo, kur kas rado laisvą vietą. Ir partizanų šventėse sveikinant, po prezidento, jei jis dalyvauja, sveikinti reikia pirmiausiai partizanus ir

pagal rangą ir apygardas. Jie nusipelnė pagarbos! O dažnai prisimenama visus dalyvaujančius, net ir mažiausius atstovus, o partizanus pasveikinti pamirštama arba tik paminima vien bendru pavadinimu – partizanai.

Laukėme, kad prezidentas primins ir 4-ąjį Lietuvos prezidentą gen. Joną Žemaitį Vytautą. Deja, nepaminėjo. Kiti teisino, kad šio prezidento nepatvirtino Lietuvos Seimas. Tiesa, savo laikų, t. y. 1999 metais sausio 12 dieną, prof. Vytauto Landsbergio pastangomis Seimas patvirtino Lietuvos Laisvės Kovos Tarybos deklaraciją. Kyla klausimas, ką turi bendro Lietuvos partizanų kova ir Seimas? Buvo svarbūs Lietuvos istorijos įvykiai ir jie turėjo reikšmės mūsų kraštui. Juos ir be Seimo visi pripažįsta ir žino. Seimas netarė nei žodžio apie Lietuvos kunigaikščius, Žalgirio mūšį ir 1918 metų Vasario 16-osios Lietuvos Tarybos sprendimą. Seimas ir prezidentas gali tik deklaruoti vieną ar kitą Lietuvos įvykį visos tautos žiniai. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos deklaracija igavo juridinės galios ne nuo Seimo paskelbimo, bet nuo pasirašymo dienos.

Šeštadienį vakare, 18 val., Vilniaus knygų mugėje buvo pristatyta drąsaus Lietuvos mokslininko doc. dr. Vlado Terlecko knyga „Iššūkiai“, kuri yra reikšminga, pamokanti ir savalaikė. Susidarė visa eilė taip vadinamų „sovietų iškeptų istorikų“, kurie falsifikuoja Lietuvos istoriją. Ir vienas iš šių istorikų yra net viešai pareiškęs, kad Vytautas yra „šunsnukis, bet mūsų šunsnukis“. Ir šis drąsus mokslininkas Vladas Terleckas juos visus pavadino „Lietuvos skrebais“ arba žmonėmis, kurie platina Lietuvoje AIDS. Susipažinkime su šia knyga!

Vasario 15 dieną Prezidentūroje buvo apdovanojami įvairūs nusipelnę žmonės. Vienas iš jų – prel. P. Gaida-Gaidamavičius, buvęs Kanadoje leidžiamo lietuvių savaitraščio „Tėviškės žiburiai“ redaktorius, 1961 metais perėmęs redagavimą iš istoriko Antano Šapokos, šių metų sausio 26 dieną sulaukęs 95 metų amžiaus. Gyvena Kanadoje. Savaitraštis turėjo didelės įtakos ir pasaulio lietuviams, ir mums, kovojant už laisvę prieš bolševikus. Prelatas vienas iš didžiausių Lietuvos intelektualų, filosofas ir mąstytojas. Mes lydime jį malda. Apdovanojamas ir Vilniaus arkivyskupas Mečislovas Reinys, nukankintas Vladimire 1958 m. lapkričio 8 dieną. Užsieniečiai, kalėję drauge su arkivyskupu, savo prisiminimų knygose tvirtina, kad tai buvo šventas žmogus. Savo laiku Mečislovas bus paskelbtas palaimintuoju. Arkivyskupas patyrė ir bolševikų komisarų Guzevičiaus ranką. Buvo apdovanojama ir visa eilė užsieniečių už nuopelnus Lietuvai. Gražu, kad neužmirštama visų, kurie darė ar daro gerą Lietuvai. Dėkingumas yra graži žmonių savybė.

Vasario 16-osios pagrindinis šventės efektas buvo Radviliškyje ir Minaičiuose. 10 val. vyko šv. Mišios Radviliškio bažnyčioje. Per karą bažnyčia buvo sugriauta ir ją atstatė kun. mons. Lionginas Vaičiulionis. Bažnyčia nėra didelė, bet tvarkinga ir švari. Buvo daug svečių iš Vilniaus ir iš kitų Lietuvos vietų. Vietinių susirinko nedaug. Nebuvo mokinių ir jaunimo (o Radviliškis gan didokas miestas). Ir kitose bažnyčiose per įvairias tautines ir religines šventes neateina taip pat. Tauta, kuri neturi jaunimo, neturi ir ateities. Kolaborantai, kurie dabar valdžioje, deda visas pastangas, kad jaunimas „neužsikrėstų“ patriotine dvasia, kad sunku būtų nutautinti ir pavergti tuos, kurie myli Dievą ir Tėvynę. Bažnyčioje buvo užmiršta sugiedoti himną. Pamaldos praėjo kaip kokioje kaimo bažnyčioje.

Po pamaldų važiuovė į Minaičius. Čia prieš penkerius metus šventinai didvyriams pastatytus cementinius stulpus. Per tą laiką nepastatė signatarams tinkamo paminklo ir nesutvarkė aplinkos. Laimė, kad sniegas dengė

žemę. Buvo daug svečių ir sodybos šeimininkė, tuomet buvusi dvylikametė mergaitė Julija Miknytė. Moteris gražiai apsirengusi, pasiramščiuodama lazdele priėjo prie mikrofono ir švelniu balsu pakalbėjo. Tvirtino, kad partizanai buvo mandagūs ir geri svečiai. Paklausta sakė, kad aptarnauti partizanus buvo gana sunkoka. O partizanai prabuvo nuo vasario 2-os iki 22 dienos. Per tokį ilgą laiką bolševikai nesuuodė partizanų ir vietiniais neišdavė. Reiktų parašyti išsamią apibraižą apie šį istorinį įvykį. Anksčiau iškurtos Lietuvių Laisvės Kovos Sąjūdžio vyriausios vadovybės būstinės pastatas dabar be langų, baigia griūti. Švenčiame šventes, o nesugebame atnaujinti namelio. O ko čia trūksta: proto ar sąžinės? Dievas mato. Jei išsisuksime nuo Lietuvos teismo, tai nuo Dievo neišsisuksime. Žodeliu „nėra pinigų“ nepasiteisinsime prieš naująją Lietuvos kartą ir istoriją.

Po apsilankymo Šeduvoje dauguma

Karinis paradas. 1998 m. Centrė – mons. Alfonsas Svarinskas

šventės dalyvių grįžo atgal į Radviliškį, o kiti išvažiavo į Kruonį. Bet greitai pasiekė piktas gandas iš Radviliškio. Kažkas skaitydamas 1949 vasario 16 deklaraciją praleido net du punktus. Štai jie: „16 punktus. Komunistų partija kaip diktatūrinė ir iš esmės priešinga pagrindiniam lietuvių tautos siekimui ir kertiniam Konstitucijos nuostatui – Lietuvos nepriklausomumui, – netaikoma teisėnė partija. 17 punktus. Asmenys bolševikinės ir vokiškos okupacijos metu išdavę Tėvynę, bendradarbiaudami su priešais, savo įtaka ar veiksmais pakenkę tautos

išsilaisvinimo kovai, susitepa išdavystėmis ar krauju, yra atsakingi prieš Lietuvos Teismą.“ Ar sužinosime to nusikaltėlio pavardę?

Tos dienos keliai buvo veik pliki. Todėl buvo nesunku pasiekti Kruonį, nors kelias iš Šeduvo į Kruonį buvo ilgas. Į minėjamą atvažiavo Kaišiadorių vyskupas Juozapas Matulaitis (ir tai ne pirmą kartą). Garbė jam ir padėka. Atvyko ir keletas kunigų. Koncelebracijai vadovavo vyskupas, aš pasakiau pamokslą. Iš Kaišiadorių atžygiavo apie 100 Kauno jūrų skautų. Buvo ir vietinių mokinių. Nuotaika vyravo gera. Miške degė laužai. Vadovai kalbėjo, o jaunimas dainavo ir deklamavo. Vienas berniukas skaitė savo kūrybos eilėraštį, jau ne pirmą kartą. Praleidę miške apie dvi valandas, pradėjome skirstytis namo. Iki sekančių metų.

Mačiau išleistus gražius leidinius: 1918 metų Vasario 16 Lietuvos Nepriklausomybės signatarų aktas. Puišios signatarų nuotraukos, kabintinos ant sienų Lietuvos mokyklose. Mačiau Juodšilių vidurinės mokyklos (Vilniaus r.) fojė. Garbė tos mokyklos direktorei ir mokytojams; Lietuvių Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos deklaracija ir signatarų biografijos; Aukšės Ramanauskaitės -

Skokauskienės Laisvės deklaracija ir jos signatarai.

O dabar visų gyvybinis reikalas išrinkti Lietuvos prezidentu prof. Vytautą Landsbergį ir užbaigti bolševikų okupacijos erą.

Arba laimėsime, ar iš naujo pateksime į bolševikų vergiją ištisiems dešimtmečiams ar šimtmečiams.

Lietuvos ateitis priklauso nuo Dievo ir mūsų asmeninių pastangų. Dievas su mumis.

Per kovą ir darbą į šviesą Lietuvos rytojui!

Mons. Alfonsas SVARINSKAS,
Lietuvos partizanų kapelionas

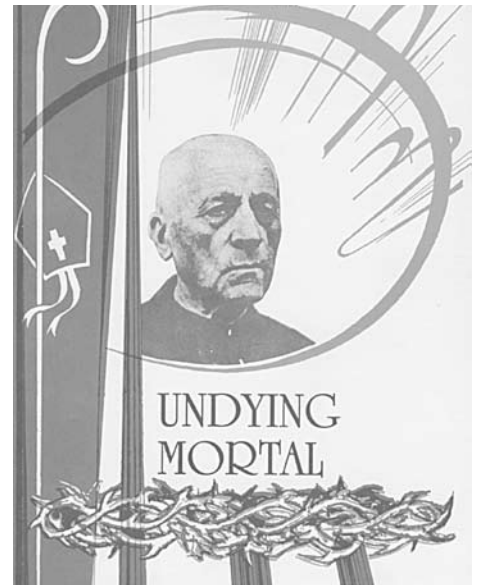
Prezidentas apdovanojo prel. dr. Praną Gaidą-Gaidamavičių

Atkelta iš 1 p.

2009 m. vasario 16 d. LR Prezidentas apdovanojo ordinu „Už nuopelnus Lietuvai“ Komondoro didžiuoju kryžiumi buvusį Kanados lietuvių katalikų savaitraščio „Tėviškės žiburiai“ redaktorių, lietuvių puoselėtoją, prel. dr. Praną Gaidą-Gaidamavičių, Kaišiadorių vyskupijos kunigą.

Prel. P. Gaida yra gimęs 1914 m. Kiauklių parapijoje (Širvintų r. sav.), studijavo Kauno kunigų seminarijoje, kunigų išventintas 1937 m. 1940 m. pasitraukė į Vakarus, kur studijavo Freiburgo (Vokietija) ir Luveno (Belgija) universitetuose, apgynė teologijos daktaro laipsnį. Nuo 1950 m. gyvena Kanadoje. 1996 m. leidykla „Mintis“ (Vilnius) išleido Prano Gaidos-Gaidamavičiaus raštus – veikalus: „Išblokštasis žmogus“, „Milžinas, didvyris, šventasis“ ir „Didysis nerimas“; išsamų įvadą (įvadinį straipsnį) knygai parašė Jonas Balčius.

Prel. P. Gaida 1981 m. Romoje yra išleidęs knygą „Nemarus mirtingasis“ apie Dievo tarną Teofilį Matulionį gyvenimą; jo pastangomis knygos sant-

1997 m. Italijoje Prano Gaidos išleistas knygos apie vyskupą Teofilį Matulionį viršelis

rauka buvo išleista vokiečių, portugalų ir ispanų kalbomis.

Kurijos kancleris Antanas Gediminas TAMOŠIŪNAS
www.kaisiadorys.lt. 2009 kovo 3 d.

Lietuvos tūkstantmetį pasitinkant

Kitą apspjovęs švaresniu netapsi

Gediminas ILGŪNAS

Gediminas Ilgūnas

Interneto portale „Delfi“ ir laikraštyje „Voruta“ vasario 21 d. numeryje paskelbtas Tomo Baranausko straipsnis „Lietuva mini tūkstantmetį“, kuriame autorius iš naujo „atranda“ šventojo Brunono istoriją, jo žūtį ir rūpinasi Lietuvos tūkstantmečio paminėjimu.

Straipsnyje autorius rašo: „Gaila ir keista, kad Lietuvos tūkstantmečio minėjimo direkcija nusprendė Lietuvos tūkstantmečio datos neminėti. Vietoj to numatytos tradicinės iššilmės liepos 6-ąją, skirtos karaliaus Mindaugo karūnacijos metinėms. Ką gi, nepaisant to, kad šie metai paskelbti Lietuvos vardo tūkstantmečio metais, pirmojo Lietuvos paminėjimo data, regis, liks be valstybės dėmesio“.

Tai tekstas, juridine kalba kalbant, neatitinkantis tiesos. Lietuvos tūkstantmečio minėjimo datos nesprenė ir nesprenėžia Lietuvos tūkstantmečio minėjimo direkcija. Tai sprendė Respublikos Prezidentas 1997 m. gegužės 8 d. dekretu Nr. 1293 „Dėl Lietuvos vardo minėjimo tūkstantmečio valstybinės komisijos sudarymo“. Komisijos pirmininkas – Respublikos Prezidentas, pavaduotojai – Seimo Pirmininkas ir Ministras Pirmininkas ir kiti svarbiausi valstybės, mokslo meno, visuomenės atstovai. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2003 m. liepos 18 d. nutarimu Nr. 971 patvirtino Lietuvos tūkstantmečio programą. Taigi valstybės dėmesys šiai datai toks, kokio ligi šiol jokios kitos datos minėjimui nebuvo.

Verta pabrėžti, kad 2009 m. Lietuva mini ne šv. Brunono žūtį, o pirmojo Lietuvos paminėjimo tūkstantmetį.

Kaip 2009 m. vyks Lietuvos tūkstantmečio minėjimas, kaip, kada ir kokie bus renginiai, nurodo Lietu-

vos tūkstantmečio vardo 2009 metais paminėjimo Svarbiausių renginių sąrašas. Jis skelbiamas Lietuvos tūkstantmečio minėjimo direkcijos interneto svetainėje www.lietuvai1000.lt – belieka pažiūrėti. Atrodo, kad T. Baranauskas šių dokumentų nematė arba juos ignoruoja.

T. Baranauskas rašo: „Gediminas Ilgūnas yra įsitikinęs, kad pirmasis Kvedlinburgo analų įrašą su pirmuoju Lietuvos paminėjimu 1955 m. „Lietuvos TSR istorijos šaltiniuose“ pirmą kartą paskelbė sovietinis istorikas Povilas Pakarklis. <...> Turbūt būtų per didelė prabanga norėti, kad tokiai įstaigai (Lietuvos tūkstantmečio minėjimo direkcijai. G. I.) vadovaujantis žmogus šiek tiek geriau orientuotųsi tūkstančio metų senumo istorijoje bei jos šaltiniuose ir neskelbtų tokių absurdiškų samprotavimų, kuriuos ir pakomentuoti sunku – kaip tokių dalykų galima prisigalvoti?“

Profesorė Eugenija Ulčinaitė, geriausia senųjų lotyniškų tekstų žinovė, straipsnyje „Kas parašyta Kvedlinburgo analuose?“

(„Literatūra ir menas. 2009 02 13) rašo: „Pirmą kartą šis tekstas buvo publikuotas „Lietuvos TSR istorijos šaltiniuose“ (T.1.- Vilnius, 1955, p. 237). Lotyniškas tekstas nepateiktas, vertėjas nenurodytas“. Taigi profesorė E. Ulčinaitė, pasak T. Baranausko, taip pat „absurdiškai samprotauja“, kaip ir G. Ilgūnas.

Suprantu, kad T. Baranauskui apmaudu, jog ne jis pirmas paskelbė Kvedlinburgo analų įrašą. O gal jis žino tai, ko nežino kiti istorikai, pvz. profesorė E. Ulčinaitė, kas iki P. Pakarklio pirmasis Lietuvoje paskelbė Kvedlinburgo analų įrašą? Jeigu jis nežino, tai ar jo samprotavimai ne absurdiški?

Dėl profesoriaus P. Pakarklio istorijos darbų „sovietiškuo“... Kada save tituluojantis nesovietiniu istoriku Tomas Baranauskas Lietuvos istorijos moksle nuveiks bent dešimtadalį to, ką nuveikė profesorius P. Pakarklis, jis galės ignoruoti profesorių. Kol kas T. Baranauskas, apspjovęs profesionalų pripažintą kelių mokslinių knygų ir daugelio straipsnių autorių, aptikusių net Kristijono Donelaičio rankraštį, mano nuomone, patsai didesniu istoriku, švaresniu žmogui netapo.

www.delfi.lt
2009 02 21

Diskusijos, komentarai, nuomonės, problemos

Donatas Malinauskas ir kunigas Juozas Ambraziejus

Dr. Viktoras JENCIUS-BUTAUTAS, Rokiškis

Sopulio pervertas žemėn kritau –
Dievo aky Lietuvos nebmatau.
Viešpatie! Kruvinos ašaros kris –
Kas ją išsineš? Ponai! Kuris?!

Juozas Erlickas

Gaila, kad Lietuvoje šiandien niekinami ne tik pavieniai asmenys, apgynę mūsų krašto kalbą ir savarankiškumą su sostine Vilniumi, bet ir tarpukario Lietuvos sutartis, leidusias išaugti atsparioms okupacijai kartoms. Tiesa, okupacija paliko randų Lietuvos valstybės piliečių širdyse, sumaišė vertybes. Tomas Baranauskas straipsnyje „Vilniaus priklausomybė Lietuvai - „nesąžiningas istorinis sprendimas“?“ rašo, kad „Seime vyksta ir kitokio pobūdžio šou, kuriame dalyvauja ir patys lietuviai. Antai 2008 spalio 20 d. abiejų tautų savitarpio įžado (1791m.) metinių proga Seime surengtoje konferencijoje žinomas šoumenas, ordino „Už nuopelnus Lenkijos Respublikai“ kavalierius Alfredas Bumblauskas, kalbėdamas apie 1920 m. Lietuvos ir Sovietų Rusijos sutartį, pareiškė: „Tai yra gėda Lietuvos istorijai. Lietuvių nacionalizmui R. Dmowski ir J. Pilsudskis buvo baisėnis nei (sovietų maršalai) Michailas Tuhačevskis ir Semionas Budionas! Tą reikia vieną kartą drąsiai pasakyti ir atsiprašyti Lenkijos visiems laikams“. Nors Seimas jau kitas, tačiau padėtis tik blogėja ir šoumenai ne tik patarinėja, bet ir aiškinasi, kam Vilnius pagal teisybę turėjo ir galėjo priklausyti dvidešimto amžiaus pirmoje pusėje: gal lenkams, gal baltarusiams, gal lietuviams. Kodėl kai kas staiga užmiršo sunkią kovą nuo XIX amžiaus pabaigos iki XX amžiaus vidurio dėl Vilniaus lietuviškumo. Kodėl būtent dabar A. Bumblauskas atvirai deklaruoja nepasitikejimą tarpukario tautine Lietuvos valstybe, pamiršdamas, kad po Vilnių šiandien jau sklendo Sergejaus Niluso paskelbti protokolai, pirmą kartą pasirodę lemtingais 1905 metais.

Kam ir kodėl šiandien Lietuvoje prireikė lenkiškų raidžių: W, CZ, SZ, Ł, N, ś, ż. Kam naudingas lietuvių skirstymas į senalietuvius ir jaunalietuvius. Kokiu pagrindu R. Lopata tvirtina, kad XX amžiaus pradžioje „Sajunga“ bandė atlietuvinti Vilniaus guberniją, „neatsisakant ir Rusijos valdžios pagalbos“.

Todėl šiandien labai svarbu prisiminti

kaltinimus, 1906 metais mestus kunigui J. Ambraziejui, kovotojui už lietuviybę, dėl jo parašyto katekizmo, kuris yra bene vienintelė lietuviška knyga 1907 04 12 dekretu įtraukta į Index Librorum Prohibitorum (uždraustų knygų sąrašas), dėl jo kontaktų su žydais rinkimų I-mąją Rusijos Dūmą metu.

1906 04 26 (05 09) „Vilniaus žinioms“ informavo skaitytojus, kad „Kn. Juozupas Ambraziejus, šv. Jono bažnyčios kamedorius, už išleidimą lietuviško elementoriaus, apleidžiant gautą dvasišką cenzūrą ir už patalpinimą jame išbriežtą dvasiškos cenzūros, straipsnelių, kurių tikslu yra sukelti vieną gyventojų dalį prieš kitą, kaip lygiai už savo, neatsakančių kunigui veikimą rinkimuose – liko, vyskupo Ropo paliepimu, pašalintas nuo kamendoriaus pareigų pildymo šv. Jono bažnyčioje ir kartu nuo išpažinties klausimo tiesų“. Lietuvos ūkininkas 1906 05 04 (17) rašė drąsiau ir be išlygų nurodė, kad „Vilniaus vyskupas Roppas atstatė nuo vietos kunigą Ambrozevičių, „Šviesos“ leidėją ir redaktorių už tatau, būk jo sumanymu lietuviai, eidami prieš lenkus, susidėję per rinkimus su žydais. Jeigu ta žinia paduota laikraščių teisingai, tai mums stačiai nesuprantamas katalikų vyskupo pasielgimas: „Liet ūkininko“ skaitytojais bus jau patyrę (žiūr. Nr. 19), kad Vilniaus lietuviai, rinkdami atstovą išvieno su žydais nė manyti nemanė eiti prieš tikėjamą niekinti bažnyčios ir t. t.“

Viktoras Petkus knygoje „Vilniaus Šv. Mikalojaus bažnyčia“ teigia, kad „Juozas Ambraziejus „surado“ ir Donatą Malinauską“. Donato Malinausko iniciatyva „Vilniaus žiniuose“ 1906 05 04 (17) buvo paskelbta parašų rinkimo akcija kunigui J. Ambraziejui apginti: „Šiandieniniame „V.Ž.“ numeryje randame paaiškinimą suteiktą mums kunigo Juozo Ambraziejaus, kas link kilusio nesusipratimo tarp jo ir Vilniaus Vyskupo von der Roppo. Praleisdami to dalyko smulkmenas, norime pabrėžti nesąžiningą ir nepadorų vyskupo fon der Roppo pasielgimą su kun. J. Ambraziejum ir matydami tame Vyskupo Roppo pasielgime pavergimą politiškų kun. J. Ambraziejaus tiesų, kuriomis lygiai su vyskupu Roppu turi tiesą naudotis kiekvienas sulyg savo noro ir supratimo mes, žemiau pasirašiusieji, protestuojame prieš tokį vyskupo Roppo

pasielgimą ir kviečiame tautiečius savo parašais prisidėti prie to protesto. Donatas Malinauskas, K. Puida, G. Landsbergis, V. Putramentas, J. Pleirys, Pr. Klimaitis, J. Landsbergis, S. Šymkus, P. Gaidelionis, K. Šakianis, A. Vėgėlė, T. Kašiuba, J. Siabas, R. Poška, J. Brundza, L. Gira.“

Kunigas J. Ambraziejus tame pačiame „Vilniaus žinių“ Nr. 94, straipsnyje „Kunigo Ambraziejaus paaiškinimas“, pateikė skaitytojui paaiškinimą dėl jo parašyto lietuviško elementoriaus, kurio „priede buvo dar pridėtas katechizmas, tą rankraštį peržiūrėjo dar ir Vilniaus dvasiškoji cenzura, ir kada toji nedavė leidimo, kunigas Ambraziejus nusiuntė tą Elementorių į Rymą, ir ten buvo leista jį spausdinti“. Dėl rinkimų į Rusijos Dūmą ir sąjungos su žydais juose, tai minėtame straipsnyje rašoma, kad tokios „politikos pasekmės, paremtos ant antisemitizmo ir kitų minios pajautimų, buvo visiems jau žinomi varai, kurie apsireiškė prieš lietuvių laike rinkimų Vilniuje, kuomet lietuviams ne visuomet sekėsi apsiginti nuo išerzintos visokiomis paskalomis minios“. Tai kas gi išerzino minią ir kokios paskalos sklandė? Čia verta prisiminti, kad būtent 1905 metais pasirodė Sergejaus Niluso knyga „Didybė menkystėje“ („Velikoje v malom“), kurioje yra garsūs „Siono išminčių protokolai“, kalbantys apie pasaulinį žydų sąmokslą. Kad minimi protokolai atsirado ochrankos (Rusijos slaptoji policija) dėka, šiandien niekam nekelia abejonių. Būtent jais būdavo teisinami juodašimtininkų (Rusijos Liaudies Sąjunga) pogromai Rusijos imperijoje prieš žydų tautą. Oficiali caro politika nenumatė aljanso tarp lietuvių ir žydų, bei kitų tautybių pažangių jėgų.

Parašų rinkimo ir skelbimo akcija tęsėsi iki 1906 06 01 (14). „Vilniaus žinios“, surinkusios ir paskelbusios viso 526 parašus, nutraukė parašų rinkimo akciją su tokiu prierašu nuo redakcijos: „Šiuo pranešame, kad po protesto pasirašiusių daugiau negarsinsime dėl vietos. Prisiūstus parašus dėsime prie jau anksčiau prisiūstų, kaipo dokumentus“. Kodėl taip staiga nutrūko parašų rinkimo akcija, remianti kunigą, pasišovusį bendradarbiauti su žydais rinkimuose. Matyt, toks Lietuvos tautų konsolidavimas nieko gero nežadėjo caro valdžiai sekančiuose rinkimuose į Dūmą. Prieš rinkimus į III-ąją

Rusijos Dūmą, Donato Malinausko bute 1907 07 31 buvo nutarta rinkimuose stoti blokan su progresistais lenkais, rusais, gudais, žydais.

Akivaizdu, kad XX a. pradžios lenkų politikų ir šiuolaikinių istorikų R. Lopatos, A. Bumblausko kaltinimai lietuvių tautinio atgimimo dešiniajam sparnui su J. Basanavičiumi, D. Malinausku priešakyje, bendradarbiavimu su caro valdžia, yra niekiniai. Gal R. Lopata ir A. Bumblauskas galėtų atsakyti į Donato Malinausko dar 1930 metais užduotą klausimą Vilniaus endekų organui „Dziennik Wilenski“: „Kaip atsirado jų [raštų, rašytų Tikybų Departamentui į Petrapilį su D. Malinausko parašais, nukreiptų prieš lenkomanus kunigus, kuriuose lietuviai gynėsi nuo visokių Liausų, Borovskių, Pocevičių] originalai iš to departamento „Dz Wil.“ redakcijoje“?

Šiandien svarbus ir kitas klausimas. Kas paskleidė Lietuvoje Sergejaus Niluso protokolus lietuvių kalba. Tai - neabejotina Adolfo Hitlerio propagandos dalis. Ochranka nemirė, tik pakeitė pavadinimą, kaip neišnyko jos darbuotojo dvasia: „Palecki Justinas popas iš Sapockino. Suteikdavo žandarams žinias apie tai, kas platino lenkų kalba lapelius: „Do chłopow uniатов“.“

Manau, kad šiandien užmiršome, dėl ko kovojo su caro valdžia ir lenkiškąja Vilniaus vyskupija dr. Jonas Basanavičius, Donatas Malinauskas ir kunigas Juozas Ambraziejus, gal todėl ir turime maištus, neva dėl finansinės krizės, kurią patys, o gal su kitų pagalba, ir sukūrėm...

1. Nilus, S.A. SLAPTASIS PASAULINIS ŽYDU SUOKALBIS. - (SIONO GALVOČIŲ PROTOKOLAI); Panevėžys: 1924. P. 120
2. Sąjunga gražinti teises lietuvių kalbai Romos katalikų bažnyčiose.
3. Lopata R. Nepriklausomybės akto signataras Donatas Malinauskas. 1997. Trakai – Vilnius. P. 45.
3. Vilniaus žinios 1906 Nr. 87. P. 2
5. Lietuvos ūkininkas 1906 Nr. 20. P. 262
6. Petkus V. Vilniaus Šv. Mikalojaus bažnyčia. Vilnius, 2004. P. 216.
7. Protestas. Vilniaus žinios 1906 05 04 (17) Nr. 94 (42). P. 1.
8. Protestas. Vilniaus žinios 1906 05 04 (17) Nr. 94 (42). P. 1
9. Protestas. Vilniaus žinios 1906 05 04 (17) Nr. 94 (42). P. 1
10. Basanavičius J. D – ro Jono Basanavičiaus autobiografija. Mano gyvenimo kronika ir nervų ligos istorija 1851 -1922m. //Lietuvių tauta V knyga Vilnius, 1936. P. 95
11. P. Donato Malinausko pareiškimas. Vilniaus rytojus 1930 01 29 Nr. 9. P. 4
12. Provokatoriai, šnipai ir žandarų pagalbininkai. Komunistas 1918 Nr. 6. P. 42

Diskusijos, komentarai, nuomonės, problemos

Lietuvos tūkstantmečio klystkeliai

Tomas Baranauskas

Jeigu Lietuvos tūkstantmečio minėjimo direkcijos direktoriumi paskiriamas žmogus, kurio žinios ir supratimas apie 1009-ųjų Lietuvą kuklios, tai dar nebaisu - visko galima išmokti. Kur kas blogiau, kai tas žmogus - šiuo atveju, Gediminas Ilgūnas - tariausi jau viską žinąs apie jam pavestos užduoties esmę ir nebesijaučia išipareigojęs sužinoti ką nors daugiau.

Blogiausia netgi ne tai, kad žurnalisto paprašytas papasakoti apie Lietuvos tūkstantmetį „iš pirmų lūpų“, jis kalba tarsi laidos „Klausimėlis“ herojus. Blogiausia, kad net pirštu parodžius, kur jis šneka vėjus, nė akimirkos nesuabejoja savo teisumu ir pasipiktinęs puola kartoti teiginius, dėl kurių jau kartą viešai apsijuokė. Tokio žmogaus nei pamokysi, nei jam patarsi. Namų bibliotekėlėje jis turi „Lietuvos TSR istorijos šaltinius“, ir apie Lietuvos istoriją jau žino viską!

Ir vis dėlto, ponui Gediminui Ilgūnui, jei tik jis teiktusi užsikrauti šiokių tokių žinių našta, žinotina:

1. Kvedlinburgo analus atrado ir pirmą kartą paskelbė ne Povilas Pakarklis „Lietuvos TSR istorijos šaltiniuose“ 1955 m., o Gotfrydas Vilhelmas Leibnicas (Gottfried Wilhelm Leibniz) leidinyje „Scriptores rerum Brunsvicensium“ 1710 m. Naują Kvedlinburgo analų leidimą 1839 m. parengė Georgas Heinrichas Pertas (G. H. Pertz) leidinyje „Monumenta Germaniae Historica“ - tai klasikinis leidimas, naudojamas šiuolaikinėje istoriografijoje.

2. Istoriografijoje Kvedlinburgo analų žinutė žinoma, naudojama ir aptarinėjama ne nuo „Lietuvos TSR istorijos šaltinių“ išleidimo 1955 m., o visą XIX ir XX amžių. Ji tyrinėjama bent dviejuose kontekstuose: kaip pirmasis Lietuvos paminėjimas (ši akcentą bene pirmasis šiai žinutei suteikė

dar Nikolajus Karamzinas 1818 m. išleistos „Rusijos valstybės istorijos“ antrajame tome) ir kaip plačiai tyrinėto šv. Brunono gyvenimo šaltinis (iš pastarųjų tyrinėtojų ypač paminėtinas H. G. Foigtas (Voigt), kuris 1907 m. paskelbė net 525 puslapių monografiją apie šv. Brunoną).

3. Į Lietuvos istorikų akiratį 1009 m. Kvedlinburgo analų žinutė ilgą laiką dažniausiai patekdavo kaip G. H. Pertco publikacijos ištrauka, paskelbta kiekvienam viduramžių Lietuvos tyrinėtojui žinomame leidinyje „Scriptores rerum prussicarum“ (Leipzig, 1861, t. 1, p. 237). Šis leidinys yra vertingas kaip Prūsijos kronikų rinkinys, bet Kvedlinburgo analų ištrauka jame paskelbta su klaida - vietoje vienuoliktųjų Brunono vienuolystės metų įrašyti antrieji (G. H. Pertco publikacijoje buvęs skaičius „11“ perskaitytas kaip romėniškas skaičius „II“). Šią ištrauką su klaida ir naudojo daugelis lietuvių istorikų (įskaitant ir Edvardo Gudavičiaus „akademines sensacijas“).

4. Kalbėti apie Kvedlinburgo analų „atradimą“ lietuviškai rašytoje istoriografijoje yra absurdiška, nes ne lietuvių autorių šie atradimai buvo daromi. Kai pasirodė pirmieji moksliniai Lietuvos istorijos tyrinėjimai lietuvių kalba, Kvedlinburgo analai ir jų žinutė apie Lietuvą jau buvo visais įmanomais būdais įvesti į mokslinę apyvartą, tarp jų ir kiekvienam Lietuvos istorijos tyrinėtojui svarbiausiuose leidiniuose. Todėl ji ir žinoma nuo pat pirmųjų studijų lietuvių kalba (pvz., Klimas P. „Lietuvių senybės bruožai“, Vilnius, 1919, p. 114).

5. „Lietuvos TSR istorijos šaltiniuose“ pateikiamame lietuviškame Kvedlinburgo analų žinutės vertime, be klaidos, paveldėtos iš „Scriptores rerum prussicarum“ publikacijos, įvelta ir dar viena klaida - romėnų kalendoriaus data „VII. Id Martii“ klaidingai išversta „vasario 23 d.“ (turi būti - kovo 9 d.). Šią klaidą savo veiklos pradžioje plačiai paskleidė ir Lietuvos tūkstantmečio minėjimo direkcija bei kai kurie pavieniai populiarintojai, įskaitant Alfredą Bumblauską. Pastarasis ir savo

„Senosios Lietuvos istorijoje“ Kvedlinburgo analų žinutę ketino pateikti pagal „Lietuvos TSR istorijos šaltinių“ publikaciją, bet buvo šių eilučių autoriaus sukritikuotas (Voruta, 1999-02-20), pasitaisė. Vėliau tikroji Kvedlinburgo analų pateikiama data tapo žinoma ir Tūkstantmečio minėjimo direkcijai. Bet sunkus tas kelias į elementarias tiesas! Štai G. Ilgūno vaizduotėje, toliau plėtojant „Lietuvos TSR istorijos šaltinių“ tekstologines interpretacijas, jau gimė originali idėja apie P. Pakarklio neva Prūsijoje rastą ir naudotą niekam nežinomą Kvedlinburgo analų rankraštį! O jo rekomenduojamame Eugenijos Ulčinaitės straipsnyje vasario 23 d. data, plačiai aptarus, kaip teisingai išversti „VII. Id Martii“, staiga paaiškinama tuo, kad „misionieriaus nužudymas buvo užfiksuotas ne tik Kvedlinburgo analuose“, taigi siūlo neprarasti vilties šią klaidingo vertimo į lietuvių kalbą dėka atsiradusią datą surasti kažkokiuose mistiniuose kituose šaltiniuose.

6. Tomui Baranauskui nėra ir negali būti „apmaudu, jog ne jis pirmas paskelbė Kvedlinburgo analų įrašą“, nes jis, kaip ir bet kuris viduramžių Lietuvos tyrinėtojas, suvokia, jog iš esmės visi XI-XIII a. Lietuvos istorijos šaltiniai, yra seniai žinomi ir paskelbti dar iki XX a. pradžios. Bet kokio naujo šio laikotarpio šaltinio atradimas būtų didelė sensacija, į kurią autorius tuo tarpu nepretenduoja (paskutinė tokia buvo 1979 m., Mervinui Kolkeriui (Marwin Colker) Dubline suradus XIII a. vidurio „Pasaulio aprašymą“, kuriame minima Mindaugo karūnacija).

7. Eugenijos Ulčinaitės G. Ilgūnui nederėtų lygiuoti į save. Ji aptarinėja tik lietuviškus Kvedlinburgo analų žinutes vertimus, todėl nepriskiria P. Pakarkliui atradėjo vaidmens, kaip tai daro G. Ilgūnas. Tiesa, visų vertimų nežino ir E. Ulčinaitė, taip pat ir paties tiksliausio, kuris pateiktas 1941 m. parašytoje, bet dėl sovietinės okupacijos tik 1995 m. išleistoje Zenono Ivinskio studijoje „Lietuvos istorijos šaltiniai“. Šioje studijoje pateikta pirmoji mokslinė šaltinių apie šv. Brunono misiją analizė lietuvių kalba.

8. Povilo Pakarklio pavadinimas sovietiniu istoriku, nėra joks jo „apspėjimas“ ar nuopelnų, rankiojant po Antrojo pasaulinio karo Rytų Prūsijoje išmėtytus lituanistinius rankraščius, neigimas. Tai yra tik labai santūrus elementaraus fakto konstatavimas. Negaliu uždrausti G. Ilgūnui gerėtis P. Pakarklio mokslinėmis knygomis, tokiomis kaip „Popiežiai - lietuvių tautos priešai“ ar kitomis, kiek rimtesnėmis, bet irgi persunktomis ta pačia sovietine ideologija. Aišku, faktografinės medžiagos ten yra, bet aš tikrai neketinu lygiuotis būtent į šį autorių, ir, G. Ilgūno patariamais, stengtis nuveikti „bent dešimtadalį to, ką nuveikė profesorius P. Pakarklis“. Juo labiau, kad minėtas asmuo kai ką nuveikė ne tik moksle, bet ir kaip sovietinių okupantų kolaborantas, eidamas 1940-ųjų marionetinės „Liaudies vyriausybės“ teisingumo ministro, vėliau - teisingumo liaudies komisaro pareigas.

G. Ilgūno žinių apie Lietuvos tūkstantmetį lygis man pakankamai aiškus, ir ką nors pakeisti aš neturiu vilties. Yra kaip yra. Man tik apmaudu, kad Lietuvos tūkstantmečio minėjimo direkcija neįvykdė jai pavestos užduoties, ir dėl savotiško istorinių sukakčių supratimo nusprendė tikrosios Lietuvos tūkstantmečio datos - ar tai būtų vasario 14 diena (pagal Titmarą Merzeburgietį), ar kovo 9-oji (pagal Kvedlinburgo analus) - neminėti. Lietuvos tūkstantmetis nukeliamas į liepos 6-ąją. Tai beveik pagal peliukų Mauzerio ir Sūrsio pasiūlymą nukelti Lietuvos tūkstantmetį į pokrizinį laikotarpį.

Tačiau G. Ilgūnas „žino“ kai ką, ko aš, pasirodo, nežinau - kad Lietuvos tūkstantmečio datą nustatė prezidentas Algirdas Brazauskas savo 1997 m. gegužės 18 d. dekretu „Dėl Lietuvos vardo minėjimo tūkstantmečio valstybinės komisijos sudarymo“. Ten pasakyta, kad tūkstantmetis bus 2009 metais. Mėnuo ir diena nenurodyti. Puiku - vadinasi, galima pasirinkti bet kokią datą. Gedimui Ilgūnui labiausiai patinka vasara. Liepos 6-oji - pats tas. Mindaugas ar Brunonas - koks skirtumas? Vis kažkokia senovė, kurioje G. Ilgūnas nesiorientuoja ir dėl to nekompleksuoja.

Taip mes praleidome Lietuvos tūkstantmetį.

Tomas BARANAUSKAS

Andrius Vaišnys. (Ne)komunikacijos jėga valstybėje - 130 SPECIALISTŲ!

Andrius Vaišnis

Viena iš stipriausių šios Vyriausybės vietų Lietuvoje - komunikacija. Kaip ir buvusiosios, ir dar ankstesnių. Nesiginčykite. Tai - nepaneigtinas dalykas, kadangi faktai rodo, kiek daug žmogiškų ir finansinių išteklių sutelkta valdžioje.

Ištyrus, galima pasakyti, kad kasmet ši vieta buvo stiprinama ir virto tikra jėga.

Paveldėjus tokią informacijos jėgą, būtų galima Lietuvai ir pasauliui paaiškinti visas „svetimų“ kvailystes, nuodėmes ir savo privalumus. Įsitikinkime.

Valstybėje kiekvienas aukštas pareigūnas (iš trijų) turi asmeninį atstovą spaudai, o jo vadovaujama institucija, įstaiga - ir po atskirą specialistų skyrių (departamentą, centrą ar pan.). Taigi 14 ministrų ir Seimo pirmininkas - bene 15 politinio pasitikėjimo pareigūnų valstybėje, visiškai arba iš dalies atsakingi už ryšius su visuomene. 115 Vyriausybės specialistų, atsakingų už komunikaciją (įskaitant Vyriausybės kanceliarijos darbuotojus) ir jau dabar net 14 Seimo kanceliarijos specialistų. Nedaug tereikia - pavedimo suderinti informacijos veiksmus ir paaiškinti, kas ir kodėl padaryta arba pasiūlyti pateikti informavimo planą (susijusį su įstatymų

leidymo procesu - nuo aktų rengimo iki priėmimo).

Tos naktys, kai buvo baigiami įstatymų projektai, lėmę mokesčių politikos pokyčius, neatskleidžia tokios didelės jėgos triūso išsamiai paaiškinti rezultatą - rengiamų ir priimtų teisės aktų reikšmę. Matyt, todėl nebuvo galima viešos komunikacijos specialistams (jų iš viso - 123 užimti etatai, neskaiciuojant politinio asmeninio pasitikėjimo) skirti priedų už vadinamąjį „virškrūvį“? Priešingai, kaip žinome, nacionalinį parlamentą (politi-nio atvirumo būstinę) aptarnaujančioje valstybės įstaigoje specialistų jėga buvo sutelkta rengti reglamentų, kuris turėjo pagrįsti komunikacijos su žiniasklaida apribojimus (bet tokiu atveju - ne specialistų kiekį?). Ką gi, tai tik politinės komunikacijos suvokimo ypatumai. Tikroviškas anekdotas toje terpeje yra toks: kai šefui kyla problemų, tada jis pakviečia komunikacijos specialistą: „Darykite ką nors! Na, sugalvokite!“ Jis dega.

„Jei turtingas būčiau aš...“ - smagi Tevijaus svajonė iš žinomo miuziklo bet kuriame strateginiame plane paverstina tikslu. Po to lieka sustyguoti priemonės. Informacijos valdymas tarp jų - viena iš svarbių sėkmės sričių. Štai kokia jėga yra sutelkta Vyriausybės struktūroje! Deja, manau, Ministras Pirmininkas nė nenumano, kad konsolidavus bent arba daugiau kaip 100 žmonių informacinei veiklai, jam nereikėtų teisintis komunikacijos trūkumais. Kitas „deja“: patys specialistai nesusitelkę. Gal net tokio

intereso jie neturi.

Iš kiekvienos ministerijos tinklalapio matyti, kad ten yra tikrai atskira, informacijos vadybos požiūriu Vyriausybėje neintegruota žinyba: originalus dizainas, nevienoda paieškos sistema, paženklinta nusavų ženklų („herbuku“), kuris nežinia kam apskritai reikalingas, net „savita“ valstybės ženklų naudojimo interpretacija.

Nė vienas iš ligšiolinių premjerų šios jėgos valstybėje neįvertindavo kaip privalumo. Pakanka prisiminti skelbtus konkursus įvaizdžio koncepcijoms apie „drąsias Lietuvos“ nusipirkti. Vadinas, valstybės lėšų informacijai atsirasdavo dar daugiau, bet jos turėdavo būti išleidžiamos per vadinamuosius viešųjų pirkimų konkursus... komunikacijos specialistų bendrovei atrinkti! Tačiau tai visada keldavo ir kelia kitų minčių. Juk ta jėga vis būdavo plečiama, auginama. Kita vertus, kai valstybės tarnautojas pasiūlo savarankiškai planą, jo idėja šefui iš esmės gal ne tokia „patraukli“: pirma, ji verčia sutelkti valstybės tarnybos pajėgas ir turimus finansinius išteklius (kam to reikia?); antra, ji tarsi trukdo skelbti atvirą konkursą „informacijos paslaugoms“ pirkti (nenaudinga?). Štai dėl ko sprogtelėjo trumpalaikiai skandalai dėl „autorinių“ ministrų publikacijų dienraščiuose (tikrovėje - tik probleminio reiškinių dalelė). Nesudėtinga pastebėti, jog ir politinio asmeninio pasitikėjimo pareigūnai, formaliai atsakingi už savo šefo ryšius su visuomene, tarpusavyje neturi suderintų ryšių (kadangi jų šefai

linkę konkuruoti - tai reiškia, valstybės informacinė dermė mažiau svarbi).

Vadovaujantis valstybės tarnybos įstatymu, valstybės tarnautojas atitinkamai atestuojamas. Kodėl dauguma teigiamai atestuotų viešųjų ryšių specialistų Vyriausybė nepasitikėdavusi, jei pirkdavusi tarptautinio lygio projektus, kuriems parengti nereikėdavo nė 20 žmonių?! Autorius neabejoja nė vieno iš dar esančių tarnyboje specialistų.

Be abejo, informacijos efektyvumas tolygiai proporcingas naudojamiems ištekliams. Vis dėlto gaila, kad iki šiol viešai komunikacijai taikomi iš esmės neapibrėžti profesionalumo, tikslais ir aiškiai, tiksliai formuluojamais uždaviniais kriterijai. Gaila dėlto, jog valstybės interesų labui išlaikant 15 ir 123 (iš viso - per 130), atitinkamai jie turi tarpusavyje būti ne tik sutelkti. Beje, čia neįsikačiuojami žemesnio rango - departamentų prie Vyriausybės, įvairių specializuotų tarnybų viešųjų ryšių specialistai. Manau, tai suprantama: jų lygmens uždaviniai tikrai siauriau apibrėžiami. Nadera įskačiuoti ir parlamentinių frakcijų ryšių su visuomene darbuotojus.

Taigi manau, kad valstybėje tik 138 specialistai turi atskleisti akivaizdžiai paslėptą branduolinius informacijos jėgą, kuri augina ir išaugina Lietuvos labui.

O gal... jų dar nepakanka? Bent dar dviejų. O gal jų sutelktos veiklos uždaviniais įvykdyti reikia per konkursą... nupirkti planą iš privačios viešųjų ryšių bendrovės?

P. S. Sukurti vienodą ir vieningą visuomenės informavimo sistemą, lygindamas su Vokietijos Vyriausybės sistema, autorius yra teikęs pasiūlymus 1999 m. ir 2001 m.

Autorius yra Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto dekanas.

www.delfi.lt, 2009 m. vasario 26 d.

Goreckių likime ir Baltarusijos likimas

Interviu su akademiku Radimu Goreckiu

Radimas Goreckis

P r a š a u prisistatyti skaitytojams.

R a d i m a s Goreckis, Baltarusijos Nacionalinės Mokslų Akademijos akademikas ir Rusijos Mokslų Akademijos narys užsienyje; pagal specialybę - geologas, dirbu Geologijos mokslų institute prie Baltarusijos Respublikos Nacionalinės Mokslų Akademijos, buvau Pasaulio baltarusių sąjungos „Бацькаўшчына“ prezidentas, dabartiniu metu esu jo prezidentumo narys.

Papasakokite apie savo giminystės šaknis. Kas tokie yra Goreckiai ir koks jų vaidmuo Baltarusijos istorijoje?

Mano giminaičiai, kaip juos visada vadina, broliai Goreckiai, tai: Maksimas Goreckis, mano tikras dėdė, baltarusių literatūros klasikas, ir tėvas Gavriła Goreckis, kuris iš pradžių buvo mokslininkas ekonomistas, o po to, kai buvo Belomorsko-Baltijos kanale, tapo geologu. Jis vienas iš Baltarusijos Mokslų Akademijos steigėjų ir pirmųjų akademikų.

Kuo jie taip išgarsėję. Maksimas Goreckis – tai talentingas rašytojas, kurio biografija ir kūryba daugiausiai susijusi su Vilniumi. Ne taip seniai Fiodoro Niunkos pastangų dėka čia buvo pastatytos memorialinės lentos Maksimui Goreckiui ir jo mokinei Natalijai Arsenjevai. (Natalija Arsenjeva – garsi Baltarusijos poetė emigracijoje, šiuo laiku baltarusių valdžia jos eilėraščius Gudijos teritorijoje yra uždraudusi, bet jie tapo Baltarusijos simboliais, eilėraštis „Маргунны Божа“ („Viešpats Visagalis“) yra baltarusių religinis himnas – A. A.). Jos ir šiandien kabo prie įėjimo į buvusios Vilenskio baltarusiškos gimnazijos pastatą. Žinoma, kad Maksimas čia buvo mokytojas, o ji jo mokinė. Ir gimė viena romantiška istorija. Ši mokinė, rusė, gimusi Odesoje, nemokėjo nei baltarusių kalbos, nei žinojo, kas tokie yra baltarusiai, įsimylėjo Maksimą Goreckį. Įvyko stebuklas: ji ne tik pradėjo kalbėti baltarusiškai, bet ir baltarusiškai rašyti eilėraščius.

Kuo dar skiriasi broliai Goreckiai? Jie buvo aktyvūs XX amžiaus trečiojo dešimtmečio baltarusiško atkūrimo veikėjai. Bet, deja, ketvirtajame dešimtmetyje jie papuolė po Stalino Damoklo kardų – buvo areštuoti, Maksimas Goreckis pagal bylą BVS („Baltarusijos Vadavimo Sąjunga“), o tėvas - pagal DVP („Darbo valstiečio partija“). Maksimas buvo nuteistas penkerius metus būti ištremtas Viatkoje (dabar Kirovas), o tėvas gavo aukščiausiąją bausmę, atseit nuteistas sušaudyti. Bet yra tokia legenda, gal ir tiesa, kad anuomet tų, kuriuos nuteisdavo mirti, sąrašą gabendavo pas Staliną pasirašyti. Taip buvo tik pradžioje, paskui sušaudydavo, be to, „trejetas“, „dvejetas“ viską sprendavo vietoje. Tuo laiku Červekovas ir Gorodejus buvo „БССР“ (Baltarusijos Tarybų Socialistinės Respublikos) vadovai, nuvežė sąrašą, kuriame buvo įrašytas Garvila, pas Staliną, o jis paklausė: „O šitas kas?“ Jam atsakė, kad tai jaunas vaikinai (jam tada dar ir trisdešimties nebuvo). Stalinas ir tarė: „Gerai, tegul dar neilgai pagyvens“ ir išbraukė jo pavardę iš sąrašo tų, kuriuos turėjo šaudyti. Mano tėvą dešimtmečiui ištremė į Salovkį. Paskui, jau po karo, 1945 m., Maskvoje, Geologiniame institute АН СССР (prie TSR Mokslų Akademijos), jis apgynė kandidatinę geologijos mokslų disertaciją, 1946 m. – daktaro disertaciją.

O Maksimo likimas toks: jis 1937 m. vėl buvo areštuotas. Nors ir mano tėvą areštavo antrą kartą, bet jam kažkaip visada sekėsi labiau. Nors ir gaudavo griežtesnes bausmes ir įkalindavo jį dažniau, bet likdavo gyvas. Maksimą 1937 m. areštavo spalio pabaigoje, o jau 1938 m. pradžioje jis buvo sušaudytas. Tai greičiausiai buvo Viazmoje, sušaudė jį ten su 40 žmonių. Spėjama ten jis ir palaidotas. Mes iki šiol ir nežinome, kur konkrečiai jo kapas. Taip pat nusiseka rasti apie šitą sušaudymą baisaus akto, kuriame apytikriai parašyta, kad trys tokie ir tokie žmonės, išvedė 40 žmonių, toliau jie išvardijami. Išvesti jie buvo 15.00 val., o 15.15, po 15 minučių, nuosprendis buvo įvykdytas, tai reiškia, kad buvo sušaudyti visi. Ir kaip ten dar prirašyta: užkasė į atitinkamą gilumą. Dabar toje vietoje stovi nedidelis paminklas. Aš kaip tik dalyvavau jį atidengiant. Tai buvo Maksimo Goreckio šimtmečio metu, 1993 m. Ant paminklo buvo parašyta apytikriai taip: „Čia palaidoti nekaltai pasmerkti žmonės per Stalino represijas, tarp jų ir žymus baltarusių

rašytojas, mokslininkas ir globotojas Maksimas Goreckis.“

Apie Maksimo Goreckio mirtį mes gavome du pranešimus, mirties liudijimus. Pirmame buvo parašyta, kad jis numirė nuo kraujo išsiliejimo į smegenis Uchtoje 1939 m. Daugumoje vadovėlių iki šiol taip ir rašoma. Iš tikrųjų tai netiesa. Aš paskui radau kitus liudijimus per „atmėti“. Papuočiau į KGB archyvą ir ten perskaičiau, kad faktiškai jis tada buvo sušaudytas, mirties vieta – Rusija, bet palaidojimo vieta nežinoma. Jam truko 8 dienų iki 45 metų: gimė vasario 16 d., o sušaudė vasario 10 d. Toks jo likimas. Mano tėvui labiau pasisekė, nepaisant to, kad buvo nuteistas sušaudyti du kartus. Jį jau vežė į mirties bausmės vietą, bet prieš tai Nutarė, kad tądien jau gana šaudyti. Pasisekė jam antrą kartą - liko gyvas.

1958 m. ir vieną, ir kitą Goreckį reabilitavo. Deja, Gavriła tik 1969 m. grįžo į savo tėvynę, nors 1958 m. ir buvo pripažintas jo nekaltumas. Paskui mano tėvui grąžino Baltarusijos Nacionalinės Mokslų Akademijos akademiko teises, bet jau ne pagal ekonomisto specializaciją, o geologo. Į Baltarusiją leido grįžti tik 1968 m.

Aš irgi su tėvu buvau išvežtas į Belomorsko-Baltijos kanalą. Tad visą savo vaikystę, galima sakyti, gyvenimą (keturiasdešimt metų) praleidau ten, Lokio kalne. Ir tik tada, kada man buvo virš keturiasdešimties, galėjau grįžti į Baltarusiją, į Minską. Nors aš gimiau Minske, bet gyvenau Rusijoje. Aš jau tada dirbau Geologijos institute prie Mokslų Akademijos. Ten aš apgyčiau kandidatinę ir daktaro disertacijas ir atvažiavau į Minską, kur mane netrukus išrinko korespondentu, o paskui ir akademiku. Aš tapau Geochemijos ir geofizikos instituto direktoriumi. Aktyviai bendradarbiau su geologais iš Lietuvos, mes turėjome Baltarusijos ir Pribaltikos tektonikos komisiją. Mes visi: ir lietuviai, ir latviai glaudžiai bendradarbiau ir kasmet dalyvaudavome susirinkimuose, kurie vyksta paeiliui kas metai Minske, Rygoje, Taline, Prahoje. Mes turim daug bendrų darbų. Ir man buvo labai malonu susipažinti ne tik su geologais iš Lietuvos, bet ir su baltarusiais, kurie čia gyvena. Ir aš visada su dideliu malonumu atvažiuoju į Vilnių, kur susitinku daug baltarusių, geologų savo draugų.

Memorialinės lentos Maksimui Goreckiui ir jo mokinei Natalijai Arsenjevai prie įėjimo į buvusios Vilenskio baltarusiškos gimnazijos pastatą. Skulptorius Ales Šaternik

O kurį iš lietuvių geologų jus galėtumėte atsiminti?

Na, aš pažįstu daug, tai: Algis Grigelis, Jonas Vaitekūnas, Juozas Paškevičius, Algis Gaigalas, Povilas Suveizdis, Šliaupos – jų du: Aleksandras ir Saulius. Aš pas Aleksandrą Šliaupą vadovavau. Išvardintieji yra profesoriai, žinomi mokslininkai. Ir mano tėvas su jais bendradarbiavo. Taigi jie ir mūsų kolegos, ir labai puikūs draugai. Mes kartu čia ir ieškojom naudingųjų iškasenų, ir studijavom mūsų šalių geologiją, todėl, kad geologija neturi ribų.

Prašau trumpai papasakoti apie savo veiklą, kada dirbote Pasaulio baltarusių tarptautinė sąjungos „Бацькаўшчына“ („Tėvynė“) prezidentu.

Pasaulio baltarusių tarptautinė sąjunga

„Бацькаўшчына“ („Tėvynė“) buvo sukurta kažkur 1990 m. Pirmu prezidentu tapo Vasil Bykovas, bet dirbo neilgai, apie du metus. 1993 m. vyko Pasaulio baltarusių pirmas suvažiavimas ir kaip tik tada Vasil Bykovas pasiūlė man vadovauti organizacijai. Tada į suvažiavimą (jį darėme dideliame teatre, tada dar su Baltarusijos Vyriausybę) iš užsienio atvyko daugiau kaip tūkstantis

Akademikas Radimas Goreckis ir baltarusių liaudies poetas Henadz' Buraŭkin (dešinėje) Vilniuje 2008 m. balandžio mėn.

baltarusių. Tai buvo labai platus, aukšto lygio susirinkimas. Mane išrinko „Бацькаўшчына“ prezidentu. Pagal mūsų statutą dirbti šias pareigas buvo galima keturis metus. Paskui, po keturių metų, vėl vyko suvažiavimas. Mane išrinko pakartotinai. Aš dirbau dvi kadencijas, aštuonerius metus. Po manęs prezidentu buvo išrinktas akademikas Anatolijus Gricevičius, o vėliau - garsus baltarusių menininkas Ales Maračkinas. Mūsų sąjunga veikė labai intensyviai, susijungė su visomis baltarusių pasaulio bendruomenėmis. Kaip prezidentas, aš važiauvau į Kanadą susitikti su Šiaurės Amerikos baltarusiais. Ten mes susipažinom su visomis baltarusių sąjungomis, užmezgėme kontaktus. Labai glaudžiai vykdėme bendrą veiklą su baltarusiais iš viso pasaulio. Ir

pasiekti labai sunku, kadangi režimas Baltarusijoje yra antibaltarusiškas ir iš šios pusės situacija labai sudėtinga.

O kiek baltarusiškų mokyklų liko Baltarusijoje? Ir kokia jų situacija?

Deja, situacija tragiška. Dabar yra tik 20 procentų baltarusiškų mokyklų, be to, sostinėje, Minske, jas pirštais galima suskaičiuoti. Bet ir Baltarusiškose mokyklose dominuoja rusų kalba. Kad kalbėtų tik baltarusiškai, nėra tokių mokyklų. Nėra ir aukštųjų mokyklų baltarusių kalba. Mes visą laiką stengiamės pasiekti tai, kad būtų baltarusių aukštoji mokykla. Tada ir mokiniams atsirastų stimulus studijuoti

baltarusių kalbą. O dabar mokiniai neturi jo, o kam studijuoti baltarusių kalbą, jeigu jie įstos ir mokysis rusiškai. Va, kur visa bėda. Bet kas įdomu, nepaisant tokios antibaltarusiškos padėties, kada laiko egzaminus stojimams į universitetą, praktiškai 70% mokinių renkasi baltarusių kalbą kaip stojamąjį egzaminą. Taigi baltarusių jaunimas siekia probaltarusiškumo. O jeigu būtų baltarusių situacija, mes tada labai greitai pasivytume prarastas pozicijas, ką mes ir turėjome, kada Baltarusijai vadovavo Šuškevič (Parlamento pirmininkas). Mokslų Akademijoje, kurioje aš dirbu, jau buvo pradėta visas baltarusinti, o dabar vėl rusiškai. Kaip gerai pasakė Jokūbas Kolosas (baltarusių literatūros klasikas) „jeigu vadovybė pradės kalbėti baltarusiškai, tai liaudis irgi.“ Bet pas mus jie kalba rusiškai. O tu pradėk kalbėti baltarusių kalba, tai pagalvos, kad tu apozicionierius, o gal ir išvis priešas...

O koks Maksimo Goreckio paveldo likimas?

Maksimo tėvynė pasiekė atgimimo viršukalnę, kada buvo jo šimtmetis (1993 m.), tada buvo išleista jo keturtomė knyga, dar ke-liolika knygų. O dabar labai mažai išleidžia, o jeigu ir išleidžia, tai ne valstybė, o visuomeninės sąjungos. Pavyzdžiui, mes kasmet organizuojame „Гарэцкія чытанні“ („Goreckio skaitymas“). Aš, tarp kitko, esu brolių Goreckių fondo prezidentas. Jau buvo surengta 16 tokių skaitymų. Ir tada išleidžiam nedideles tokias knygetas, pagal šiuos skaitymus - referatus. Mokslas apie Goreckį plėtojasi. Ir pas mus kasmet susirenka dvidešimt, o būna ir daugiau referatų pagal skirtingus nukreipimus. Taigi šita veikla plėtojasi, bet tik visuomeniniai pagrindais. Šimet sukako 115 metų Maksimui Goreckiui, o valstybė beveik nieko ir nepamėnė apie šį įvykį, nepalyginti su šimtmečiu. Tada visa tai būtų buvę galima prilyginti valstybinei šventei. O dabar labai kukliai. Todėl, kad ne tas rašytojas.

Jūsų požiūriu, koks Baltarusijos likimas?

Nepaisant sunkios Baltarusijos padėties, aš likau optimistas ir manau, kad tas jaunimas, kurį aš žinau, ypač iš mūsų Baltarusių licejaus, labai nuostabus. Jis taip stengiasi atkurti Baltarusiją, „baltarusiškumą“, kad aš tikiu - jie ir bus mūsų, baltarusių, žingsnis į priekį. Ilgainiui viskas atgims. Daug valstybių, tokių kaip: Norvegija, Čekija, Slovakija buvo tokioje pat padėtyje, kaip ir mes dabar. Žinoma, reikia už atgimimą kovoti. Plėtojasi toks siaubingas rusifikavimas, kad kalba vis nyksta ir nyksta. Todėl reikia kovoti, kad gyventume baltarusių kalbos srityje. Tai svarbiausias dalykas. O dabar su gėda, su baime kalbame baltarusiškai. Jūs galite pasivažinėti mieste ir neišgirsti baltarusių kalbos, bet ji gyva. Ir mūsų Baltarusių kalbos sąjunga labai daug ką daro dėl to. Dabar mes pasiekėme tai, kad autobusų stotelėse skelbtų jų pavadinimus baltarusiškai. Po truputį tai duoda savo rezultatus. Todėl, manau, kai tik pasikeis valdžia, bus atkurtas „baltarusiškumas“ ir Baltarusija bus baltarusiška, nepriklausoma ir svarbiausia – nacionalinė ir demokratinė.

Ačiū už pokalbį.

Kalbėjosi Aleksandras ADAMKAVIČIUS
Autoriaus nuotr.

Istorijos užuolaidą praskleidus

Trakai Lietuvos istorijoje užima ypatingą vietą. Jie neatsiejami nuo Didžiojo kunigaikščio Vytauto vardo, kuris sustiprino Lietuvos valstybingumą, prisidėjo prie mokyklų kūrimo ir švietimo vystymosi. Minint lietuviškos mokyklos Trakuose 600-ąsias metines, papapildę mokyklos atkūrimo 200-ąsias metines, Vytauto Didžiojo vardo suteikimo Trakų 2-ajai vidurinei mokyklai 19-ąsias metines bei 35-uosius metus mokyklai Trakų Vytauto Didžiojo gimnazija atlieka svarbius ir reikšmingus darbus. Yra rašoma knyga apie švietimo vystymąsi Trakuose bei Vytauto Didžiojo gimnazijos istoriją. Jau yra atlikti knygos medžiagos rinkimo, koregavimo ir maketavimo darbai. Ši knyga bus pristatyta jubiliejiname renginyje gegužės 9 dieną. Trakų Vytauto Didžiojo gimnazija būtų labai dėkinga, jei atsirastų rėmėjų, kurie paremtų šios knygos leidybą. Pinigus galima pervesti į gimnazijos sąskaitą DNB Nord b/k 40100, Nr. LT 354010042700050139.

2009 m. kovo 19 d. Trakų Vytauto Didžiojo gimnazijoje (Birutės g. 48, Trakai) vyks respublikinė mokslinė konferen-

cija „Vytauto epocha. Švietimo raida“. Konferencijoje bus nagrinėjamas LDK gyvenimas Vytauto epochoje, Trakų vaidmuo senosios LDK istorijoje, švietimo raida, Trakų krašto mokyklų istorija. Pranešimus skaitys Vilniaus pedagoginio universiteto lektorius Ž. Mačiukas, dr. R. Petrauskas, doc. dr. A. Ragauskas, dr. R. Jurgaitis, Trakų istorijos muziejaus direktoriaus pavaduotojas V. Narvidas, Trakų istorijos muziejaus Karaimikos skyriaus vedėja A. Zagreckaitė, Trakų Vytauto Didžiojo gimnazijos istorijos mokytoja D. Janutaitienė. Ši konferencija paskatins ir sudarys sąlygas mokiniams, jų tėvams bei visai bendruomenei dar kartą pažvelgti į Lietuvos istoriją, suvokti istorinių įvykių svarbą jiems patiems, Trakams ir visai Lietuvai, testuoti tradicijas, domėtis Vytauto Didžiojo asmenybe, jo epocha, formuoti istorinei sąmonei.

Norinčius dalyvauti registruojame iki kovo 17 d. adresu jolmart@vtdz.trakai.lm.lt arba telefonu (8 528) 55 672.

Jolanta MARTYNCEVIENĖ,
direktoriaus pavaduotoja

Antrasis Karinių jūrų pajėgų patrulinis laivas pakrikštytas „Dzūko“ vardu

Atkelta iš 1 p.

tarnybos pradžios ir laivo vardo „Dzūkas“ suteikimo. Laivo krikštamotė, Alytaus miesto savivaldybės mero pavaduotoja Rima Rakauskienė, atidengė laivo vardo lentą, o KJP kapelionas Romualdas Ramašauskas palaimino laivą ir jo įgulą. Simbolinio laivo krikšto aktą pasirašė KJP vadas, laivo krikštamotė, KJP kapelionas ir laivo „Dzūkas“ vadas. Pasirašius laivo krikšto aktą, laivo krikštamotė jį įteikė laivo P12 „Dzūkas“ laivo vadui.

Laivo inauguracijos ceremonijoje kalbėjusi krašto apsaugos ministrė R. Juknevičienė pasveikino laivo įgulą ir palinkėjo jai išsaugoti stiprią kovinę dvasią vykdant būsimas užduotis. Ministrė taip pat padėkojo Danijos ambasadoriui už vaisingą dvišalį bendradarbiavimą.

Po vardo suteikimo ceremonijos svečiai apžiūrėjo naują patrulinį laivą P12 „Dzūkas“ ir štabo aprūpinimo laivą N42 „Jotvingis“. Po apsilankymo KJP karo laivų flotilėje Lietuvos krašto apsaugos ministrė su delegacija vyko į KJP štabą, kur buvo surengtas šių pajėgų pristatymas.

Laivas „Dzūkas“ – tai jau antrasis patrulinis laivas, kurį Lietuva įsigijo iš Danijos Karalystės. Pirmasis laivas P11 „Žemaitis“ Lietuvos karinėms jūrų pajėgoms buvo perduotas praėjusių metų gegužės pabaigoje. Trečiojo šios klasės patrulinio laivo perdavimas Lietai planuojamas šių metų birželį.

Karinių jūrų pajėgų viešųjų ryšių
karininkas vyr. lt. Antanas BRENCIUS
Autoriaus nuotr.

„Voruta“ parduodama

- K110 Vilnius, Geležinkelio g. 16
- K145 Vilnius, Konstitucijos pr. 12
- K190 Vilnius, Gedimino pr. 7
- K200 Vilnius, Gedimino pr. 13
- K26 Vilnius, Sodų g. 22
- K44 Vilnius, J.Lelevelio g. 2
- K45 Vilnius, Gedimino pr. 19
- K48 Vilnius, Gedimino pr. 2
- K5 Vilnius, Sodų g. 22
- K6 Vilnius, Gedimino pr. 44
- K7 Vilnius, Gedimino pr. 31
- K78 Trakai, Vytauto g. 90
- K8 Vilnius, Gynėjų g. 1
- K85 Trakai, Vytauto g. 37
- K9 Grigiškės Kovo 11-osios g. 25a
- K91 Vilnius, Geležinkelio g. 4
- K369 Klaipėda, Taikos pr. 101
- K236 Kaunas, Laisvės al./Ožėskienės g.
- K466 Panevėžys, Savanorių g. 5
- K558 Šiauliai, Tilžės g. 109
- K436 Marijampolė, Stoties g. 2
- K400 Alytus, Jotvingių g. 10
- K562 Palanga, Vytauto g. 94

Mieli skaitytojai,

Maloniai prašome visus laiškus, straipsnius, fotografijas siųsti el. paštu tokiu adresu vorutosfondas@voruta.lt
Iš anksto dėkojame

Redakcija

Trakų žemė

Trakų rajono laikraštis
„Trakų žemė“

priima reklamą,
skelbimus, pranešimus,
sveikinimus, užuojautas.

Kreiptis tel./faks.:

8 528 55 331

8 528 51 266

mob. 8 605 19 302

arba el.paštu

trakuzeme@voruta.lt

voruta@voruta.lt,

Naujoji g. 16, Trakai

Autorių dėmesiui!!!

Priimame spausdinti Lietuvos istorijos laikraštyje „Voruta“
tik tuos straipsnius, kurie nebuvo pateikti kitoms redakcijoms.

Redakcija

Mieli laikraščio „Voruta“ skaitytojai ir prenumeratoriai,

prašome pasinaudoti savo teise paaukoti mūsų ištaiagai iki 2 proc. pajamų mokesčio sumos pagal Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymą.

Įmonės rekvizitai:

Viešoji ištaiaga „Vorutos“ fondas.

Adresas: Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai.

Įmonės kodas: 181392738.

Prašymus (FR0512) prašome siųsti el. paštu: vmi@vmi.lt arba laišku į Valstybinės mokesčių inspekcijos skyrių pagal gyvenamąją vietą bei galima nuvykti į VMI pagal gyvenamąją vietą ir prašymą pateikti vietoje.

„Vorutos“ redakcija

Reiškiamo nuoširdžią užuojautą Šilutės muziejaus direktorei, MLE autorei ir talkininkei Rozai ŠIKŠNIENEI, brangiai Motinėlei mirus.

Lietuvininkų bendrija „Mažoji Lietuva“ ir „Mažosios Lietuvos enciklopedijos“ rengimo grupė

Dėl Alio VIDŪNO mirties nuoširdžiai užjaučiame velionio šeimą, artimuosius ir liūdime kartu. Lietuva neteko Tėvynės patrioto, atsidavusio savo idėjai, aukštos kultūros skleidėjo, doro ir nuoširdaus žmogaus, Vilniaus ir Šalčininkų rajono lietuviškų mokyklų įkūrėjo, bičiulio ir Mokytojo.

Tebūna jam lengva Lietuvos žemė. Mūsų atmintyje Alis VIDŪNAS liks kaip kūrybingo, spinduliavusio nepaprastą dvasinę šilumą, gebėjusio mus suartinti dirbti vardan Lietuvos, žmogaus pavyzdys.

Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazijos bendruomenė

Pasitraukė iš mūsų Alis VIDŪNAS, žinomas kelininkas, Lietuvos visuomenės veikėjas. Alis VIDŪNAS, visą savo gyvenimą paskyręs Vilniaus ir Rytų Lietuvos krašto kilimui, puoselėjimui, šio darbo neapleido iki mirties. Kokias pareigas nebūtų užėmęs, Jo optimizmas, tikėjimas žmonėmis ir viskuo, kam buvo pasišventęs, skatino visus, kurie buvo šalia, dirbti atsakingai, su meile žmonėms ir kraštui. Alio VIDŪNO idėjų ir planų tęsimas bei įgyvendinimas bus geriausias paminklas.

Reiškiu gilią užuojautą velionio žmonai, sūnui ir artimiesiems.

Gediminas PAVIRŽIS,

Vilniaus rajono savivaldybės tarybos narys

Mirus Aliui VIDŪNUI, buvusiam Vilniaus apskrities viršininkui, labai daug nusipelnusiam Rytų Lietuvos lietuvių puoselėjimui, reiškiamo užuojautą jo žmonai, sūnui ir artimiesiems.

Regina ir Zigmas ZINKEVIČIAI

Mirus Lietuvai didžiai nusipelnusiam dzūkui, buvusiam Vilniaus apskrities viršininkui, mūsų organizacijų nariui Aliui VIDŪNUI, nuoširdžiai užjaučiame šeimą, draugus, visuomenę.

Lietuvos sąjūdis
„Vilnijos“ draugija

Voruta

Visos prekių ženklų teisės
saugomos

9 771392 067018

Prenumeratos
indeksas 0135

Redakcinė kolegija:

Dr. Arūnas Bubnys, habil. dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė – Vaivadienė, dr. Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, dr. Kęstutis Petrulis, Gediminas Paviržis, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, akad. prof. habil. dr. Zigmas Zinkevičius, Juozas Vercinkevičius (vyriausiasis redaktorius).

© Voruta 2009. Visa medžiaga (rašiniai), pateikta laikraštyje „Voruta“, yra VŠĮ „Vorutos“ fondas (įmonės kodas 181392738) nuosavybė. Laikraštį ar jo straipsnius kopijuoti ir platinti be raštiško sutikimo draudžiama.

© Voruta, 2008. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Devyniolikieji leidimo metai. Rengėjas (leidėjas) – VŠĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738. Direktoriė Aušra Virvicienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išeina kas antrą šeštadienį. Apimtis – 4 sp. l. Rinko ir maketavo „Vorutos“ leidykla. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./faks.: (8 528) 5 53 31; (8 528) 5 12 66, mob. (8 605) 19 302. Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, el. p. redaktorius@voruta.lt. Spausdino AB spaustuė „Titnagas“, Vasario 16-osios g. 52, Šiauliai. Tiražas 1200 egz.

Laiškams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 53 31; (8 528) 5 12 66. El. paštas: vorutosfondas@voruta.lt, voruta@voruta.lt. Interneto svetainė: <http://www.voruta.lt>

Redakcija: Aleksandras Adamkavičius (vyr. redaktoriaus pavaduotojas), Albina Trečiokienė (buhalterė), Aukšė Kekytė (redaktorė), Viktorija Vaškytė, Birutė Žemaitaitytė, Juozas Vercinkevičius

Ieva Jankutė, Lietuva
Tadas Stomma, JAV
Marija Remienė, JAV
Bronius Saplys, Kanada

Spaudos radijo ir televizijos
rėmimo fondas
Vilniaus krašto lietuvių
sąjunga išleivijoje